

edgar
allan poe

Kelimelerin Gücü

Çeviren : Cem Soydemir

DOĞUBATI

Edgar Allan Poe
Kelimelerin Gücü

Edgar Allan Poe
Kelimelerin Gücü

Çeviren: Cem Soydemir

DOĞUBATI

© Tüm hakları Doğu Batı Yayınları'na aittir.

İngilizce Özgün Metinler

Morella

The Sphinx

Bon-Bon

The Power of Words

Shadow – A Parable

The Colloquy of Monos and Una

The Conversation of Eiros and Charmion

“Thou Art the Man”

Lionizing

Metzengerstein

İngilizceden Çeviren

Cem Soydemir

Yayına Hazırlayan

Taşkın Takış

Kapak Tasarımı

Harun Ak

Baskı

Tarcan Matbaacılık

Şubat 2019

Doğu Batı Yayınları

Kültür Mah. Becerikli Sok.

No: 20/5 Kızılay/Ankara

Tel: 0312 425 68 64 - 425 68 65

www.dogubati.com

ISBN: 978-605-2133-73-6 / Sertifika No: 15036

Doğu Batı Yayınları-231 Edebiyat-58

Edgar Allan Poe (1809 - 1849)

Şair, yazar ve eleştirmen. Gizem ile *macabre* (ölüm öğeleri) içeren şiir ve hikâyeleriyle tanınmakta ve Amerikan romantizmi ile Amerikan hikâyeciliğini öncüleri arasında sayılmaktadır. Londra ve Richmond'ta eğitim aldıktan sonra Virginia Üniversitesi'ndeki öğrenimini yarıda bıraktı. Ailesinin erken ölümü ve koruyucu babasıyla anlaşmazlıkları yüzünden zor bir gençlik geçiren Poe kendinden önce gelen Amerikan yazarların aksine yalnızca yazarlıkla geçinmeye çalıştığından yetişkinlik döneminde de birçok maddi sıkıntı çekmiştir. 'Dedektif' kelimesi henüz yokken yazdığı *Morgue Sokağı Cinayetleri* ile oluşturduğu olay örgüsü, günümüze kadar yazılmış olan hemen hemen her dedektif hikâyesinin yapıtaşı olmuştur. Bu nedenle Poe, Batı'daki dedektif hikâyeciliğinin de öncüsü olarak bilinir. Etkisi öyle büyüktür ki Sherlock Holmes ilk romanı *Kızıl Dosya*'da hem Poe hem de *Morgue Sokağı Cinayetleri*'ndeki karakteri Dupin'den bizzat bahsetmektedir. Büyük bilim kurgu yazarı Jules Verne'in *Buzların Sfenksi* romanı Poe'nun Nantucketli Arthur Gordon Pym'in Öyküsü romanına devam niteliğinde olmasından ötürü Poe'nun eserleri aynı zamanda bilim kurgu türünün de esin kaynağıdır. Poe, edebî eserlerin tek bir duygu veya düşünceye odaklı olması gerektiğine inandığı için çoğunlukla kısa eserler kaleme almıştır. Poe, Avrupa'da büyük bir ilgi görmüştür. Charles Baudelaire birçok eserini Fransızcaya kazandırmıştır. Bu çeviriler Fransızca Poe okumalarında da birer klasik sayılmaktadır.

Cem Soydemir

1967 Ankara doğumlu. ODTÜ Sosyoloji bölümü mezunu. 1994'ten beri birçok kitabı Türkçeye kazandırdı. Ağırlıklı olarak edebiyat kuramı, sanat tarihi, sinema, eleştirel teori, sosyoloji, felsefe, siyaset bilimi ve sanat alanlarında kitap ve makale çevirileri yaptı. Kum heykel sergilerinde küratör olarak görev aldı. Çevirdiği eserlerden bazıları: Craig Brandist, *Bahtin ve Çevresi*; Claire Colebrook, *Gilles Deleuze*; Julien Benda, *Aydınların İhaneti*; George Basalla, *Teknolojinin Evrimi*; V. N. Voloşinov, *Freudculuk*; Alexander Nehamas, *Nietzsche: Edebiyat Olarak Hayat*; Mircea Eliade, *Okültizm, Büyücülük ve Kültürel Modalar*; Scott Fitzgerald, *Muhteşem Gatsby* (Doğu Batı); Mihail Bahtin, *Karnavaldan Romana*; *Sanat ve Sorumluluk*; Keith Ansell-Pearson, *Kusursuz Nihilist*; R. W. Connel, *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (Ayrıntı); Mihail Bahtin, *Dostoyevski Poetikasının Sorunları*; György Lukács, *Roman Kuramı*; Thorsten Botz-Bornstein, *Filmler ve Rüyalar*; Daniel Frampton, *Filmzozofi* (Metis).

İÇİNDEKİLER

Morella.....	9
Sphinx.....	17
Bon-Bon	23
Kelimelerin Gücü.....	47
Gölge –Bir Mesel	53
Monos ve Una'nın Diyalogu.....	58
Eiros ile Charmion'un Sohbeti	70
"O Adam Sensin"	78
Aslanlaşma	96
Metzengerstein	106

MORELLA¹

Kendisi, kendi kendine, kendiliğinden,
tek başına, ebediyen Bir ve eşsiz.

Platon, *Şölen*

Derin ama gene de çok tuhaf bir his besliyordum sevgili Morella'ya. Uzun yıllar önce kendimi tesadüfen onun sosyal ortamında bulmuştum ve daha ilk karşılaşmamızdan itibaren ruhum o âna dek hiç tatmadığım duygularla alevlenmiş, cayır cayır yanmaya başlamıştı; gerçi Eros'un yaktığı bir ateş değildi bu; ama ona karşı hissettiğim duyguların bana yabancı anlamlarını hiçbir şekilde tarif edemediğime ya da muğlâk yoğunluklarına hâkim olamadığıma giderek daha çok inanmam, ruhuma işkence edip, acılar içinde kıvranmama neden oluyordu. Gene de bir araya geldik ve kader bizi kilisenin mihrabında birbirimize bağladı, ne ki hiçbir zaman tutkudan söz etmedim, aşkı aklıma getirmedi. Ama o, eşinden dostundan uzaklaştı ve kendisini yalnızca beni mutlu etmeye adadı. İnsanın aklını başından alan bir mutluluktuk; düşlenen bir mutluluktuk.

---

¹ Morella, Poe'nun en önemli ilk öykülerinden birisidir. İlk kez 1835'te yayımlanmıştır. Poe pek çok başka öyküsünde olduğu gibi ruhgöçü fikrini irdeler. Juliana Morella (1595-1653) İspanya'da doğmuş İtalyan kökenli çok bilgili ve eğitilmiş bir şahsiyettir. Hukuk doktorası yapmış ilk kadın olarak tanınır. (ç.n.)

Morella'nın bilgisi engindi. Yetenekleri hiç de sıradan değildi –zihinsel becerileri muazzamdı– onun gibi olabilmeyi çok isterdim. Böyle hissettim ve birçok konuda onun öğrencisi oldum. Ama çok geçmeden, genellikle erken dönem Alman edebiyatının süprüntüsü addedilen birtakım mistik yapıtları çıkarıp çıkarıp önüme koyduğunu fark ettim, belki de aldığı Presburg¹ eğitimi yüzünden böyle yapıyordu. Anlayamadığım bir nedenden ötürü bunlar onun en beğendiği ve asla vazgeçemediği eserlerdi –ve zamanla benim için de öyle olmalarını, basitçe alışkanlığın ve öykünmenin belirleyici etkisine yormak gerek.

Yanılmıyorsam, aklımın tüm bunlarla pek bir ilgisi yoktu. Şu an karıştırmıyorsam, öğrenmek için okuduğum mistisizm, ben eylemlerimde ya da düşüncelerimde büyük bir yanılgıya düşmediğim sürece, ne bir ideal olarak kanılarımı etkisi altına aldı ne de fikirlerimi zerre kadar etkiledi. Bundan emin olduğumdan, kendimi tamamen eşimin rehberliğine bıraktım ve gözümü karartıp tüm cesaretimle onun o çapraşık kitaplarına gömüldüm. Böylece –o yasak sayfalara dalıp gittiğimde, içimde yasak bir ruhun alevlendiğini hissettiğim anlarda– Morella soğuk elini elimin üzerine koyar, ölü bir felsefenin küllerini eşeleyip, garip anlamları hafızama kazınan bilinmedik bazı tuhaf pes sözcükler bulup söylerdi. O zaman, saatlerce sesinin ahengine kapılıp kalır, yanından ayrılamazdım ta ki sonunda sesi ürpertici bir ezgiyle bozulup, ruhumu karartana kadar, işte o zaman betim benim atardı, meşum tınıları pek de bu dünyaya ait olmayan sözcükler içimi ürpertirdi. İşte o an, haz birdenbire kaybolup yerini korkuya bırakırdı ve tıpkı Hin-

---

¹ Macaristan'da bir şehir. Poe'nun döneminde kara büyü'nün beşiği olarak kabul ediliyordu.

nom'un Gehinnom'a¹ (Cehennem) dönüşmesi gibi, "en güzel" ansızın "en çirkin" olurdu.

Sözünü ettiğim yapıtlardan kaynaklanarak bu kadar uzun bir süre Morella ile aramızdaki neredeyse tek sohbet konusunu oluşturan bu bilimsel incelemelerin mahiyetini birebir açıklamaya gerek yok. Teolojik ahlâk olarak adlandırılabilir şey konusunda bilgili olanların bunu anlaması kolay, bu konuda cahil olanlarsa ne olursa olsun pek bir şey anlamayacaklar. Fichte'nin vahşi Panteizmi, Pythagorasçıların üzerinde değişiklikler yapılmış *Paliggenedia* (ruhun yeniden doğuşu) görüşü ve her şeyden önce de, Schelling'in ileri sürdüğü şekliyle Kimlik² öğretileri genellikle muhayyilesi güçlü Morella'ya son derece güzel görünen tartışma konularıydı. Bay Locke'un kişisel olarak adlandırdığı bu kimlik, sanırım gerçekten de, akli-rasyonel-varlığın akıllılığına bağlı olarak tanımlanır. Biz de "kişi"den "akıl sahibi, düşünebilen bir öz"ü anladığımız için ve düşünmeye daima eşlik eden bir bilinç olduğu için, istisnasız hepimizin "ben" olarak adlandırdığımız şey olmamızı sağlayan ve bu nedenle, kendimizi diğer düşünen varlıklardan ayırmamızı mümkün kılan ve bize kendi kişisel kimliğimizi kazandıran şey tam da budur. Ama *principium individuationis*,³ yani bu kimliğin ölümden ebediyen yitirilmediği anlayışı, bana her zaman son derece ilgi çekici bir düşünce olarak gelmiştir; fakat sonuçlarının hayret verici ve heyecanlandırıcı mahiyetinden

---

¹ "Ge-Hinnom": Hinnom Vadisi, Cehennem'in İbranicedeki adıdır; Kudüs'ün güneybatısında Ammonoğullarının tanrısı Molek'e kurban edilen çocukların yakıldığı vadidir. Vadi bu tür kurbanlara son vermek amacıyla daha sonra çöplüğe dönüştürüldü. Helenistik dönemde Yahudiler, ölümden sonra kötülerin cezalandırılacağı yer için bu adı kullanmaya başladılar.

² Fichte'ye göre, özbilincin bir kişinin iradî eylemi olmaktan çok dışsal etkilerin sonucu olarak görülmesi gerektiğini savunan öğretisi.

³ Bireyleşme ilkesi.

çok, Morella'nın onlardan söz ederken büründüğü çarpıcı ve coşkulu sarsılmış havadan ötürü olduğunu belirtmeliyim.

Ama aslında eşimin takındığı gizemli hava, beni büyüleyerek içimi daralttığında, artık ayrılma vakti gelmiş olurdu. Artık ne onun takatsiz parmaklarının dokunuşuna, ne pes tonlu müzikal konuşmasına, ne de gözlerindeki melankoli pırıltısına katlanabilirdim. Tüm bunları o da bilirdi, ama asla yüzüme vurmazdı; güçsüzlüğümün ya da aptallığımın farkında gibiydi; ne ki, gülerek, “yazgı” der geçerdi. İlgimin giderek soğumasının nedenini kendim bile bilmezken, o bunun farkındaymış gibi görünürdü; fakat içeriğine dair ne bir ipucu verirdi, ne de bir imada bulunurdu. Gene de bir kadındı ve günbegün sararıp soldu. Bir süre sonra, koyu kırmızı bir leke terk etmemek üzere yanağına yerleşti, alnındaki mavi damarlar şişip belirginleşti; bir an içim eriyor, haline acıyordum, ama hemen ardından mânâlı bakışlarıyla karşılaşınca, dipsiz, korkunç bir uçuruma bakan birinin yaşadığına benzer bir baş dönmesiyle ruhum hastalanıyordu.

Yoksa yana yakıla, dört gözle Morella'nın ölümünü mü bekliyordum? Bekliyordum; ama bitkin ruhu günlerce, haftalarca, sonunda usandırarak aylarca bedenine yapıştı, ta ki ıstırap çeken asabım zihnimin kontrolünü ele geçirinceye kadar; işte o zaman, geciken ölüme giderek daha çok öfke duydum ve onun narin yaşamı son bulurken, sona eren bir günün bitimindeki gölgeler gibi uzadıkça uzuyor gibi görünen günlere, saatlere ve acı dolu anlara zalim bir kalple (taş yüreklilikle) lânet ettim.

Derken, rüzgârların gökyüzünü hâlâ terk etmediği, sonbahardan kalma bir akşam Morella beni başucuna çağırdı. Karayı koyu, karanlık bir sis, denizin üzerini bir kızılık kaplamıştı; gökyüzünden ormandaki gür Ekim yapraklarının arasına bir gökkuşağı iniyordu.

Ona doğru yaklaşırken bana “beklenen gün geldi çattı,” dedi; “yaşamak ya da ölmek için beklenen gün geldi çattı. Yer-

yüzünün ve yaşamın oğulları için güzel bir gün – ah, cennetin ve ölümün kızları içinse daha da güzel!”

Onu alnından öptüm ve konuşmaya kaldığı yerden devam etti:

“Ölüyorum, ama gene de yaşayacağım.”

“Morella!”

“Bir gün olsun beni sevemedin –ama yaşarken ondan nefret etsen de, ölünce ona tapacaksın.”

“Morella!”

“Bir kez daha söyleyeyim, ölüyorum. Fakat bana, Morella’ya hissettiğin o sevginin –Heyhat, ne kadar da azdı!– teminatı içimde. Ruhum hayata veda ettiğinde, çocuk yaşayacak –senin çocuğun ve benim, Morella’nın çocuğu. Ne var ki, senin günlerin acı içinde geçecek –Selvi nasıl ki ağaçların en uzun ömürlüsüyse, senin bu acın da etkisi en kalıcı olan duygu. Mutlu olduğun zamanlar artık geçti, Yıldı iki kez açan Paestum¹ gülleri gibi, mutluluğu hayatta iki kez yakalayamazsın. Bu yüzden, artık zamanla Teoslunun oyununu oynayamayacaksın² ama mersin ağacıyla ona sarılan bitkiler konusunda cahil olduğundan, Mekke’de Müslümanların yaptığı gibi, bu dünyada kefenini yanında taşıyacaksın.”

“Morella!” diye bağırdım, “Morella! Bunu nasıl bilebilirsin?” Ama yastıkta yüzünü diğer tarafa çevirdi; kolları, bacakları belli belirsiz titredi ve böyle öldü, sesini bir daha işitmedim.

Gene de, önceden söylediği gibi, ölürken hayata getirdiği çocuğu, annesi son nefesini verene dek nefes almayan çocuğu –bir kız– yaşadı. Üstelik zekâsı da boyu posu da şaşılacak derecede büyüdü; göçüp gitmiş olan onun tıpatıp aynısıydı ve onu, yeryüzünde yaşayan herhangi birine karşı hissedebileceğime

¹ Roma’nın Augustan Çağında güller iki kez açardı. (ç.n.)

² Yunanlı şair Teoslu Anacreon Aşkın, Zamanı yeneceğine inanır. (ç.n.)

inandığımdan çok daha coşkulu, çok daha şiddetli yoğun bir sevgiyle sevdim.

Ama çok geçmeden bu saf sevginin göğü karardı; kasvet, korku ve keder bulutları çöktü üstüne. Çocuğun zekâsı da, boyu posu da şaşılacak derecede büyüdü demiştim. Bedenen bu kadar hızlı büyümesi gerçekten şaşırtıcıydı, ama zihinsel gelişimini izlerken üzerime çullanan sarsıcı düşünceler korkunçtu, hem de ne korkunçtu! Ben çocuğun algılarında ve kavrayışında her geçen gün bir kadının yetişkinlere özgü gücünü ve becerilerini keşfederken, bundan başka türlü olabilir miydi zaten? Bir çocuğun dudaklarından tecrübeye dayalı dersler dökülürken, aksi düşünülebilir miydi? Kocaman açılmış, zekâ dolu gözlerinde sürekli olgunluğun bilgeliğinin ya da tutkularının pırıltısını bulurken, başka nasıl olabilirdi ki? Diyorum ki, tüm bunlar korkuya kapılmış duyularım için apaçık hale geldiğinde, bunu artık ruhumdan gizleyemez olduğumda ya da onu fark etmekten korkan algılarımdan defedemediğimde, içimi ürperten korkutucu kuşkların sinsice ruhuma sızması ya da mezarındaki Morella'nın akıl almaz masalları ve tüyler ürpertici teorileri yüzünden dehşete kapılan düşüncelere kapılmam şaşılacak bir şey mi? Ben de, yazgının beni tapmaya mecbur bıraktığı bu varlığı dünyanın meraklı bakışlarından kaçırdım; evime kapanıp gözlerden irak, gözümün nuru yavrucağımla ilgili her şeyi ruhumu kıvrandıran bir endişeyle izlemeye başladım.

Yıllar akıp giderken ve ben gün geçtikçe onun o temiz, uysal ve zarif yüzüne bakıp değişen fiziği üzerine kafa yorarken, günbegün ölmüş melankolik annesiyle benzerliğinin yeni yeni yönlerini keşfediyordum. Benzerlik gölgeleri anbean koyulaşıyor ve görünümleri giderek daha eksiksiz, daha kesin, daha kafa karıştırıcı ve daha korkunç bir hal alıyordu. Gülüşünün annesininkine benzemesine katlanabilirdim; ama gene de, aralarındaki kusursuz benzerlik içimi ürpertiyordu; gözlerinin Morella'nın gözleriyle tıpatıp aynı olmasına dayanabilirdim;

ama gene de, çoğunlukla Morella'nın insanı şaşkına çeviren keskin ifadesiyle ruhumun derinliklerine bakıyorlardı. Geniş alnında, ipek gibi bukle bukle saçlarında, saçlarına gömülen dermansız bitkin parmaklarında, sesinin o kederli müzikal tınısında ve en çok da –Ah! en çok da, hayatta olanın, sevdiceğimin dudaklarından dökülen ölü olanın sözleri ve ifadelerinde– beni yiyip bitiren bir düşünceyi ve korkuyu, içten içe beni kemiren ve asla yok olmayacak bir bağırsak kurdunu besleyen unsurlar buluyordum.

Böylece yaşamının ilk iki beş-yıllık dönemi geçti ve kızımın bu dünyada hâlâ bir ismi yoktu. “Çocuğum” ve “aşkım” genellikle bir babanın sevgisini iyi ifade ederdi ve kızın günlerinin katı bir tecritte geçmesi diğer bütün etkileşimleri ortadan kaldırıyordu. Kendisiyle birlikte Morella'nın adı da ölmüştü. Anneden kıza hiç bahsetmedim, zira dile getirmesi mümkün değildi. Gerçekten de, dünyadaki kısa varoluşu boyunca kız, mahremiyetinin dar sınırları içerisinde alabildikleri dışında, dış dünyaya dair hiçbir izlenim edinmemişti. Ama sonunda vaftiz töreni, ürkmüş, sarsılmış zihnime yazgımın korkularından beklenmedik bir kurtuluş fırsatı sundu. Vaftiz banyosu sırasında isim bulmada bocaladım. Bilgelige ve güzelliğe dair, eski ve yeni isimler, kendi ülkemden ve yabancı diyarlardan bir sürü isim geldi dudağımın ucuna, zarafete, mutluluğa, iyiliğe... dair sürüsüne bereket isim geldi. Peki, o zaman, beni mezarındaki ölünün kemiklerini sızlatan bir şey yapmaya ne itti? Sırf hatırlaması bile şakaklardaki kanın oluk oluk kalbe geri çekilmesine neden olan o ismi bana hangi iblis fısıldattı? Gecenin sessizliğinde o karanlık geçitlerde o ismi –Morella– kutsal adamın kulağına fısıldadığımda ruhumun gizli saklı köşelerinden çıkıp konuşan iblis kimdi? Zar zor işitilen o sesi duyunca irkilip, donuk donuk bakan gözlerini yerden yukarı kaldırırken ve yeraltı aile türbemizin kara taşlarına kapanarak “Buradayım!” diye karşılık verirken çocuğumun yüzünü allak bullak eden, iblisten bile korkutucu olan şey neydi?

Kolay anlaşılır o bir, iki hece açık seçik, sessiz sedasız, dingin bir berraklıkla kulağımda çınladı ve oradan erimiş kurşun gibi, tıslayarak beynime ulaştı. Yıllar –yıllar geçebilir, ama o zamanların anısı asla geçemeyecek. Çiçekleri de, asmayı da bilmez olur muydum –ama baldıran ve serviydi gece gündüz içime karanlık salan. Ne ki, zaman da, mekân da anlamını yitirmişti; yazgımın yıldızları gökyüzünde kaybolmuştu; böylece yeryüzü karanlığa gömüldü, insanlar birer hayalet gibi havada süzülen gölgeler misali yanımdan geçip gitti ve aralarında gördüğüm yalnızca Morella’ydı. Gökyüzündeki rüzgârlar tek bir ses fısıldıyordu kulağıma, denizdeki dalgalar tek bir isim mırıldanıyordu: Morella. Ama o, öldü; onu mezarına, toprağa kendi ellerimle verdim ve ikincisini –diğer Morella’yı– gömüğüm oyukta birincisine dair hiçbir iz bulamayınca uzun, acı bir kahkaha atarak güldüm (–Morella).

SPHINX¹

New York'taki korkunç kolera salgını sırasında, bir yakınımın davetini kabul ederek, inzivaya çekildiği Hudson nehri kıyısındaki sayfiyesinde iki haftalığına yatıya gitmiştim. Burada kendimizi oyalayabileceğimiz her türlü yaz aktivitesi vardı; büyük şehirden her sabah korkutucu haberler gelmeseydi, ormanda dolaşarak, resim yaparak, sandalla gezintiye çıkarak, balık tutarak, müzik dinleyerek, kitap okuyarak keyifli vakit geçirebilirdik. Ne var ki, bir tanıdığın ölüm haberini almadığımız tek bir gün bile olmadı. Ölenlerin sayısı arttıkça, gün geçtikçe bir arkadaşın kaybını nasıl beklememiz gerektiğini

---

¹ Bu öykü ilk kez Ocak 1846'ta yayımlanmıştır. Sphinx, yani Sphingidae, Lepidoptera takımının oldukça az tür kapsayan bir familyasıdır. Bu familyanın erginleri vücut yapılarının dolgun, kanatlarının vücuda oranla 'küçük olması sebebiyle süratle uçarlar. Aynı zamanda hızlı kanat çırpma özellikleri, bu kelebeklerin havada sabit imiş gibi durabilmelerini de sağlar. Bu sebeple İngilizcede "Hawk moths" Almandada "Schvvarmer", Fransızcada "Sphinx" gibi adlarla anılırlar. Türkçe olarak da "Atmaca Kelebekler" adıyla tanınırlar. Üzeri çok güzel çizgilerle bezenmiş olduğundan dolayı "Kaplın Kelebekler" adı da verilmektedir.

öğrendik. Postacı her geldiğinde korkudan titrerdik. Güney'in havası bize ölümü çağrıştırıyordu sanki. Aslında, paralize eden bu düşünce ruhumu tamamen ele geçirmişti. Ne konuşup düşünabiliyor ne de herhangi bir şeyin hayalini kurabiliyordum. Ev sahibimin mizacı benimkine kıyasla daha telaşsızdı; onun da keyfi tamamen kaçmış olmasına rağmen, beni neşelendirmeye çalışıyordu. Gerçekdışı şeyler onun engin felsefi zekâsını her zaman etkilemiyordu. Dehşetin içeriğinin yeterince farkında olsa da, [dehşetin] izi onu hiç korkutmuyordu.

Beni içine düştüğüm olağanüstü karamsarlıktan kurtarma çabası, bizatihi onun kütüphanesinde bulduğum bazı kitaplar yüzünden büyük ölçüde hüsrana uğradı. Bunlar, içimde gizlenen kalıtsal batıl inanç tohumlarını filizlenmeye zorlayan nitelikte kitaplardı. Bu kitapları onun haberi olmadan gizlice okudum; bu yüzden, hayal gücümü etkileyen güçlü izlenimleri kendisine nasıl izah edeceğini çoğunlukla bilemiyordu.

En sevdiğim konu –hayatımın bu döneminde neredeyse ciddi bir biçimde savunmaya eğilimli olduğum– kehanetlere olan yaygın inanıştı. Bu konuda uzun ve hararetli tartışmalarımız oldu; o bu tür meselelere duyulan inancın tamamen asılsız olduğunu savunuyordu, bense mutlak kendiliğindenlikle –diğer bir deyişle, belli bir çağrışım belirtisi olmadan– doğan yaygın kanının (sezginin) kendisinde açıkça hakikatin kırıntılarını içerdiğini ve bu bakımdan çok takdire şayan olduğunu iddia ediyordum.

İşin doğrusu, yazlığa gelmemden kısa bir süre sonra, kesinlikle izah edilemez bir olay başıma gelmişti; öylesine önceden haber veren nitelikte bir olaydı ki, onu bir kehanet olarak kabul etsem kimse beni suçlamazdı. Beni hem korkuttu hem de öyle bir afallatıp şaşkına çevirdi ki olan biteni arkadaşşıma anlatacak kadar zihnimi toparlayana dek günler geçti.

Aşırı sıcak bir günün sonuna doğru, bir ucunda, bana bakan yüzü heyelan olarak adlandırılan sebeple üzerindeki ağaç-

ların büyük bir bölümünü kaybederek çıplaklaşmış uzaktaki bir tepenin görüldüğü, ince, uzun bir nehir şeridi manzarasına nazır açık bir pencerenin önünde elimde kitap, otuyordum. Aklım uzun süredir kitaptan uzaklaşmış ve yanibaşımızdaki şehrin kasvetine ve perişanlığına takılmıştı. Gözlerimi sayfadan kaldırdığımda karşımda çıplak bir tepe ve bir nesne gördüm –bu şey, tepenin yukarisından aşağıya çok hızlı ilerleyerek sonunda aşağıda yamaçtaki sık ormanda gözden kaybolan çirkin ve korkunç, kanlı canlı bir canavardı. Bu yaratık ilk görüldüğünde kendi aklımdan –ya da hiç değilse, gözümle gördüğüm şeyin doğruluğundan– şüphe ettim; delirmediğime veya rüya görmediğime kendimi ikna etmeyi başarana kadar dakikalar geçti. Gene de, (açık seçik gördüğüm ve ilerleme sürecinin tamamını baştan sona soğukkanlılıkla gözlemlediğim) canavarı tanımladığımda, korkarım ki okurlarımı buna inandırmak kendimi inandırmamdan daha zor olacak.

Canavarın büyüklüğünü yanından geçtiği –toprak kaymasının gazabından kurtulmayı başarmış orman devlerini andıran– birkaç ağacın iri gövdesine bakarak tahmin etmeye çalıştığımda var olan tüm savaş gemilerinden çok daha büyük olduğu sonucunu çıkardım. Canavarın şekli şemali bu fikri çağrıştırdığından savaş gemisi dedim –donanmamızı oluşturan yetmiş dört savaş gemisinden birinin gövdesi pekâlâ canavarın genel hatlarına ilişkin aydınlatıcı bir fikir verebilir. Hayvanın ağzı neredeyse normal bir filin gövdesi kalınlığında ve on sekiz, yirmi metre uzunluğunda fil hortumuna benzer bir organın ucundaydı. Hayvanın ağzı neredeyse normal bir filin gövdesi kalınlığında ve on sekiz, yirmi metre uzunluğunda filinkine benzer bir hortumun ucundaydı. Hortumun vücuttan çıktığı nokta gür siyah kıllarla kaplıydı –yirmi buffalo bir araya gelse bile kürkleri bu kadar yer kaplamazdı; bu kıl yumağından aşağıya ve yanlara doğru tıpkı yaban domuzunkileri andıran ama onlarla kıyaslanamayacak kadar büyük devasa iki diş

ışıldayarak aşağıya sarkıyordu. Hortumun iki tarafında da, hortuma paralel olarak ileri doğru uzayan iki diş, saf kristal görünümünde, tıpatıp bir prizma şeklinde on, on iki metre uzunluğunda, dev birer direği andırıyordu: –alçalan güneşin ışınlarını ihtişamla yansıtıyordu. Canavarın gövdesi, sivri ucu aşağıda kalacak şekilde yere diklemesine koyulmuş bir takoz benzeyordu. Gövdesinden –her biri yaklaşık doksan metre boyunda– iki çift kanat çıkıyordu ve çiftlerden biri diğerinin üzerindeydi ve hep açık duruyorlardı; kanatların tamamı metal pullarla kaplıydı ve pulların her biri hiç abartısız üç, dört metre çapındaydı. Alt ve üst kanatların sağlam bir zincirle birbirine bağlanmış olduğunu fark ettim. Ama bu korkunç şeyin asıl tuhaflığı, göğsünün neredeyse tamamını kaplayan Kurukafa resmiydi; canavarın koyu renkli gövdesinin üzerine parlak beyaz boyayla âdeta bir ressam tarafından aslına sadık bir biçimde özenle çizilmişti. Bu dehşet verici hayvana, özellikle de göğsündeki görüntüye (korku ve merak karışımı bir duyguyla) huşu içinde –ve aklın gücüyle yenmenin mümkün olmadığını hissettiğim bir kötülüğün yaklaşmakta olduğu sezgisiyle– bakarken, hortumun ucundaki dev çenenin birden açıldığını, ağzının içinden çok yüksek ve çok dokunaklı acı bir sesin çıktığını fark ettim; ses tıpkı bir matem çanı gibi asabımı bozdu ve canavar tepenin yamacında gözden kaybolurken, bir anda baş dönmesiyle yere yığıldım.

Kendime gelir gelmez, ilk tepkim elbette arkadaşımı gördüklerim ve duyduklarım hakkında bilgilendirmek olmuştu –ama açıklayamadığım bir iğrenme hissi, sonunda bunu yapmama engel oldu.

Nihayet, olaydan üç, dört gün sonra bir akşam, o görüntüye tanık olduğum odada arkadaşım ile birlikte oturuyorduk –ben aynı pencerenin önünde aynı koltuktaydım, o ise dokunma mesafesindeki bir kanepeye yayılmıştı. Mekânın ve zamanın yol açtığı çağrışım beni olayı anlatmaya mecbur etti. Beni sonuna kadar dinledi –önce epey bir güldü– sonra sanki

açıkça delirmişim gibi aşırı ciddi bir tavır takındı. Tam bu sırada canavarı net olarak bir kez daha gördüm –mutlak korku belirten bir çılgılık atarak dikkatini canavara çektim. Merakla baktı –ama yaratığın tepenin ağaçsız çıplak yüzünden aşağıya inerken kat ettiği yolu en ince ayrıntısına kadar göstermeme rağmen, ısrarla hiçbir şey görmediğini iddia etti.

O an tarifsiz bir korkuya kapıldım; çünkü bu hayalet belki de kendi ölümümün alâmetiydi, belki de daha kötüsü, bir cinnetin habercisiydi. Heyecanla koltuğuma gömüldüm ve bir süre yüzümü ellerimin arasına gömdüm. Gözlerimi tekrar açtığımda hayalet artık görünmüyordu.

Ama ev sahibim tavrındaki soğukkanlılığı bir nebze olsun korumayı başarmıştı ve hayalî yaratığın görünüşü hakkında beni çok sıkı sorguya çekti. Bu konuda tam anlamıyla tatmin olmasını sağlayınca, sanki büyük bir yükten kurtulmuş gibi derin bir iç çekti ve benim insafsız soğukkanlılık olarak adettiğim bir edayla, o âna dek tartışmalarımızın ana temasını oluşturan spekülâtif felsefeyle ilintili muhtelif konular hakkında konuşmaya devam etti. Onun (diğer şeylerin arasında) özellikle belli bir fikirde direttiğini hatırlıyorum: insanların tüm tetkiklerinin temel hatasının, bir konunun alâkasının basitçe yanlış ölçülmesi sebebiyle konunun öneminin küçümsenmesi ya da abartılması zaafından kaynaklandığını ileri sürüyordu. “Örneğin, Demokrasinin tam anlamıyla yaygınlaşmasının genel olarak insanlık üzerindeki etkisini doğru ölçmek için,” diyordu, “bu tür bir yaygınlaşmanın olası başlangıç zamanının uzaklığı bu ölçüme bir kalem olarak dâhil edilmelidir. Lâkin, şimdiye dek yönetim üzerine yazıp da konunun bu özel alanını ele almaya değer bulan tek bir yazarın adını söyleyebilir misin bana?”

Bu noktada bir an durup, kitaplığa doğru adım attı ve rastgele bir Doğa Tarihi kitabı alıp getirdi. Sonra oturduğumuz yerleri değiştirmemizi istedi, böylece kitaptaki küçük

yazıları daha iyi seçebilecekti, pencerenin önündeki koltuğuma oturdu, kitabı açtı ve önceki ses tonunun neredeyse birebir aynısıyla kaldığı yerden sözüne devam etti.

“Canavarı kılı kırk yarararak en ince ayrıntısına dek tarif etmeseydin,” dedi, “sana onun ne olduğunu asla kanıtlayamazdım. Öncelikle, sana bir ders kitabından ortaokul öğrencileri için yapılmış bir tanım okuyacağım: Böcekler sınıfının, pulkanatlılar takımının, tırtıl ailesinden *Sphinx* –yani Atmaca Kelebeği– cinsine ilişkin bir tanım bu. Şöyle yazıyor:

“Metal görünümlü küçük renkli pullarla kaplı dört zarımsı kanadı vardır; alt ve üst çenenin ileri doğru uzamasıyla oluşmuş kıvrık bir hortum biçiminde bir ağıza sahiptir; hortumun ucunda gelişmemiş çeneye benzer bir ısırma organı ve tüylü dokunaçlar mevcuttur; ön kanatlar sert kıllarla arka kanatlara yapışmıştır; antenleri orta kısmı kalın, uca doğru sivrilen bir sopa biçimindedir ve prizma görünümündedir; gövdelerinin alt kısmı sivridir. Kurukafa Kelebeği veya Ölü Baş Kelebeği olarak anılan türü, ağlamayı andıran melankolik bir ses çıkardığı için ve gövdesinin ölüm simgesine benzer görünümü yüzünden kimi zaman halk arasında büyük korku yaratmaktadır.”

Sonra kitabı kapatıp, koltukta öne doğru eğildi ve “canavarı” gördüğüm sırada oturduğum pozisyonun aynısını aldı.

Ve derhal “Hey, işte burada!” diye bağırdı “–bu kez tepenin yukarısına tırmanıyor; doğruyu söylemem gerekirse, bu yaratığın çok çarpıcı bir görünümü var. Ama kesinlikle senin zannettiğin kadar büyük veya uzakta değil; gerçek şu ki, pencere pervazındaki bir örümcek ağına yakalanmış çırpınıyor; yani, boyu olsa olsa bir buçuk milimden biraz fazla, gözbebeğimden uzaklığı da ancak o kadar, yani bir buçuk milimden biraz fazla, hepsi bu.”

BON-BON

Mideme iyi bir şarap girdiğinde,
Balzac'tan daha bilgiliyim –
Pibrac'dan daha akıllı;
Tek elimle bile
yıkırım
Kazakların ülkesini:
Kayığında uyurken,
geçerim Charon'un¹ gölünü;
Gider tütün ikram ederim,
heybetli Aiakos'a,
kalbim güm güm atmadan.
Fransız Vodvili²

—'nin³ hükümranlığı döneminde Rouen şehrinin Le Febvre çıkmazındaki küçük Kafenin müdavimleri arasında Pierre Bon-Bon'un alışılmadık özelliklere sahip sıradışı bir lokantacı olduğuna itiraz edebilecek birilerinin çıkacağını sanmıyorum. Üstelik Pierre Bon-Bon'un o dönemin felsefesinde de bir o kadar mahir olduğunu reddetmesi bilhassa zordur. Yaptığı o zamanlara özgü *pâteler*⁴ hiç kuşkusuz mükemmeldi; ama hangi yazar, onun Doğaya dair denemelerinin –Ruha dair düşüncelerinin– Tine dair gözlemlerinin hakkını teslim edebilir ki? *Omletleri –yahnileri–* paha biçilmez olsa bile, o dönemin hangi yazarı, diğer tüm âlimlerin çer çöp “Fikirleri” yerine Bon-

---

¹ Yeni ölenlerin ruhlarını Stiks ve Akheron nehirlerinden sandalyıyla geçirerek Hades'in ölüler diyarına götüren kayıkçı. (ç.n.)

² Vodvil: Taşlamalı güldürü. (ç.n.)

³ Muhtelif kaynaklara göre Poe, Napoléon Bonaparte'ı (1769-1821) kastediyor olabilir. (ç.n.)

⁴ Talaş kebabı, börek vb. etli hamur işi. (ç.n.)

Bon'un Fikirleri için iki mislini ödemekten kaçınırdı ki? Bon-Bon hiç kimsenin yapamayacağı kadar çok kütüphanenin altını üstüne getirmiş –hiç kimsenin okumayı tasavvur dahi edemeyeceği kadar çok kitap okumuş– hiç kimsenin anlamayı hayal bile edemeyeceği kadar çok şeyi anlamıştı; Yıldızının parlamış olmasına rağmen, “görüşlerinin ne *Akademi*'nin saflığını ne de *Lyceum*'un derinliğini gösterdiğini”¹ iddia eden kimi yazarlar Rouen'da eksik olmasa da –bu söylediğime mim koyun– öğretileri çoğunlukla hiçbir şekilde idrak edilemez olmakla birlikte, bundan anlaşılması zor oldukları gibi bir sonuç çıkarmamak gerekir. Bence fazla yalın olmalarından ötürü çoğu kişi onları anlaşılmaz ve karmaşık olarak kabul etmeye meyilliydi. Kant –aman kimsecikler duymasın– metafiziğini esas itibarıyla Bon-Bon'a borçludur. Bon-Bon aslında Platoncu değildi; tam anlamıyla, bir Aristotelesçi de değildi –ne de modern Leibniz'e benziyordu– yeni bir yahni tarifi bulmaya ya da pek yorulmadan bir duyumun analizini yapmaya ayırabileceği değerli zamanını, etik tartışmaların birleşmesi nafile yağını suyunu birbiriyle bağdaştırmaya harcayarak çer çöp etmezdi.² Bunu asla yapmazdı. Bon-Bon İyonikti –Bon-Bon bir o kadar da İtalikti.³ *A priori* akıl yürütürdü aynı zamanda, *a posteriori* akıl yürütürdü.⁴ Düşünceleri doğuştan –ya da bir şe-

---

¹ Akademi Platon'un, Lyceum ise Aristoteles'in okuluydu. (ç.n.)

² Kimi kaynaklara göre, Poe Kant'la sık sık dalga geçerken, Leibniz'e hayranlığını dile getirir. (ç.n.)

³ İyonik okul ilk Yunan felsefecilerinin okuluydu; İyonlu Heraklios, Thales ve Anaksimandros bu okul kapsamındadır. İtalya'nın güney kıyılarındaki Elea kentinde kurulduğu için İtalik ya da İtalyan okulu adını alan ve Elea Okulu olarak da bilinen okulun kurucusu Ksenophanes'in öğrencisi Parmenides'ti. Parmenides'e göre evrende değişen hiçbir şey yoktur. Gerçeklik mutlak anlamda birdir. (ç.n.)

⁴ *A priori* akıl yürütme, sonucun, matematiksel bir ispatta olduğu gibi, öncüllerden tümdengelimsel olarak çıkarıldığı akıl yürütmedir. *A posteriori* akıl yürütme ise sonuç öncüller tarafından ne kadar çok destekle-

kilde edinilmiş– düşüncelerdi.¹ Trabzonlu George'a da² inanır-
dı, Bessarion'a da inanırdı.³ Kısacası Bon-Bon, Bon-Boncudan
başka bir şey değildi.

Aslında filozofumuzdan restoran sahibi lokantacı sıfatıyla
söz ettim. Ama kahramanımızın o mesleğin ananevi görevleri-
ni yerine getirerek insanların takdirini ve saygısını kazanmaya
çalıştığı kanısına kapılmanızı istemem. Ne münasebet! Hangi
mesleğiyle daha fazla gururlandığını söylemek imkânsız. Ona
kalırsa, aklın gücü midenin gücüyle yakından bağlantılıydı.
Aslında ruhun midede bulunduğunu savunan Çinlilerden çok
da farklı düşündüğünü söyleyemem. Aynı sözü akıl ile diyaf-
ram için söyleyen Yunanların her halükârda haklı olduğuna
inanırdı. Bununla ima yollu bir oburluk suçlamasında bulun-
muyorum, hattâ metafizikçinin önyargısına ciddi başka bir
suçlama da getirmiyorum. Şayet Pierre Bon-Bon'un kusurları
vardıysa –ki hangi büyük insanın binlerce kusuru yok?– şayet
Pierre Bon-Bon'un, dediğim gibi, kusurları vardıysa, bunlar
ufak tefek, çok önemsiz kusurlardı –aslında başka mizaçlarda
daha çok da erdem olarak görülebilecek türden kusurlardı. Bu
küçük kusurlardan birisi var ki onun kişisel tarihine dair bu
öyküde genel karakter düzleminden göze batan kayda değer
bir çıkıntı yapmasa –bir yüksek rölyef olmasa– sözünü bile

---

nirse desteklensin, öncüllerin sonucu zorunlu kılmadığı akıl yürütme-
dir. (ç.n.)

¹ Doğuştan düşünceler: Deneyden, duyu deneyinden hiçbir şekilde el-
de edilemeyen ama zihinde önceden beri varolan, insan ruhunda yerleşik
olarak bulunan ide, bilgi, kavram ve inançlara verilen ad. (ç.n.)

² Trabzon imparatoru George 1464'te Platon ile Aristoteles'i karşılaştırdığı
bir çalışma kaleme almıştır. Öğretilerinin benzer olduğunu savunur.
(ç.n.)

³ Roma Katolik Kilisesi kardinallerinden Jean Bessarion. Trabzonlu
George'un çalışmasına karşı çıkmıştı ve Platoncu görüşleri savunuyordu.
(ç.n.)

etmezdim. –Kahramanımız pazarlık etme fırsatını asla kaçırmazdı.

Kesinlikle açgözlü birisi değildi –asla. Pazarlığın kendi lehine sonuçlanıp sonuçlanmaması filozofun umurunda değildi. Yeter ki bir pazarlık olsun –ne üstüne ya da ne pahasına olursa olsun, bir pazarlık olsun yeterdi– pazarlığın ardından günlerce zafer kazandığını belli eden bir gülümseme yüzünden eksik olmazdı –yüzüne bir parlaklık gelirdi, bilmiş bilmiş göz kırpması ise zekâsının kanıtıydı.

Şimdi sözünü ettiğim türden tuhaf bir huyun hangi devirde olursa olsun dikkat çekmesi ve göze batması hiç de şaşılacak bir durum değil. Esasen öykümüzün geçtiği dönemde bu tuhaflık dikkat çekmeseydi, asıl bu şaşılacak bir durum olurdu. Bon-Bon'un gülümsemesinin bu tür her olayda kendi şakalarına gülerken veya bir tanıdığı selamlarken yüzünü kapsayan aleni sırtıştan düpedüz farklı olduğu haberi kısa sürede yayılırdı. Hararetli imaların bini bir para olurdu; işi gücü varken aceleye getirdiği, ama iş işten geçince pişman olduğu riskli pazarlıklara dair öyküler anlatılırdı; bütün kötülüklerin yaratıcısının [filozofumuza –ç.n.] kendi gizli emellerine ulaşmak için tarifsiz beceriler, muğlak istekler ve garip eğilimler aşıladığına dair örnekler gösterilirdi.

Filozofumuzun –üzerinde durmayı gerektirecek kadar mühim olmayan– başka kusurları da vardı. Sözelimi, sıradışı bir vukuf sahibi insanlar arasında içkiye meyilli olmayana pek rastlanmaz. Bu eğilimin böylesi bir derinliğin heyecan verici sebebi mi, yoksa geçerli kanıtı mı olduğunu söylemek mümkün değildi. Bildiğim kadarıyla Bon-Bon bu konunun didiklenmemesi gerektiğini düşünüyordu –keza ben de öyle. Gene de, gerçekten böylesine kemikleşmiş tutkulu bir iptila söz konusu olduğunda, lokantacımızın aynı anda hem *denemelerini* hem de *omletlerini* karakterize eden, sezgisel olarak ince farkları gö-

rebilme becerisine önem vermediğini düşünmemek gerekir. Bir köşeye çekilip kendisiyle baş başa kaldığı saatler Burgonya şarabına ayrılırdı; Côtes du Rhône'un zamanı farklıydı. Bon-Bon'a göre, Catullus¹ Homeros'la karşılaştırıldığında ne ise, Sauterne de Médoc için öyleydi. St. Péray'ini yudumlarken bir tasımla² dalga geçip eğlenirdi, ama Clos de Vougeot içerken bir meseleyi çözümler, Chambertin'i fazla kaçırınca bir kuramı çürütürdü. Keşke aynı keskin hassasiyet biraz önce değindiğim önemsiz eğilimde de ona eşlik etseydi –ama kesinlikle öyle olmadı. Aslında gerçeği söylemek gerekirse, bu ruh hali sonunda filozof Bon-Bon'da tam anlamıyla tuhaf bir coşku ve mistisizm niteliğine büründü ve en beğendiği Alman eserlerinin şeytani fikirlerinden derinlemesine etkilendiği izlenimi vermeye başladı.

Le Febvre çıkmazındaki küçük kafeye adım atmak, öykümüzün geçtiği dönemde bir dehanın kutsal mabedine girmek demektir. Bon-Bon bir dahiydi. Rouen'da Bon-Bon'un bir dahi olduğunu size söyleyemeyecek tek bir yardımcı şef yoktu. Kendisi bile bunu bilir ve dehanın huzurunda kuyruğunu sallamaya çekinirdi. İri su köpeği³ de bu gerçeğin farkındaydı ve sahibi ona her yaklaştığında aşırı saygılı davranarak, kulaklarını yatırarak ve bir köpeğe yaraşır biçimde alt çenesini sarkıtarak hissettiği aşağılık duygusunu belli ederdi. Ama gene de, köpeğin alışkanlık haline gelmiş bu saygısının büyük ölçüde metafizikçinin kişisel görünüşünden kaynaklandığı doğrudur. Dikkat çekici bir dış görünüşün bir hayvanı bile etkilediğini söylemem gerek; ayrıca lokantacının dışarıya yansıyan görünümünde dört ayaklının hayal gücünü harekete geçirmeye uygun çok şey bulunduğunu da seve seve kabul ederim. Küçük

¹ Gaius Valerius Catullus (MÖ 84-54) Romalı şair. (ç.n.)

² Doğru olarak kabul edilen iki yargıdan üçüncü bir yargı çıkarma temeline dayanan bir usamlama yolu, kıyas. "Taşlar katı olur, mermer bir taştır, şu hâlde mermer katıdır usamlaması bir tasımdır." (ç.n.)

³ Portekiz su köpeği, suyu çok seven bir köpek ırkı. (ç.n.)

dev adamların –lütfen, böyle çift-anlamlı, muğlâk bir ifade kullanmamı mazur görünüz– sırf fiziksel büyüklüğün tek başına her zaman yaratamayacağı kendilerine özgü, tuhaf heybetli bir havası olur. Bon-Bon'un yalnızca doksan bir buçuk santimetre boyunda olmasına ve kafasının da küçücük olmasına rağmen gene de, koca göbeğinin ona bakanlarda neredeyse yüceliğe varan bir haşmet duygusu uyandırmaması imkânsızdı. Göbeğinin büyüklüğü insanlar kadar köpeklere de bilgisinin derinliğini simgeliyor olmalıydı –o muazzam göbek, ruhunun ölümsüzlüğü için de biçilmiş kaftandı.

İsteseydim, burada metafizikçinin kılık kıyafeti ve diğer dış görünüş özelliklerinin ayrıntılarına girebilirdim. Kahramanımızın alnının üzerinden özenle taranmış kısa kesimli saçlarının üzerine koni biçimli sivri bir kukuletayı andıran beyaz flanel kumaştan püsküllü bir şapka taktığından söz edebilirdim –ya da bezelye yeşili dar ve kısa deri ceketinin o dönemin restoran sahiplerinin giyeceği türden bir ceket olmadığını –ceketinin kollarının günün modasına göre daha bol olduğunu– söyleyebilirdim –ya da yukarı doğru sıvanmış manşetlerinin ilkel görgüsüz dönemlerde görüldüğü gibi elbisesiyle aynı kalite ve renkte kumaştan değil, ama daha tuhaf ve fantastik bir tarzda rengârenk Cenova kadifesinden olduğunu dile getirebilirdim –ya da zarif ama tuhaf işlemeli parlak mor ayakkabılarının ince sivri burunları, parlak renkli dikişleri ve nakışları olmasa Japon yapımı zannedilebilir derdim –ya da *aimable* denilen sarı ipeğimsi bir malzemedен yapılmış pantolonunu anlatabilirdim –uzun bir robdöşambra benzeyen ve yalnızca Elizabeth dönemi İngilteresi'nde soylulara özgü kırmızı renkli kostümlerde görülen armalar ve süslemelerle ıslıl ıslıl parıldayan gök mavisi pelerininin omuzlarından sabah sisini andırırçasına süzülerek ona bir şövalye havası kattığını belirtebilirdim –ya da insanlar üzerinde *bıraktığı izlenimle*, Floransa'nın Doğaçlamacısı Bene-

venuta'nun¹ unutulmaz dizesine ["Pierre Bon-Bon bir cennet kuşu muydu, yoksa bilakis kusursuz Cennetin ta kendisi mi, bunu söylemek çok zor?"] esin kaynağı olduğunu da vurgulayabilirdim –yani, diyorum ki, isteseydim bu hususların hepsine etraflıca değinebilirdim; –ama imtina ettim: –sırf kişisel ayrıntılar tarihî roman yazarlarına kalsın diye üstelik; –çünkü bunlar olayın ahlâki saygınlığına yakışmıyorlar.

"Le Febvre Çıkamazındaki kafeye adım atmak, bir dehanın *kutsal mabedine* girmek demek," demiştim –ama bu *kutsal mabedin* gerçek değerini de ancak bir deha lâıykıyla takdir edebilirdi. Girişte devasa bir kitap biçiminde bir tabela sallanıyordu. Kitabın ön yüzünde bir içki şişesi resmi, arka yüzünde etli börek resmi vardı. Sırtındaysa büyük harflerle *Œuvres de Bon-Bon* (Bon-Bon'un Külliyatı) yazısı okunuyordu. Böylece işletme sahibinin çifte mesleği incelikli bir biçimde ifade edilmiş oluyordu.

Daha eşikten içeri adım atar atmaz mekânın içi kendisini tamamen göze seriyordu. Restoranın sunduğu yerleşim alanı aslında eski bir yapının hafif eğik tavanlı uzun mekânıydı. Odanın bir köşesinde metafizikçinin yatağı duruyordu. Yunan tarzı kubbeli yatak ve cibinlik, yatağa hem klasik bir hava veriyor hem de rahat ve konforlu olduğu izlenimi uyandırıyor. Karşı çapraz köşede bir kitaplık ile mutfak eşyaları dostça yan yana duruyordu. Şurada bir mutfak rafında bir tabak dolusu *polemik* kavga etmeden uslu uslu bekliyor, orada bir fırın dolusu en son etik duruyor, burada bir kazan dolusu on iki sayfalık formalardan oluşan *kitap* karışımları göze çarpıyordu.

---

¹ Benevenuta İtalyancada "hoş geldin" anlamına gelmektedir ve doğaçlama dizeler yazan bir şair için uygun bir isimdir. Muhtemelen burada Poe gene bir kelime oyunu yapmaktadır. Ama aynı zamanda Benevenuto Cellini isimli ünlü bir Floransalı ressam vardır. Şair, müzisyen ve asker de olan çok yönlü bir kişiliğe sahiptir. Ayrıca, Berlioz'un bestelediği ve Floransalı sanatçının hayatını anlatan *Benevenuto Cellini* isimli bir opera da bulunmaktadır. (ç.n.)

Almanca ahlâk kitapları ocak ızgarasıyla sıkı fıkiydı –ya da Eusebius'un¹ yanında bir ekmek kızartma çatalı görebilirdiniz –Platon bir kızartma tavasına uzanmış rahatına bakardı– bir kebab şişine dizili güncel elyazmaları sıralarını beklerdi.

Diğer bakımlardan *Café de Bon-Bon*'un o dönemin diğer alışıldık restoranlarından pek de farklı olduğu söylenemezdi. Kapının tam karşısında derin bir çukuru andıran devasa bir şömine vardı. Şöminenin sağındaki kapağı açık bir dolapta yan yana dizilmiş hatırı sayılır sayıda içki şişesi görünüyordu.

— — — yılının sert geçen kışının bir gecesinde saat tam on ikiyi vurduğunda Pierre Bon-Bon burada bir süre komşularının kendi tuhaf eğilimi hakkındaki eleştirilerini dinledikten sonra –yani, onların hepsini evinden kapı dışarı edip, bir de küfürle kapıyı üzerlerine kilitledikten sonra, çok da sakin olmayan bir ruh haliyle huzur bulmak için gidip kendisini şöminede çatır çatır yanan kütüklerin karşısında rahat deri döşemeli bir koltuğa bıraktı.

Yüzyılda olsa olsa bir, iki kez görülen o korkunç gecelerden birisiydi. Kar tüm şiddetiyle yağıyordu; duvardaki çatlaklardan apar topar içeri sızıp, bacadan süratle aşağıya inip filozofun yatağının perdelerini ürkütücü biçimde titreten, tavalarını ve kâğıtlarını dağıtıp ortalığı birbirine katan sert rüzgâr, evi ta temelinden sarsıyordu. Dışarıda fırtınanın şiddetiyle sallanan dev kitap biçimli tabela uğursuz ürkütücü bir sesle gıcırıyor, masif meşe ayaklarından bir inilti yükseliyordu.

Aynen söylediğim gibi, metafizikçi koltuğunu şöminenin karşısındaki mutat yerine çekerken hiç de sakin değildi. Gün

---

¹ *Eusebius Pamphili* (Pamphilus'un arkadaşı Eusebius); MS 313 yılı civarında Kayserya Piskoposu olmuştur ve erken dönem Hıristiyan Kilseleri üzerine olan kayıtları ve özellikle *Kronikler* ve *Dinsel Tarih* adlı çalışmaları nedeniyle Kilise Tarihçiliğinin kurucusu olarak kabul edilir. (ç.n.)

boyunca zihnini karıştıran şaşırtıcı pek çok olay olmuştu. *Des œufs à la Princesse*¹ yapayım derken, maalesef *omelette à la Reine*² yapmıştı. Bir etik ilkesinin keşfi bir güvenci devirmesiyle hüsrana uğramıştı; son ama çok önemli bir hususu da belirtecek olursam, başarıyla sonuçlandırmaktan her zaman çok özel bir keyif aldığı o hayran olunası pazarlıklardan birinde kayaya toslamıştı. Ama izah edilemeyen bu beklenmedik talihsizliklerden kaynaklanan asap bozukluğunda belli ölçüde fırtınalı gecenin yarattığı gerginliğin de payı vardı. Daha önce sözünü ettiğimiz, hemen yanındaki iri siyah su tazısına ılık çalarken ve koltuğunda huzursuzca kıpırdanırken, şöminenin kırmızı alevlerinin zar zor aydınlatarak kısmen alt edebildiği odanın uzak kuytu köşelerindeki tekinsiz gölgelere endişeli gözlerle bakmadan duramıyordu. Neden yaptığını belki de kendisinin bile tam bilmediği tetkiki bitirince, kitaplar ve kâğıtlarla dolu bir sehpayı koltuğunun yanına çekti ve hemencecik ertesi sabah yayımlanması planlanan hacimli bir elyazmasını yeniden gözden geçirmeye koyuldu.

Ağlamaklı bir ses “Hiç acelem yok Mösyö Bon-Bon,” diye ansızın fısıldadığında Bon-Bon birkaç dakikadır işiyle meşguldü.

Kahramanımız birden ayağa fırlayıp yanındaki masayı devirerek “Şeytan!” diye haykırdı ve şaşkınlıkla etrafına bakındı.

Ses soğukkanlı bir biçimde “Çok doğru,” diyerek karşılık verdi.

Gözü yatağın üzerine boylu boyunca uzanmış yatan bir şeye takılınca metafizikçi “Çok doğru mu? –çok doğru olan ne?– buraya nasıl geldin?” diye avazı çıktığı kadar bağırdı.

---

¹ Presnes Yumurtası: Kuşkonmaz başı, kremalı sos ve trüf mantarı ile yumurtalar çırpılarak yapılan bir yemek. (ç.n.)

² Kraliçe Omleti: Tavuk ezme, kremalı sos ve sebzelerle hazırlanan bir omlet. (ç.n.)

Bu soruları hiç üzerine alınmayan davetsiz misafir “Diyordum ki,” dedi, “diyordum ki, zaman sıkıntım yok, bol bol vaktim var –buraya acil bir iş için izinsizce uğramış değilim– kıscası siz incelemenizi bitirene dek rahat rahat bekleyebilirim.”

“İncelememi mi? –bak şu işe!– nereden biliyorsunuz bunu –Bir inceleme kaleme aldığımı nasıl bilebilirsiniz ki –aman Tanrım!?”

Karşısındaki, kulak tırmalayıcı tiz bir fısıltıyla, “Şşş, sakın ol!” diye karşılık verdi; hızla yataktan kalkarak kahramanımıza doğru bir adım attı, o yaklaşırken başının üzerinde tavandan sarkan demir lamba çırpınırcasına geriye doğru sallandı.

Filozofun şaşkınlığı yabancıнын kılık kıyafetini ve dış görünümünü dikkatlice incelemesini engellemedi. Üzerine sımsıkı oturan, lâkin yüzyıl öncesinin modasını yansıtan dar, soluk siyah giysisi, ortalamanın çok üzerindeki uzun boynunu ve aşırı ince vücudunun tüm hatlarını en ince ayrıntısına dek belirgin kılıyordu. Bu kıyafet belli ki şimdiki sahibinden daha kısa boylu birisi için hazırlanmıştı. Yabancıнын ayak ve el bileklerinde birkaç parmaklık boşluk kalmıştı. Lâkin ayakkabılarında ıslıl ıslıl parıldayan bir çift toka, kıyafetinin geri kalanının çağrıştırdığı aşırı fakirliği yalanlar nitelikteydi. Başının üstü kabaktı, sadece ensesindeki epey uzun *atkuyruğu* biçimindeki saçı saymazsak tamamen keldi. Yandan koruyuculu yeşil bir gözlük gözlerini ışıktan koruyordu, ama aynı zamanda kahramanımızın da kendisine bakan gözlerin hem rengini hem de şeklini seçmesini engelliyordu. Üzerinde gömleğe benzer bir şey yoktu, ama boynunda pis görünümlü beyaz bir eşarp vardı ve boğazının etrafına sımsıkı bağlanmıştı, iki ucunda boynundan aşağıya sarkıyordu ve ona (söylemeye pek ağzım varmasa da) bir papaz havası veriyordu. Esasen hem görünüşündeki hem de tavırlarındaki diğer pek çok şey bu izlenimi epey bir destekler nitelikteydi. Sol kulağının üzerinde eski zamanların

*stylusunu*¹ andıran bir âlet taşıyordu ama bu ona bugünlerin bir kâtibi havasını veriyordu. Ceketinin göğüs cebinde madeni kopçalarla tutturulmuş küçük kara kaplı bir kitap göze çarpıyordu. Bu kitap kasıtlı ya da kasıtsızca dışa dönük koyulmuştu ve siyah zemin üzerine beyaz harflerle “Katolik Âyini” yazısı okunuyordu. Yabancıнын dış görünüşü tuhaf bir şekilde durgundu –hattâ neredeyse bir ölü kadar solgundu. Derin düşüncelere dalmanın izlerini taşıyan geniş alnı kırış kırıştı. Kenarlarından aşağıya sarkık ağzı ona son derece itaatkâr bir uysallık ifadesi veriyordu. Kahramanımıza doğru yürürken –derin bir iç çekip– ellerini birbirine kenetlemesi vardı bir de ve tüm bunlar ona öyle yoğun bir kutsallık havası veriyordu ki beğenilmemesi mümkün değildi. Metafizikçinin yüzünde bir zerre öfke bile okunmuyordu artık, bilakis misafirin kim olduğundan iyice emin olduktan sonra, samimiyetle elini sıktı ve ona oturması için yer gösterdi.

Gelgelelim, filozoftaki bu âni duygu değişimini doğal olarak etkili olduğu düşünülebilecek nedenlerden birine atfetmek büyük bir hata olurdu. Gerçekten de, Pierre Bon-Bon mizacından da çıkarabildiğim kadarıyla, bütün insanlar arasında sahte tavırlardan, dış görünüşten etkilenme ihtimali en düşük olanıydı. İnsanlar, olaylar ve nesnelere konusunda böylesine dikkatli bir gözlemcinin, konukseverliğinden yararlanmak isteyen böyle davetsiz bir misafirin gerçek kişiliğini hemen keşfedememesi imkânsızdı. Başka söze ne hacet, konuğunun ayağını görmesi fazlasıyla yeterli olmuştu –konuk kafasına da aşırı uzun bir şapkeyi hafifçe geçirmişti– pantolonunun arkasında titrek bir şişkinlik vardı –üstelik ceketinin kuyruk kısmındaki titreme de açıkça görülüyordu. Kendisini bir anda hep koşulsuzca saygı duyduğu kişiyle sohbet ederken bulunca kahramanımızın artık nasıl bir tatmin duygusu yaşadığını bir düşünün!

---

¹ Sivri uçlu yazma, oyma, işaretleme aleti. (ç.n.)

Fakat olayın iç yüzüne dair şüphelerine ilişkin en ufak bir belirti bile hissettirmeyecek kadar politik davranabilen birisiydi. Bu nedenle, beklenmedik bir şekilde bizzat tanışma onuruna eriştiğinin tamamen farkında olduğunu belli etmek onun yapacağı bir şey değildi; bununla birlikte, yazmayı düşündüğü kitaba ekleyebilirse insanlığın aydınlanmasını, kendisinin de ölümsüzleşmesini sağlayacağını düşündüğü bazı önemli etik fikirleri öğrenebilmek umuduyla konuğunu konuşturmaya çalıştı –misafirinün yaşının büyüklüğü ve ahlâk bilimi alanındaki herkesçe bilinen ünlü uzmanlığı hesaba katıldığında, bunların gerçekten de rahatlıkla verebileceği fikirler olduğunu belirtmem gerek.

Aydınlatıcı bu düşüncelerle heyecanlanan kahramanımız centilmeni buyur edip oturturken, fırsattan istifade ateşe birkaç kütük attı ve az önce üstünü topladığı sehpa birkaç şişe *Mousseux*¹ koydu. Bu işleri hızlıca yaptıktan sonra koltuğunu misafirinün tam karşısına çekerek oturdu ve berikinin sohbeti başlatmasını beklemeye koyuldu. Ama en mahir demlendirilen planlar bile bazen daha en baştan sarpa sarar –böylece lokantacı kendisini misafirinün daha ağzından çıkan ilk kelimeyle bile apışıp kalmış bir konumda buldu.

“Beni tanıdığını görebiliyorum Bon-Bon” dedi: “Hahaha! –hehehe!– hihihi! –hohoho!– huhuhu!” –ulu tavırlarını bir anda bırakan şeytan ağzı kulaklarına vararak, sipsivri keskin uçlu dişlerini göstererek sırttı ve başını geriye atarak yüksek sesle kötücül kahkahalar atarak güldü– bu sırada ayakları üzerinde kıvrılmış yerde yatan siyah köpek de hararetle koroya katılırken, zıplaya zıplaya kaçan tekir kedinin tüyleri diken diken oldu ve odanın en uzak köşesinde tiz sesle feryat figan, yeri göğü inletircesine miyavlamaya başladı.

Ama filozofumuz böyle yapmadı: hiç kuşkusuz köpek gibi sevincini göstermeyecek, kedi gibi münasebetsiz bir heyecana

---

¹ Bir köpüklü şarap markası. (ç.n.)

kapılmayacak kadar görmüş geçirmiş birisiydi. Gerçi konuğunun cebindeki kitabın beyaz harflerle yazılmış “Katolik Âyini” başlığının bir an için hem rengi hem de anlamı değişip, yerine alev alev parlak kırmızı harflerle kitabın asıl başlığı olan “Mahkûmiyet Kayıtları”nın yazdığını görünce gene de bir nebze afalladığını kabul etmek gerek. Dolayısıyla, Bon-Bon konuğunun açıklamasına karşılık verdiğinde bu şaşırtıcı durum filozofumuza büyük bir olasılıkla aksi halde görülmeyecek olan bir mahcubiyet havası kattı.

“Ama efendim?” dedi filozof, “ama efendim, açık konuşmam gerekirse siz –siz sanırım– aman Tanrım! –sanırım, siz, size dair –ufak da olsa bir fikrim var– sanıyorum ki tanışma şerefine – –”

“Ah! – Sahi! – Evet! – Çok doğru!” diyerek araya girdi Majesteleri; “başka bir şey söylemeyin –ne olduğunu anlıyorum.” Tam bu sırada gözlüğünü çıkardı ve ceketinin koluyla gözlüğünün camlarını itinayla sildi ve cebine koydu.

Bon-Bon kitap hadisesine şaşırdı diye düşünüyorsanız, şimdi karşılaştığı olay karşısında yaşadığı şaşkınlığını görmeniz lazımdı. Konuğunun gözlerinin rengini seçebilmek için me-raktan fal taşı gibi açılmış gözlerle baktığında beklediği gibi siyah olmadıklarını gördü – ya da hayal ettiği gibi gri de değillerdi– ne ela ne de mavilerdi –hattâ yeşil veya kırmızı da değillerdi– mor değil –beyaz değil– yeşil hiç değillerdi –ne yukarıda gökte ne aşağıda yerde ne de yerin altındaki sulara rastlayabileceğiniz türde bir renktelerdi. Özetle, Pierre Bon-Bon, Majestelerinin nasıl olursa olsun hiç gözü olmadığını açıkça görmekle kalmadı, daha önce herhangi bir zamanda gözleri olduğuna dair bir emareye de rastlamadı –çünkü gözlerinin bulunması gereken yerde pörsümüştü bir et parçasından başka bir şey olmadığını söylemem gerek.

Böylesine tuhaf bir durumun nedenlerini araştırmamak metafizikçinin tabiatına aykırıydı; bu nedenle, Majestenin ha-

zır-cevap yanıtı taşı gedğine oturttu –çabuk, oturaklı ve tatmin edici bir cevaptı.

“Gözler mi, sevgili Bon-Bon? –gözler mi dedin? – ah! – sahi ya! –anlıyorum! Peki ya, etrafta dolaşan şu komik yazılı, çizili şeylere ne demeli? Benim dış görünüşüm hakkında yalan yanlış fikirler vermiyorlar mı? Gözlermiş! –Doğru ya! Pierre Bon-Bon, gözler tam da olması gereken yerdeler –yani, başta derdin değil mi? Doğru –örneğin bir solucanın başı gibi. Sana göre, bu görme organları da aynı şekilde vazgeçilmezdir, değil mi? Gene de, benim görüş gücümün seninkinden daha büyük ve etkili olduğunu sana kanıtlayacağım. Köşede bir kedi görüyorum –sevimli bir kedi– ona bakıyorum –iyi ve mutlu olduğunu görüyorum. Şimdi Bon-Bon söyle bana, onun düşüncelerini görebilir misin? –Düşüncelerini, diyorum– fikirlerini –kendi kafasının içinde ürettiği düşünceleri– fikir yürütme biçimini görebilir misin? İşte oradalar –ama sen göremiyorsun! Uzun kuyruğuna, ruhunun derinliğine hayran olduğumuzu düşünüyor. Daha şu anda benim papazların en seçkini, seninse metafizikçilerin en yüzeyseli olduğun sonucuna vardı. Görüyorsun ya, hiç de kör değilim; benim meslekten birisine göre, senin sözünü etğin gözler olsa olsa birer fazlalık, her an bir ekmek kızartma çatalıyla ya da bir tırmıkla oyulabilecek şeyler. Sana göreyse, bu görme organları vazgeçilmezler. Öyleyse onları iyi kullanmaya gayret et Bon-Bon; –*benim* gözlerim, ruhtur.”

Konuğu bunun üzerine masadan kendisine şarap aldı ve bir kadehi de ağzına kadar doldurup Bon-Bon’a verdi ve çekinmeden içmesini, kendisini kendi evindeymiş gibi rahat hissetmesini buyurdu.

Majesteleri dostumuzun omuzunu anlayışla sıvazlayıp “Dahi-yane bir kitap bu Pierre,” diye konuşmaya devam ederken, Bon-Bon da konuğunun buyruğuna harfiyen itaat ederek ka-

dehini başına dikti. “Şerefim üzerine yemin ederim ki mü-kemmel bir kitap. Tam aradığım gibi bir yapıt. Ama sanırım konuyu ele alış ve işleyiş tarzını biraz geliştirmek gerek, fikirle-rinin çoğu bana Aristoteles’i anımsattı. O filozof benim en ya-kın dostlarımdandı. Son derece huysuz olmasından ve baltayı taşa vurmadaki şaşmaz becerisinden ötürü onu çok severdim. Yazdıklarında doğru olan tek bir şey var; işte sırf bu yüzden, zırvaladığı tüm o saçmalıklara acıdığım için ona o fikri ver-dim. Sevgili Pierre Bon-Bon, sanırım hangi manevi ilâhi haki-kati ima ettiğimi gayet iyi biliyorsun, değil mi?”

“Biliyorum diyemem – –”

“Gerçekten mi? –Oysa insanların hapsirarak lüzumsuz fi-kirleri burunlarından dışarıya atıklarını Aristoteles’e söyleyen bendim.”

Metafizikçi kendisine ağzına kadar bir kadeh Mousseux daha doldurup, enfiye kutusunu konuğuna uzatırken “Hiç şüphesiz –hık!– durum böyle,” dedi.

Majesteleri “Platon da vardı tabii,” diye devam etti, enfiye kutusunu ve simgelediği iltifatı tevazuuyla geri çevirirken –“Platon da vardı, bir defasında onu bir dost gibi yakın hisset-miştim. Platon’u biliyorsun değil mi Bon-Bon? –ah, olamaz, binlerce kez özür dilerim. Bir gün Atina’da Parthenon Tapı-nağı’nda benimle buluştu ve bana bir fikre ihtiyacı olduğunu söyledi. Ona şunu kâğıda dökmesini söyledim: ‘ο νοϋς εστιν αυλος.’¹ Ben piramitlere doğru yola çıkarken, bunu yapacağını söyledi ve evinin yolunu tuttu. Ama bir dosta yardım etmek için bile olsa doğru söylediğim için vicdanım sızlıyordu; bu yüzden Atina’ya döndüm ve filozof sandalyesinde oturmuş daha ‘αυλος’ [*aülos*] diye yazmaya başlamışken arkasından yaklaştım. Parmağımın ucuyla bir fiske atarak *Lamma*² harfini

¹ *Ho nous estin aülos* [Ruh bir nefestir]. (ç.n.)

² Poe Latin alfabesinde L’ye tekabül ede Yunan alfabesinin 11. harfi *Lamda*’ya gönderme yapıyor. (ç.n.)

ters çevirdim. Böylece yazdığı cümle ‘*νοϋς εστιν αϋροϋ*’ye¹ dönüştü ve sizin Platon’un metafiziğinin temel öğretisi olarak bildiğiniz fikir oldu.²

Restoran sahibi ikinci Mousseux şişesini bitirirken “Hiç Roma’ya gittiniz mi?” diye sordu ve içki dolabından daha büyük bir şişe Chambertin çıkardı.

Şeytan sanki bir kitaptan ezbere bir pasaj okuyormuş gibi, “Ama yalnızca bir kez, Mösyö Bon-Bon, yalnızca bir kez. Bir zamanlar –bir zamanlar beş yılda bir anarşi yaşanırdı, anarşi döneminde tüm subaylarından yoksun kalan cumhuriyette halkın bizzat seçtiği halkı koruyan yargıçlarından başka bir destekçisi kalmazdı ve bu yargıçlar da yasal olarak her türlü yürütme yetkisine sahip olurlardı –o zaman Mösyö Bon-Bon–Roma’ya *yalnızca* o zaman gitmiştim; dünyada hiç tanıdığım yoktu, dolayısıyla felsefesine de âşına değildim.”³

“Peki ya onun hakkında –onun– hık! – onun hakkında – hık!– yani, Epikuros’un hakkında ne düşünüyorsunuz?”

Aklı karışan şeytan hayretler içinde “*Kimin* hakkında ne düşünüyorum, dedin?” diye sordu; Epikuros’ta bir kusur bulmayı kastetmemişindir muhakkak? Epikuros hakkında ne mi düşünüyorum? Beni mi kastediyorsunuz bayım? –Epikuros,

---

¹ *Ho nous estin aügos* [Ruh bir ışıktır]. (ç.n.)

² Esasen “ruh bir ışıktır” sözü Platon’un öğretisi değildir. Poe burada kendince bir ironide bulunuyor olmalı. (ç.n.)

³ Poe’nun dipnotu: Ils ecrivaint sur la Philosophie, (*Cicero, Lucretius, Seneca*) mais c’était la Philosophie Grecque. –*Condorcet*. [Felsefeye sarılırlar (*Cicero, Lucretius, Seneca*), ama bu Yunan felsefesi değildir. *Condorcet*]’

* Marquis de Condorcet, nâm-ı diğer Marie-Jean Antoine Nicolas Caritat; Fransız felsefeci ve matematikçi. Aydınlanma’nın ünlü düşünürüdür. İnsanın yetkinleşebileceğine ve insanlığın sonsuz ilerleyebileceğine inanan Condorcet, ilerlemeye duyduğu bu inancı, *İnsan Zekâsının İlerlemeleri Üzerine Tarihi Bir Tablo Taslağı* adlı eserinde dile getirir. (ç.n.)

Benim! Laertios Diogenes'in¹ zikrettiği üç yüz incelemenin her birini yazmış olan filozofun ta kendisiyim."

"Koca bir yalan bu!" dedi metafizikçi –ne de olsa, şarap biraz başına vurmuştu.

"Öyle olsun! –öyle olsun, bayım– gerçekten öyle olsun, bayım!" dedi Kral Hazretleri –görünüşe bakılırsa epey bir alttan alıyordu.

Lokantacı kesin bir dille "Bu koca bir yalan!" diye yineledi, "Bu –hık!– koca bir yalan!"

Şeytan onu teselli edermişçesine "Peki peki! Öyle diyorsan, öyledir!" dedi ve böylece bir tartışmada nihayet Kral hazretlerini alt eden Bon-Bon ikinci bir şişe Chambertin bitirmeyi kendisine görev addetti.

"Ne diyordum?" diyerek devam etti misafiri, "kısa bir süre önce gözlemediğim gibi, senin o kitabında Mösyö Bon-Bon çok tuhaf bazı fikirler var. Sözgelimi, ruh hakkındaki tüm o zırvalar da neyin nesi? Afedersiniz, efendim ama ruh nedir?"

Metafizikçi "Ruh –hık!" diye söze başladı, "hiç kuşkusuz – –" –incelemesine atıfta bulunacaktı.

"Hayır efendim!"

"Hiç şüphesiz – –"

"Hayır efendim!"

"Hiç tartışmaz – –"

"Hayır efendim!"

"Besbelli – –"

"Hayır efendim!"

"Yadsınamaz biçimde – –"

"Hayır efendim!"

---

¹ Eski Yunan felsefesinin tarihini aktaran kitabıyla ün kazanmış olan Yunan felsefe tarihçisi ve biyografi yazarı. (ç.n.)

“Hık! – –”

“Hayır efendim!”

“Sorgusuz sualsiz – –”

“Hayır efendim, ruh hiç de böyle bir şey değil!” (Bu noktada ters ters bakan filozofumuz bu vesileyle üçüncü şişe Chambertin’i bitirme fırsatını buldu.)

“Öyleyse –hık!– efendim –nedir?– nedir o zaman ruh?”

Kral hazretleri derin düşüncelere dalmış bir ifadeyle “Ne burada, ne orada Mösyö Bon-Bon” diyerek yanıt verdi ve konuşmaya devam etti, “En güzellerini tattım –yani demem o ki, çok kötü kimi ruhlar tanıdım ve tabii çok iyilerini de.” Şeytan konuşmanın bu noktasında dudaklarını yaladı ve farkında olmadan eliyle cebini yoklarken güçlü bir aksırık nöbetine tutuldu.

Bir süre sonra devam etti:

“Mesela Cratinus’un¹ ruhu vardı –şöyle böyle bir ruhtu: Aristophanes’inki² –dokunaklıydı, zinde-kendine has canlı şen şakrak): Platon’unkiyse –duyarlıydı ve keskin– ama *senin* bildiğin Platon’u kastetmiyorum, komedi yazarı Platon’u diyorum: *senin* Platon Cerberus’un³ midesini bulandırırıldı –öf berbattı! Bir bakalım! Naevius⁴ ve Andronicus⁵ vardı; Plautus⁶ ve Terentius⁷ vardı. Başka? –Hadi gel *senin* Sauterne’ni tadalım.”

---

¹ Antik Yunanlı komedi yazarı. Bir tartışmada Aristophanes’i mağlup ettiği söylenir. (ç.n.)

² Antik Yunanlı komedi yazarı. (ç.n.)

³ Cehennem kapısında bekleyen üç başlı köpek. (ç.n.)

⁴ Eski Romalı şair ve oyun yazarı. (ç.n.)

⁵ Livius, Greko-Romen şair, oyun ve epik yazarı. Homeros’un ünlü destanı *Odyseia*’yı Latinceye tercüme etmiştir. (ç.n.)

⁶ Titus Maccius Plautus Antik Romalı, Eski Latince döneminin ünlü komedyacı yazarı. Komedyacı yazarlarının ilk ve en üretkenlerindedir. (ç.n.)

⁷ Berberî asıllı Latin Komedi yazarı. (ç.n.)

Bon-Bon bu kez *nil admirariyi*¹ aklına koymuştu ve söz konusu şişeleri gelecek nesillere bırakmaya çabalıyordu. Ama odada kuyruk sallamasına benzer tuhaf bir ses duyulduğunun farkındaydı. Filozof bunu Majestelerine hiç yakıştıramasa da aldırış etmedi ve duymuyormuş gibi yaptı: –sesini kesmesi için köpeği tekmelemekle yetindi. Misafiri devam etti:

“Horatius’un tadı bence Aristoteles’inkine çok benziyordu; –çeşitlilikten hoşlanırım bilesin. Terentius ile Menandros arasında bir fark göremedim. Naso’nun kılık değiştirmiş Nicander olmasına şaşıtm kaldım. Vergilius’ta Theocritus’un gür sesi yankılanıyordu. Martialis² bana faslasıyla Arkhilokhos’u hatırlattı –ve Titus Livus da kesinlikle Polybios’u hatırlattı, başkasını değil.

Bon-Bon’un yanıtı “–Hık!–” diye hıçkırmak oldu ve Kral hazretleri konuşmaya devam etti:

“Ama *düşkün* olduğum bir şey varsa, Mösyö Bon-Bon –gerçekten *düşkün* olduğum bir şey varsa, o da bir felsefecidir. Gene de izin verirsen, sana açıklayayım bayım, her şey– yani her centilmen felsefeci *seçmeyi* bilmez. Uzun boylu olanlar pek iyi *değildir*; en iyilerinin bile kabuğunu dikkatli soymazsan, ödleri yüzünden tatları biraz acı olur.”

“Kabuklarını soymak mı?”

“Ölü bedenden çıkarmayı kastediyorum.”

“Hekimler –hık!– hakkında ne düşünüyorsunuz?”

“Onların ismini bile anma! – (Kral hazretleri üst üste öğürdü) Öğğ! İğrenç! Öğğ!!! Öğğ!!! “Bugüne dek yalnızca birinin

¹ “Hiçbir şeye şaşırılmamak”, Horace, *Epistolae*, I, vi, 1. (ç.n.)

² Marcus Valerius Martialis; Antik Romalı şair. *Epigramlar* isimli on iki ciltlik dev eseri ile tanınır. (ç.n.)

tadına baktım –o rezil Hipokrates’in¹– üstüne şeytantesi² kokusu sinmişti, iğrenç kokuyordu –öğğ! öğğ! öğğ!– onu Styx’te³ yıkarken çok fena üşüttüm –üstüne üstlük bir de *cholera morbus*’a⁴ yakalanmama sebep oldu.

“A –hık!– alçak!” diye haykırdı Bon-Bon, “–hık!– hap düşüğü n’olacak!” –derken filozofun gözünden bir damla yaş geldi.

“Nihayetinde,” diye devam etti davetsiz misafir, “nihayetinde, bir şeyt...! –yani, bir centilmen *yaşamak* istiyorsa birçok yeteneğe sahip olması gerekir ve bizim için semiz bir surat ustalık belirtisidir.”

“Nasıl yani?”

“Çünkü bazen aşırı erzak sıkıntısı çekeriz. Bir şey söyleyeyim mi? Benim yaşadığım yer gibi aşırı sıcak bir yerde, bir ruhu iki, üç saatten fazla canlı tutmak neredeyse imkânsızdır; öldükten sonra hemen tuzlu suya yatırılıp salamura edilmezse şey– kokarlar (ama salamura bir ruh da iyi değildir) –anladın mı? Ruhlar alışıldık şekilde gönderilirse çürüme daima hesaba katılmalıdır.”

“Hık! –hık!– aman Tanrım! Nasıl başa çıkıyorsunuz bununla?”

Tam o sırada demir lamba iki misli hızla sallanmaya başladı ve şeytan yerinden fırlayacak gibi oldu; –ama belli belirsiz iç çekerek kendisine hâkim oldu ve kahramanımıza alçak sesle

---

¹ MÖ 460-377 yılları arasında yaşamış olan Yunanlı hekim; antik tıbbi batıl inançlardan arındırmıştır. (ç.n.)

² Bir tür sakız, reçine: yumuşak, kahverenginde olup sarımsak kokusuna benzer pis bir kokusu vardır. Maydanozgillerden bazı bitkilerin kökünden elde edilir. Eskiden tıpta bağırsak gazlarını giderici ve ağrı dindirici olarak kullanılırdı. Şeytan boku anlamına da gelir. (ç.n.)

³ Ölü ruhların Cehenneme giderken geçtikleri mitolojik nehir. (ç.n.)

⁴ Bilinir bir nedeni olmayan şiddetli mide-bağırsak yangısı; sancılı karın ağrısı (kolik), bulantı, kusma ve ishal belirtileri gösterir. (ç.n.)

“Bak sana ne diyeceğim Pierre Bon-Bon, artık kötü konulardan söz etmekten vazgeçsek iyi olur,” demekle yetindi.

Ev sahibi anladığını ve kabul ettiğini belli ederek ağzına kadar dolu bir kadehi daha yuvarladı, ardından misafiri devam etti:

“Ne de olsa, bununla başa çıkmanın birçok farklı yolu var. Çoğumuz açlık çekiyoruz: bazılarımız acıya katlanmak ve salamurayla yetinmek zorunda: kendi adıma ben ruhlarımı *canlı bedenlerden* satın alırım, öyle olunca çok iyi dayanıyorlar.”

“Peki ya beden! – hık!– ya beden!!!”

“Beden de beden –e ne olmuş ona?– Ah! Sahi! Şimdi anladım. Ne olsun efendim, beden bu işten *hiç* etkilenmez. Vaktiyle böyle hatırlamadığım kadar çok ruh satın aldım ve satanlar herhangi bir rahatsızlık yaşamadı. Mesela Kabil¹ ve Nemrut² vardı; Caligula³ ve Dionysos⁴ vardı; Pisistratus vardı ve –ve yaşamlarının sonraki kısmında bir ruha sahip olmanın nasıl bir şey olduğunu asla bilemeyen daha niceleri; gene de bayım, bu adamlar toplumu daha güzel hale getirdiler. Senin de benim kadar iyi tanıdığın A – – yok mu, hani? Neden bir A – – çıkmıyor artık? Zihinsel ve bedensel becerileri, yerli yerinde değil mi? Daha zekice bir epigramı⁵ başka kim yazabilir? Kim daha akıllıca fikir yürütebilir? Kim – – ama dur hele! Onunla yaptığım sözleşme burada cebimde duruyor.”

Bunu söylerken cebinden kırmızı deri bir portföy çıkardı ve içinden birtakım belgeler aldı. Bon-Bon gözünün ucuyla bazı-

¹ Âdem’in büyük oğlu, kardeşi Abel’i öldürmüştü. (ç.n.)

² Nuh’un torununun oğlu. İncil’deki Avcı. (ç.n.)

³ Atını konsül yaptığı iddialarıyla da ünlü Roma imparatoru. Asıl adı Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus’tur ama daha çok Caligula takma adıyla bilinir. MS 37-41 yılları arasında imparatorluk yapmıştır. (ç.n.)

⁴ Siraküza’nın nefret edilen Yunan tiranı. (ç.n.)

⁵ Nükteli şiir, taşlama. (ç.n.)

larının üzerinde *Machi – Maza – Robesp*¹ harfleriyle *Caligula, George, Elizabeth*² isimlerinin yazdığını gördü –Kral hazretleri ince bir parşömeni seçti ve yüksek sesle şu yazılanları okudu:

“Bir yıl bir aylık olan Ben, burada açıkça belirtilmesine lüzum olmayan bazı zihinsel kabiliyetler ile buna ilaveten bin Louis altını³ karşılığında, ruhum olarak adlandırılan gölge üzerindeki tüm haklarımı, yetkilerimi ve ilave haklarımı işbu sözleşme ile sözleşmenin hamiline devrederim.” (İmza) A...⁴ (Bu noktada Majesteleri burada benim açıkça dile getirme hakkında kendimde görmediği bir ismi tekrarladı.)

“O zeki birisiydi,” diye devam etti; “ama tıpkı senin gibi, Mösyö Bon-Bon, ruh hakkında yanılmıştı. Ruh gerçekten de bir gölgedir! Ruh bir gölgedir! Ha! ha! ha! – he! he! he! – hu! hu! hu! Ruh, yahnisi yapılmış gölge, yani gölge yahnisi diye düşün!”

Kahramanımız “Gölge yahnisi –hık!– diye mi düşüneyim?” diye karşılık verdi, Kral hazretlerinin anlattıklarının derinliğiyle zihni giderek aydınlanıyordu.

“Gölge yahnisiymiş! Lânet olsun! –hık!– hık!– Keşke *Ben* de bu kadar –hık!– salak olsaydım. *Benim* ruhum, *Bayım* –hık!”

“Evet ya senin ruhun, Mösyö Bon-Bon?”

“Evet efendim –hık!– *benim* ruhum da –”

“Neymiş efendim sizinki?”

---

¹ Bunların Machiavelli, Mazarin ve Robespierre’in kısaltması olduğu bellidir. Niccolò Machiavelli İtalyan yazar ve siyaset felsefecisidir; Jules Mazarin Roma Katolik Kilisesinin kardinalidir; Maximilien François Marie Isidore de Robespierre Fransız Devrimi’nin lideridir. (ç.n.)

² St. George İngiltere’nin koruyucu azizi; İngiltere kraliçesi Elizabeth. (ç.n.)

³ 1640-1795 arasında Fransa’da geçerlikte olan altın sikke. (ç.n.)

⁴ Poe’nun dipnotu: *Quere* –Arouet? (İster misin –Arouet?) –François Marie Arouet, Voltaire’in gerçek adıdır. (ç.n.)

“Kesinlikle gölge değil, lânet olsun!”

“Demek istiyorsun ki” –

“Evet efendim, ruhum –hık!– hım! – evet efendim.”

“Ne olduğunu söylemeye pek niyetiniz yok galiba” –

“Benim ruhum –hık!– özellikle –hık!– şeye –hık!– uygun
–şeye–”

“Neye bayım?”

“Güvece.”

“Nee???”

“Sufleye.”

“Ne dedin?”

“Yahni.”

“Gerçekten mi?”

“Etili sebze yahniye veya dana kızartmasına –bak, sevgili arkadaşım, bunu sana –hık!– ucuza bırakacağım –kelepir.” Bu sırada filozofumuz hafifçe Kral hazretlerinin sırtını sıvazladı.

Şeytan oturduğu yerden kalkarken sakın sakın “Böyle bir şeyi aklımdan bile geçirmem,” dedi. Metafizikçi hayretle baktı.

Kral Hazretleri, “Şu ara hiçbir şeye ihtiyacım yok,” dedi.

Filozof, “–hık!– Ö- öyle mi?” diye karşılık verdi.

“Hazırda hiç param yok.”

“Ne?”

“Üstelik bana pek yakışmaz” –

“Efendim!”

“Bu fırsattan istifade etmek” –

“Hı-ık!”

“Yani, senin şu anki berbat ve nezaketsiz durumunuzdan yararlanmak diyorum.”

Derken ziyaretçi eğilip selâm verdi ve –hangi şekilde olduğu tam anlaşılamadan– çekip gitti, tam o sırada metafizikçi elindeki şişeyi ona fırlatmaya çalışırken tavandan sarkan lambanın ince uzun zinciri koptu ve lamba üzerine düşerek onu yere serdi.

KELİMELEİN GÜCÜ¹

Oinos: Agathos, ölümsüzlükle yeni kanatlanmış bu ruhun zayıflığını affet!

Agathos: Sevgili Oinos, affetmemi gerektirecek hiçbir şey söylemedin. Bilgi burada bile sezgisel bir şey değil. Ama bilgelikse konu, çekinme, meleklerden sana vermelerini iste!

Oinos: Oysa ben, bu yeni varoluşun, şıp diye her şeyi bilmemi mümkün kılacağını ve böylece her şeyi bildiğim için de kendiliğinden mutlu olacağımı hayal ederdim hep.

Agathos: Heyhat! Bilgide değil ki mutluluk, bilgiyi edinmede! Hiç durmadan bilmeye devam ederek, ebediyen mutlu oluruz; ne ki, her şeyi bilmek bir iblisin lâneti olur ancak.

---

¹ İlk kez 1845 yılında yayımlanmış olan bu öykü Poe'nun Platoncu diyaloglar tarzında yazdığı üç öyküden üçüncüsüdür ve aralarında en iyisi olarak kabul edilmektedir. Gelecekte uzak bir zamanda geçen bu öyküde, Oinos (Yunanca "Bir") ve Agathos (Yunanca "İyi") isimli iki göksel varlık, insanın öldükten sonra olacakları bilme arzusunu tartışırlar. (ç.n.)

Oinos: İyi ama En Yüce Tanrı her şeyi bilmiyor mu?

Agathos: Madem o aynı zamanda En Mutlu, öyleyse *bu*, onun bile bilmediği bir şey olmalı.

Oinos: İyi ama bilgimiz anbean arttığına göre, sonunda her şeyi biliyor olmayacak mıyız?

Agathos: Aşağıya, şu dipsiz derinliğe bak! –*Bakışlarıyla* dikkatlice incelerken bu sonsuz yıldız manzarasının ötesine bakmaya zorla kendini, o zaman –işte o zaman– tam da o zaman göreceksin, evrenin uçsuz bucaksız altın surlarının –sonsuz sayıda parlak cisimden oluşan ve tek bir bütünmüş gibi görünen surların– her noktada tinsel bakışı bile engellediğini.

Oinos: Açıkça anladım ki maddenin sonsuzluğu bir hayal değil.

Agathos: Cennette *hiç* hayal yoktur –ama burada, maddenin sonsuzluğu hakkında fısıldanan şudur: yegâne amaç, içindeki dindirilmesi asla mümkün olmayan *bilme* susuzluğunu giderebilmesi için ruha sonsuz kaynak bulmaktır –çünkü bu susuzluğu gidermek aslında ruhun kendisini tüketmek olur. Öyleyse bana korkmadan, içinden geldiği gibi soru sor sevgili *Oinos*. Haydi! Ülker¹ yıldızlar kümesinin ahenkli parıltısını solumuza alıp, tahtımızdan kalkalım ve Orion'un² ötesindeki yıldız çayırına gidelim; orada morundan hercaisine menekşenin³ her türlüşününün beşiği olan üçkatlı, üçrenkli güneşler var.

---

¹ Yunan mitolojisinde, Atlas'ın yedi kızının dönüştüğü yıldız kümesi; Ülker veya Süreyya olarak da bilinir. Boğa takımıyıldızında (Taurus) bulunur; Yahudilerce kutsal olduğu kabul edilir. Dünyaya en yakın ve çıplak gözle en güzel görünen yıldız kümelerindendir. (ç.n.)

² Atlas'ın kızlarını (Ülker yıldızlarını) takip eden ve sonunda Artemis tarafından öldürülerek burç şeklinde gökyüzüne yerleştirilen dev gibi avcı; Avcı yıldızlar kümesi. (ç.n.)

³ Yunan Aşk Tanrısı Eros'un Roma mitolojisindeki muadili olan Cupido. Mitolojiye göre, Cupido, okunu bir kutsal bakireye fırlatır ama ok yönünü kaybeder ve bir çiçeğin üzerine düşer. Aşk okuyla vurulan

Oinos: Peki Agathos, giderken bana yol göster! –ama benimle yeryüzünün bildik dilleriyle konuş. Biz faniyken *Yaratılış* diye adlandırdığımız şeyin biçimlerine veya yöntemlerine ilişkin olarak az önce bana ne ima ettiğini pek anlamadım. Yaratıcı, Tanrı değil mi demek istiyorsun?

Agathos: Hayır demek istediğim, Tanrısal Varlığın yaratmadığı.

Oinos: Açıkla öyleyse.

Agathos: *Yalnızca* başlangıçta yarattı, Tanrı. Şimdi tüm evrende hiç durmadan ortaya çıkan görünüşte canlılar, Tanrısal yaratıcı gücün dolaysız ve dolayimsız sonuçları değil, dolaylı ve dolayimli sonuçları olarak kabul edilebilir ancak.

Oinos: Sevgili Agathos, insanlar arasında bu fikir, inanışa aykırı aşırı sapkın bir fikir addedilirdi.

Agathos: Oysa melekler arasında sevgili Oinos, basitçe doğru olarak görülür.

Oinos: Buraya kadar dediklerini idrak edebiliyorum –Doğa veya doğanın yasaları olarak adlandırdığımız şeyin belli işlemleri, belli koşullar altında, her bakımdan yaratımın *tezahürünü* barındıran şeye yol açıyor. Yeryüzünün nihai yok oluşundan kısa süre önce, bazı felsefecilerin gözle görülemeyen küçük hayvancıkların yaratımı olarak adlandıracak kadar aciz olduğu çok başarılı birçok deney yapıldığını gayet iyi hatırlıyorum.

Agathos: Aslında senin bu söylediklerin hep ikinci yaratımın örnekleri –ilk sözün söylenip ilk yasayı oluşturduğu andan itibaren gerçekleşen yaratılışa dayalı türler bunlar *ancak*.

---

beyaz çiçek mora döner ve kutsal bakireler bu çiçeğe Hercai Menekşe adını verirler. Bu çiçeğin suyu uyuyan birisinin göz kapağına sürülürse, uyandığında ilk gördüğü kişiye âşık olur. Bu mitolojik öykü Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası*'nda aynen geçer; ayrıca menekşe, özellikle de hercai menekşe, Shakespeare'in eserlerinde sıkça kullandığı bir motiftir. (ç.n.)

Oinos: Peki, yıldızlı dünyalar dipsiz hiçlik uçurumundan anbean gökyüzünde birdenbire ortaya çıkmıyor mu –söylesene Agathos, bu yıldızlar doğrudan doğruya Efendi'nin eseri değil mi?

Agathos: Sevgili *Oinos*, ne kastettiğimi kavraman için izin ver de sana adım adım rehberlik edeyim. Gayet iyi bildiğin gibi, düşünce nasıl yok olamazsa, her eylemin de daima var olan bir sonucu olmak zorundadır. Sözgelimi, yeryüzünde yaşarken ellerimizi hareket ettirirdik ve bunu yaparken de, yeryüzünü kuşatan atmosfere bir titreşim gönderirdik. Bu titreşim asla son bulmadan uzayıp devam ederdi, ta ki yeryüzünün havasının her parçacığına ilk hızını verene dek ve hava da o andan itibaren *hiç durmadan* (sonsuz dek) elin tek bir hareketiyle harekete geçerdi. Dünyamızdaki matematikçilerin gayet iyi bildiği bir gerçektir bu. Aslında yaptıkları şey tam da, özel itici kuvvetlerin sıvıda ortaya çıkardığı özel etkileri doğru hesaplamaktı –böylece, ölçüsü belirli bir itici kuvvetin yerkürenin etrafını kesin olarak ne kadar sürede dolanıp, dünyayı kuşatan atmosferin her atomunu (hiç durmadan) etkileyebileceğini saptamak kolaylaştı. Böylece matematikçiler, tersdevinimi¹ hesaba katarak, belirli koşullar altındaki belirli bir etkiyi ele alıp ilk itici kuvvetin değerini bulabildiler. İşte o zaman, herhangi belirli bir itici kuvvetin sonuçlarının kesinlikle sonsuz olduğunu gördüler –ve cebirsel analiz yardımıyla bu sonuçların bir kısmının hatasız izlenebileceğini anladılar– tersdevinin önemini anlayan bu adamlar aynı zamanda bizatihi bu analiz türünün kendisinde bir sonsuz ilerleme gücü barındırdığının da farkına vardılar –onu geliştirip uygulayanın zekâsı dışında geliştirilmesinin ve uygulanmasının hiçbir sınırı olmadığını idrak ettiler. Ne var ki, matematikçiler tam da bu noktada durakladılar.

Oinos: İyi de, Agathos, neden daha ileri gitmeleri gereksin ki?

¹ Yörüngesinde dünyanınkine zıt yönde dönmek. (ç.n.)

Agathos: Çünkü daha ötesinde ilginç mi ilginç kimi değerlendirilmeler bulacaklardı. Ulaştıkları bu yeni bilgiden şu sonucu çıkarabileceklerdi: anlayış kapasitesi sonsuz bir varlık –yani, cebirsel analizin kusursuzluğunu kavrayan birisi– için havadaki –ve hava dolayımıyla “esirdeki”¹– bütün itici kuvvetlerin izini zamanda sonsuz uzaklıkta bulunan bir noktadaki en uzak sonuçlarına kadar bile sürmek hiç zor olmayacaktır. Hattâ havada bulunan bu tür her itici kuvvetin, sonunda evrende var olan her tekil şeyi etkilemek zorunda olduğu gerçekten kanıtlanabilir; ayrıca şunlar da kanıtlanabilir: kavrayışı sınırsız bir varlık –yani bizim tahayyül ettiğimiz türden bir varlık– itici kuvvetin en uzak titreşimlerinin izini sürebilir– üstelik bir maddenin bütün parçacıkları üzerindeki etkilerinin izini hem yukarıya hem de ileriye doğru sürebilir; eski biçimlerinin geçirdiği değişimlerin izini –diğer bir deyişle, yeniden yaratımlarının izini– hem yukarıya hem de ileriye doğru sonsuza kadar sürebilir, ta ki bunların –sonunda hiç etkilenmemiş olarak– Tanrı katından gerisin geri yansıdıklarını görene dek. Ayrıca, bu tür bir varlık sadece bunu yapabilmekle kalmaz; bunun yanı sıra, zamanın herhangi bir noktasındaki belirli bir sonuç ona verilebilseydi –örneğin, incelemesi için bu sayısız kuyruklu yıldızdan biri ona verilebilseydi– analitik tersinedevinim ilkesi sayesinde, söz konusu şeyin (incelemesi için ona verilen kuyruklu yıldız vb.) bağlı olduğu ilk itici kuvveti kolaylıkla saptayabilirdi. Tersdevinim ilkesinin mutlak bütünlüğüne ve kusursuzluğuna borçlu olduğu bu güç –yani, zamanın *bütün* noktalarında *bütün* nedenleri bütün sonuçlarına dayandırma gücü– elbette yalnızca Tanrı’ya aittir –ama mutlak kusursuzluğu ve eksiksizliği dışında, diğer her tür düzeyde bu gücün kendisi Meleklerle özgü akıl tarafından uygulanmaktadır.

Oinos: Ama sadece havadaki itici kuvvetlerden söz ediyorsun.

---

¹ Atomlar arasındaki boşluğu ve bütün evreni doldurduğu varsayılan, ağırlığı olmayan, ısı ve ışığı ileten töz. (ç.n.)

Agathos: Havadan söz ederken, aslında dünyayı kastetmiştim; ama buradaki genel önerme, “esirdeki” itici kuvvetlere de gönderme yapıyordu –tüm uzayı kapladığı ve doldurduğu için de esasen en önemli yaratım aracıdır.

Oinos: Öyleyse, doğası ne olursa bütün devinimler yaratır mı?

Agathos: Yaratıyor olmalı: ama sahici bir felsefenin çok eskiden beri bize öğrettiği gibi, bütün devinimlerin kaynağı düşüncedir –ve bütün düşüncelerin kaynağı da...

Oinos: Tanrı’dır.

Agathos: *Oinos*, sana Yeryüzünün atmosferindeki itici kuvvetleri, sen yeni yok olmuş saf bir Dünyanın çocuğuymuşsun gibi anlattım.

Oinos. Evet, öyle yaptın.

Agathos: Peki ben bunları anlatırken, aklından kelimelerin fiziksel gücüne dair bir düşünce geçmedi mi? Her kelime de havadaki bir itici kuvvet değil mi?

Oinos: İyi ama *Agathos* neden gözünden yaşlar geliyor –biz bu güzel yıldızın etrafında uçarken, neden, ama neden (takatin kesildi) kanatların sarktı? Uçuşumuz boyunca karşılaştıklarımız arasında hepsinin en canlısı, en hayat dolu olanı, ama ne var ki, en korkutucu olanı da bu değil mi? Göz alıcı çiçekleri âdeta bir peri masalı gibi –ama kudurmuş volkanları da çalkantılı bir kalbin tutkularını andırıyor.

Agathos: Tam da öyleler! –Aynen öyleler! Bu vahşi yıldız –en kıymetlimin ayaklarının dibinde kenetlenmiş eller ve yaşlı gözlerle– ben ona –birkaç tutkulu sözle– hayat vereli tam üç yüzyıl oldu. Göz alıcı çiçekleri, gerçekleşmeyen düşlerin en gözdesi; kızgın volkanları en çalkantılı, en günahkâr kalbin tutkuları.

GÖLGE¹ –BİR MESEL

Karanlık ölüm vadisinden geçsem bile!
–Davud’un Mezmuru²

Siz bu satırları okurken, bunları yazan ben çoktan karanlık ölüm vadisinden geçmiş olacağım. Herkesin bu anıları görmesinden önce sahiden tuhaf şeyler olacak, gizli şeyler açığa çıkacak ve asırlar geçecek. Görüldüklerinde de, kimisi onlara inanmayacak, kimisi kuşku duyacak, ama gene de, az da olsa birkaç kişi buraya demir kalemle³ nakşedilmiş harflerde, üzerine kafa yoracak pek çok şey bulacak.

---

¹ 1835 tarihli bu öyküye adını veren *shadow* sözcüğü ikili bir anlam içeriyor gibidir. Poe’nun Kutsal Kitap’tan yaptığı alıntıda olduğu gibi “ölümün karanlığına”, “ölümün gölgesine”, yani “ölüme” bir gönderme vardır, bunun yanısıra basitçe “gölgeyi,” yani “karanlığı” ifade eder. Gene de sözlükteki birkaç tanımını hatırlamakta fayda var: 1. Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık; 2. Ne olduğu anlaşılamayan karaltı, silüet. (ç.n.)

² Kutsal Kitap, Mezmurlar, 23:4. (ç.n.)

³ Kutsal Kitap, Yeremya, Yahuda’nın Günahı, 17: 1: “Yahuda’nın günahı Demir kalemle yazıldı; yüreklerinin levhaları, sunaklarının boynuzları üzerine, elmas uçlu aletle oyuldu.” (ç.n.)

Korkunun damga vurduğu bir yıl olmuştu –yeryüzünde adı sanı bilinmeyen, korkudan bile daha şiddetli olan duyguların hâkim olduğu bir yıl. Bir kere, pek çok anormal şey yaşandı, türlü alâmetler belirdi ve Vebanın¹ kara kanatları karada ve denizde köşe bucak her tarafa yayıldı. Ne ki, yıldızlar konusunda bilgili olanlar için gökyüzünde gezegenlerin bağli konumlarının kötü olduğu bilinmeyen bir şey değildi; ama diğçerleri arasında ben Yunanlı Oinos² içinse, Koç takımyıldızının gelişiyile³ birlikte Jüpiter gezegeninin korkunç Satürn'ün kızıl halkasıyla kavuştuğu⁴ yedi yüz doksan dört yıllık değışimin artık başladığı çok açıktı.⁵ Yanılmıyorsam göklerin özgün ruhu kendisini yalnızca yeryüzünün fiziksel cisminde açığa vurmadi, ama insanların ruhlarında, imgelemlerinde ve tefekkürlerinde de tezahür etti.

Bir gece Ptolemais⁶ adında karanlık bir kentte büyük bir şatonun surları içinde birkaç şişe kırmızı Sakız adası şarabının

---

¹ Veba ilk kez antik bir Mısır liman kenti olan Pelusium'da ortaya çıkmıştır. (ç.n.)

² Yunanca “Bir”. (ç.n.)

³ Astrolojide Güneşin Koç burcuna geçişi, gece ve gündüzün eşit olduğu ekinoksu, yani İlkbaharın gelişini simgeler. (ç.n.)

⁴ Kavuşum, kavuşma konumu: iki ya da daha fazla gök cisminin aynı boylam üzerinde bulunması hali. (ç.n.)

⁵ Astrologlara göre Jüpiter ile Satürn'ün kavuşması bir değışimin işaretidir; Koç burcunda büyük bir şiddetin ve talihsizliğin habercisidir. 794 yılda bir gerçekleştiği varsayılır. (ç.n.)

⁶ Ptolemais adında pek çok antik kent vardır. “Karanlık” vurgusu nedeniyle Poe'nun Romalı yazar Yaşlı Plinius'un “yazın ortasında doksan gün boyunca öğlen vakti güneşin gölgesinin düşmediği kent” olarak betimlediği, Kızıldeniz'de bulunan antik Ptolemais Theron kentini kastetmiş olması muhtemeldir. Bununla birlikte, Poe'nun “yedi kişi toplanmıştık” demesi, Yedi Havari'ye bir gönderme olabilir ve kentin İncil'de, Elçilerin İşleri kısmında (21:7) geçen Ptolemais (Türkçesi Batlamya) kenti olma ihtimalini akla getirir. İncil'de geçen bölüm şöyledir: Sur'dan deniz yolculuğumuza devam ederek Batlamya kentine geldik.

başında yedi kişi toplanmıştık. Yüksek pirinç kapısı dışında odamızın başka bir girişi yoktu: Corinnos¹ ustanın yaptığı, nadide bir işçilik örneği olan kapı içeriden sürgülenmişti. Loş odadaki siyah perdeler de aynı şekilde sımsıkı kapanmış, Ay'ı, parlak yıldızları ve insansız sokakları bakışlarımızdan gizliyordu –ama Kötülüğün ne alâmetini ne anısını engelleyebiliyorlardı. Net olarak izah edemediğim şeyler bizi kuşatmıştı –fiziksel ve ruhsal şeyler– atmosferdeki basınç –boğulma hissi– endişe ve huzursuzluk –ve her şeyden çok da, gergin insanların deneyimlediği, duyuların uyanıp keskinleştiği, ama buna mukabil aklın güçlerinin derin bir uykuya daldığı o korkunç varoluş hali. Bir ölüm ağırlığı çöktü üzerimize. Ellerimize, ayaklarımıza –odadaki tüm eşyalara– şarabımızı yudumladığımız kadehlere –her şeye bir ölüm ağırlığı çöktü; her şey kedere gömüldü –âlemimizi aydınlatan yedi lambanın alevi dışında– her şey kasvetli, her şey bunaltıcıydı. İnce uzun, cılız bir ışık çizgisinde dimdik yükselerek, kasvetli ve kımıltısız yanmaya devam ediyorlardı; orada toplanmış olan herkes, lambaların ışığının etrafında oturduğumuz yuvarlak abanoz masanın üzerinde oluşturduğu aynadaki kendi solgun yüzüne ve arkadaşlarının aşağıya inik gözlerindeki tedirgin bakışlara bakıyordu. Gene de, âdetimiz olduğu üzere gülüp eğleniyorduk –ama histerik bir şekilde; Anakreon'un² içkili âlemler için yazılmış –çılğınca– şarkılarını söylüyorduk ve – koyu kırmızı şarap bize kanı

Oradaki kardeşleri ziyaret edip bir gün yanlarında kaldık. Sonra Yedilerden biri olan müjdecî Filipus'un Sezariye'deki evine gitmek için yola çıktık..." (ç.n.)

¹ Korint bronzu ya da pirinci, klasik antikitede kullanılan çok değerli bir metal alaşımdı. Genellikle altın ve gümüş süslemelerle bezenirdi. Poe Corinnos ismini kullanarak Korint'e bir gönderme yapar. Aynı zamanda, Truva Savaşı zamanında yaşamış ünlü kadın şair Korinna'nın Latince yazılışdır. (ç.n.)

² Günümüzün Sığacık'ında bulunan Teos'ta doğmuş Anakreon İyon'un son büyük lirik şairidir. (ç.n.)

hatırlatsa da!– hiç durmadan içiyorduk. Zira odamızın genç Zoilus'un¹ şahsına bürünmüş bir sakini daha vardı. Ölüydü, kefeneye sarılı, boylu boyunca yatıyordu; bu sahnenin hem iyi hem de kötü ruhuydu. Heyhat! Vebanın çirkinleştirdiği yüzünü ve Ölümün veba ateşini neredeyse tamamen sildiği fersiz gözlerini saymazsak eğlencemize pek katılmıyordu –bu gözler âdeta ölümlerin ölmek üzere olanların sevincini paylaşabileceğini hatırlatırcasına eğlencemizle ilgileniyormuş gibi görünüyordu. Ama ben, Oinos, her ne kadar aramızdan ayrılmış olan ölünün bakışlarını hâlâ üzerimde hissetsem de, bu bakışlardaki acılı ifadeyi algılamamak için kendimi zorluyordum ve gözlerimi abanoz aynadan hiç ayırmadan, yankılanan gür bir sesle Teios'un oğlunun² şarkılarını söylüyordum. Ama şarkılarım yavaş yavaş kesildi ve yankıları da odanın siyah perdeleri arasında uzaklaşarak cılızlaştı ve ayırt edilemez hale geldi ve sonunda tamamen duyulmaz oldular. Bakın şu işe ki şarkı seslerinin bizi terk ettiği siyah perdelerin arasından belirsiz karanlık bir gölge belirdi –Ay gökyüzünde alçaldığında bir insandan düşen gölgeyi andırıyordu tıpkı: ama ne bir insanın gölgesi idi, ne Tanrı'nın, ne de bildik bir şeyin. Perdelerin arasında bir süre kıpraştı ve sonunda bütünüyle pirinç kapının üzerinde kımıldamadan durdu. Ama belirsiz, biçimsiz ve tanımsız bir gölgeydi bu –bir insan gölgesi değildi, ama bir Tanrı'nın gölgesi de değildi –ne Yunan, ne Kalde,³ ne de bir Mısır tanrısının gölgesine benziyordu. Gölge kemerli pirinç kapıda kımıldamadan, konuşmadan bekliyordu, orada öyle hareketsizce kalakaldı. Gölgenin üzerinde kımıldamadan durduğu kapı, doğru hatırlıyorsam, kefeneye sarılı genç Zoilus'un hemen ayaklarının dibinden yükseliyordu. Ne var ki, orada toplanmış ve gölge-

¹ MÖ 4. yüzyılda yaşamış olan ünlü Yunan retorikçi; destanlarını fazla masalsı bulduğu Homeros'u beğenmemesiyle bilinir. (ç.n.)

² Anakreon'un babasının adı tam olarak bilinmemekle birlikte Teoslu bir adam olan Teios'un oğlu olarak anılır. (ç.n.)

³ Eski bir Mezopotamya halkı. (ç.n.)

nin perdelerin arasından çıkıp gelişine tanık olmuş olan biz, yedi kişi, sürekli ona bakmayı göze alamıyorduk; bu yüzden başımızı öne eğip, gözlerimizi önümüzdeki abanoz aynanın derinliklerinden hiç ayırmıyorduk. Sonunda kısık sesle bir iki cümle telaffuz edebilen ben Oinos, gölgeye nereden geldiğini, adını sanını sorabildim. Derken gölge “Ben Karanlığım,” dedi, “yerim yurdumsa, Ptolemis kentinin yeraltı mezarlarına yakın, Charon nehrinin pis sularının kıyısındaki Ölüler Diyarının karanlık vadisinin hemen yanbaşımda.”¹ Bunu duyar duymaz, yedimiz birden dehşet içinde yerimizden fırladık ve zangır zangır titremeye başladık, içimiz ürpererek olduğumuz yerde korkudan donakaldık; zira gölgenin sesi, herhangi bir varlığın sesi değildi, birçok varlığın sesiydi –her ses, aramızdan göçmüş binlerce dostun unutulmayan, âşına olduğumuz aksanıyla, tek tek, hece hece, her biri kendi perdesinde karanlık bir biçimde kulağımıza çalınıyordu.

---

¹ Poe'nun bu cümledeki simgeciliği yoğundur. Ölüler Diyarı, aslında Yunan mitolojisinde ölen kahramanların ruhlarının nihai dinlenme yeri olan Cennet bahçeleridir. Ptolemis Mısır tahtının İskenderiyeli vârisidir. Poe Yunan ve Mısır mitolojilerini bu cümlede harmanlar. “Ölüler diyarına giden Charon nehrinin yakınındaki Cennet Bahçeleri” Yunan mitolojisinden alınmadır. (ç.n.)

MONOS VE UNA'NIN DİYALOĞU¹

Μελλοντα ταπτα
“Gelecekteki şeyler bunlar.”
Sophokles, *Antigone*

Una. “Yeniden mi doğdum?”

Monos. Evet benim güzel sevgili Una'm, “yeniden doğdun.” Bunlar rahiplerin açıklamalarını göz ardı edip, uzun zamandır mistik anlamı üzerinde kafa yorduğum sözcüklerdi, ta ki Ölüm gizemini benim için bizzat çözene dek.

Una. Ölüm mü?

Monos. Ne kadar da tuhaf tatlı Una'm, söylediklerimi yan-kılıyorsun! Adımlarında bir kararsızlık görüyorum –gözlerin-deyse coşkulu bir merak. Ebedi Yaşamın göz kamaştırıcı yeni-liği aklını başından aldı, sana ağır geldi. Evet, Ölüm dedim. Eskiden –tüm hazları küflendirip– bütün kalplere müthiş bir korku salmaya meyilli bu sözcük şimdi nasıl da güzel geliyor kulağa.

---

¹ Öykü ilk kez 1841 yılında yayımlanmıştır. *Monos* ve *Una* sözcükleri-nin ikisi de “Bir” anlamına gelir. *Monos* Yunancada “Bir” sözcüğünün maskülen halidir. *Una* ise Latincedeki feminen halidir. (ç.n.)

Una. Ah Ölüm, keyifleri kaçırın davetsiz misafir!¹ Söylenene Monos, onun doğasına dair düşüncelere dalıp kendimizi ne kadar çok kaybetmedik? İnsanın sonsuz mutluluğunun önünde –insana “buraya kadar, bundan ötesi yok!”² diyen– ne de gizemli bir engel değil mi? Peki ya yüreklerimizde alevlenen, birbirimize duyduğumuz gerçek sevgi Monos’um –ilk yeşerdiğinde sevinip, bu sevginin gücü mutluluğumuza mutluluk katacak diye boşuna mı kandırdık kendimizi? Yazık! Sevdiğimiz büyüdükçe, bizi ebediyen ayırmak için sabırsızlanan o meşum saate duyulan korku da büyüdü kalplerimizde. Böylece, sevgi zamanla acının kaynağı oldu; demek ki nefret olsaydı, şefkat olacaktı. (sevmek zamanla acı verir oldu. Halbuki nefret etsek birbirimize şefkat duyardık). Demek ki sevgi yerine nefret olsaydı, merhamet olurdu.

Monos. Burada bu üzücü şeylerden söz etme sevgili Una –artık benimsin, sonsuza kadar benim!

Una. Ama mazide kalan bir acının bu anısı –aynı zamanda, içinde bulunduğumuz ânın sevinci değil mi? Geçmişte yaşananları ne kadar anlatsam yetmez. Ama en çok da, senin karanlık Ölüm Vadisinden geçip Ölümün Karanlığıyla karşılaştığında olanları bilmek için yanıp tutuşuyorum.

Monos. Öyle ya, ışıklar saçan Una, Monos’undan ne zaman boşuna bir şey istemiş ki? Sana hepsini hemen anlatacağım –ama bu tuhaf öyküye acaba neresinden başlasam?

---

¹ Poe’nun burada kullandığı *spectre* (genellikle *Skeleton*) *at the feast* deyişiminin tam karşılığı “keyif kaçırın şey”dir. Bir şeyden keyif alırken rahatsız edici düşüncelerin nedenini ifade etmek için kullanılır. Terimin kökeninin, bir Mısır geleneğine dayandığı sanılmaktadır. Bu geleneğe göre, ziyafetlerde insanın faniliğini, ölümlülüğünü anımsatmak için bir iskelet, bir ceset, bir mumya veya bunların bir temsili çıkarılıp konuklara gösterilirdi. (ç.n.)

² *Kutsal Kitap*’a bir gönderme, *Eyüp*, 38: 11, “Buraya kadar gelip öteye geçemeyeceksin. Gururlu dalgaların şurada duracak, dediğim zaman.” (ç.n.)

Una. Neresinden?

Monos. Dediğin gibi, neresinden?

Una. Seni anlıyorum Monos. Ölüm bize insanın bilinmez olanı tanımlama eğilimi olduğunu öğretti. Öyleyse, yaşamın son bulduğu anla başladığını söyleyemem –ama seni terk eden ateşle birlikte nefessiz ve hareketsiz bir uykuya daldığın ve benim sevgiyle dolu tutkulu parmaklarımla solgun gözlerinin kapaklarını kapattığım o üzücü, hazin anla başladı.

Monos. Önce insanın bu evredeki genel durumuyla ilgili tek bir şey diyeyim, sevgili Una'm. Atalarımız arasında –dünyada değerleri bilinmese de, gerçekten bilge olan– birkaç akıllı insanı olduğunu sen de hatırlarsın, işte bu birkaç kişi uygarlığımızın ilerlemesi söz konusu olduğunda “ilerleme”nin ne kadar doğru bir terim olduğundan kuşku duyma cesaretini gösterebilmişti. Ölümümüzden önceki beş, altı yüzyılda, artık haklarından mahrum kalmış olan aklımızın doğruluğunu açık seçik kavradığı –neslimize doğa yasalarını egemenlik altına almak yerine itaat etmeyi öğreten– ilkelerle cesurca mücadele eden bazı güçlü zekâların çıktığı dönemler olmuştu. Uzun aralıklarla bazı üstün zekâlar boy gösterdi –bunlar, uygulamalı bilimdeki her gelişmeyi gerçek fayda bakımından ilerleme değil gerileme olarak gördüler. Bizim için sonsuz önem taşıyan hakikatlere ancak hayal gücüne bir şey ifade eden, ama çıplak akıl için hiçbir değeri olmayan analogiyle ulaşılabildiğinden –artık hepsi arasında en yücesi olduğunu hissettiğimiz– şiirsel zekâ zaman zaman muğlâk felsefi düşünceyi geliştirirken bir adım ileri gider ve bilgi ağacını¹ ve ölümü getiren yasak meyvasını anlatan mistik öyküde, bilginin ruhu bakımından henüz bir bebek aşamasında olan insan için uygun olmadığına dair bariz bir ima bulur. Ve “faydacılar” –aslında yalnızca hor görülenlere atfedilebilecek bir sıfatı haksız yere kendilerine mâl eden bu

---

¹ Âdem'in yasak meyvesini yediği için Tanrı tarafından Cennetten kovulmasına ve ölümlü olmasına neden olan bilgi ağacı. (ç.n.)

yontulmamış kaba ukalalar– tarafından hor görülerek yaşayan ve yitip giden bu insanlar –şairler– isteklerimizin aldığımız haz- zın büyüklüğünden daha basit olmadığı eski günleri –*sevincin* bilinmeyen bir sözcük olduğu, mutluluğun kısık sesle ağırbaşlı bir ifadeyle dile getirildiği günleri– nehirlerin düzleşmemiş tepelerinin arasından uzaklardaki ıssız, keskin kokulu, henüz ayak basılmamış bakir ilk ormana aktığı kutsal, yüce, muazzam ve bahtiyar günleri hasretle karışık bir hüznle anarlar, ama gene de daldıkları düşünceler bilgelikten uzak değildir.

Ne var ki, genel yanlış-kurala aykırı bu asil istisnalar, aslında ona karşı çıkararak onu güçlendirmekten başka bir şey yapmamışlardır. Heyhat, kötü günlerimizin en kötüsünü geçirmiştik! Büyük “hareket” –ne de samimiyetsiz, ikiyüzlü bir terimdi– devam etti: gerek fiziksel gerek manevi bakımdan hastalıklı bir ayaklanmaydı. Sanat –daha doğrusu, Edebiyat– yüceltildi ve tahta çıkar çıkmaz da, kendisini iktidara taşıyan aklı zincire vurdu. Doğanın hâkimiyetini kabul etmekten başka elinden bir şey gelmeyen insan da, doğanın unsurları üzerinde kazandı- ğı, giderek artan kontrolden çocukça bir sevinç duydu. Hat- tâ kendi imgeleminde gizlice bir Tanrıyı izlerken, çocukça bir saflık çöktü üzerine. Rahatsızlığının menşeinden de tahmin edilebileceği gibi, sistem ve soyutlama hastalığına yakalandı. Kendisini genellemelere gömdü. Diğer tuhaf fikirler arasından biri, evrensel eşitlik fikri ilerleme kaydetti; analogiye ve Tanrı- ya rağmen –Yerde ve Gökte her şeyi kaplayan derecelendirme yasalarının yüksek sesli ikazlarına rağmen– Demokrasiyi her yere yaymaya yönelik çılgınca girişimlerde bulunuldu. Ne var ki, bu kötülük, kaçınılmaz olarak, birincil kötülük olan Bil- gi'den kaynaklanmıştı. İnsan hem bilip hem de ölmemezlik edemezdi.¹ Bu arada, bacaları tüten, devasa büyüklükte sayısız

---

¹ *Kutsal Kitap*'a bir gönderme: karş. Yaratılış, 2: 17: “Ama iyiyle kötüyü bilme ağacından yeme. Çünkü ondan yediğin gün kesinlikle ölürsün.” (ç.n.)

şehir peydahlanmıştı. Yeşil yapraklar ocakların sıcak nefesiyle büzüştü. Doğanın güzel yüzü, menfur bir hastalığın yıkıcı etkileriyle bozulup çirkinleşti. Ama bana kalırsa tatlı Una, uyuklayan aklımızın zorunlu olanı ve doğal olmayanı kavradığı kadarı bile bu noktada durmamızı sağlayabilirdi. Ama şimdi görüldüğü üzere, beğenimizin doğaya aykırı anormal gelişmesi ya da daha doğrusu beğenimizin ürünlerinin okullarda körü körüne göz ardı edilmesi yüzünden kendi yıkımımıza neden olduk. Çünkü gerçekte bu krizde bizi Güzelliğe, Doğaya ve Yaşama usulca geri döndürebilecek olan şey tam da –saf akıl ile manevi duygu arasında ara bir konumda bulunan ve asla kolayca göz ardı edilemeyecek bir yeti olan– beğeniydi. Ama yazık oldu Platon’un tefekküre dalan saf tinine ve muhteşem sezgisine! Yazık oldu, doğru bir şekilde ruhun tamamen yeterli eğitimi olarak kabul ettiği μουσική’ e (müzik)! Yazık oldu Platon’a ve ona! –Çünkü her ikisinin de tamamen unutulduğu veya küçümsendiği zaman her ikisine de en çaresizce ihtiyaç duyulan zamandır.¹

---

¹ Poe’nun dipnotu: “Kazanılması asırlar sürmüş deneyimin zaten keşfettiğinden daha iyi bir eğitim yöntemi bulmak zordur; bu eğitim beden için spor, ruh için de müzik olarak özetlenebilir.” *Devlet*, 2. Kitap. “Bu nedenle, en önemlisi müzik eğitimidir; çünkü Ritim ve Uyumun ruha derinden nüfuz etmesini sağlar, ona en sağlam dayanağı kazandırır, onu güzellikle doldurur ve insanın düşüncelerini güzelleştirir... Böylece insan güzelliği över ve ona hayran olur; onu ruhuna katmaktan zevk alır, ruhunu onunla besler, ruhunun sağlığı onunla artar.” *age.*, 3. kitap. Ama müzik μουσική bize kıyasla Atinalılar için daha da büyük bir önemi haizdir. Yalnızca zamanın ve ezginin uyumunu içermekle kalmaz, bunun yanısıra en geniş anlamlarıyla şiirsel ifadenin, duygunun ve yaratımın uyumunu da içerir. Aslında müzik eğitimi onlar için genel olarak beğenin gelişimidir –zira güzelliği fark eden, yalnızca doğru ile ilgilenen aklın tersine beğenidir.

İkimizin de sevdiği bir felsefeci, Pascal ne kadar doğru söylemişti “*que tout notre raisonnement se réduit à céder au sentiment*” [bütün akıl yürütmelerimiz sonunda hissetmeye (yani sezgiye) teslim olmak zorunda kalır] derken ve nitekim, zaman izin verseydi doğanın duygusunun okullarda benimsenen katı matematiksel akıl karşısındaki eski üstünlüğünü yeniden kazanması hiç de imkânsız olmazdı. Ne var ki, bu olacak şey değildi. Aşırı bilgi fazlalığı yüzünden dünya erken yaşlandı. İnsanlığın büyük çoğunluğu bunu görmedi ya da mutsuz da olsa güçlü bir yaşama arzusu taşıdığından görmüyormuş gibi yaptı. Gene de kendi adıma, Yeryüzünün kayıtlarının en büyük yıkımın en büyük uygarlık için ödenen bedel olduğunu bana öğrettiğini söylemeliyim. En eski yalın bir uygarlık olan Çin’i, mimarlığıyla ünlü Asur’la, astrolojide uzmanlaşmış Mısır’la ve ikisinden de mahir tüm Sanatların fırtınalı anası Nübye¹ ile karşılaştırarak Yazgımıza dair bir önbilgi edindim. Bu bölgelerin tarihinde² Geleceğin pırılısını buldum. Bu son üç uygarlığın kendilerine özgü yapıtları, Yeryüzünün o yerlere özgü hastalıklarıydı ve her birinin kendi yıkılışında uygulanan yerel tedavileri bizzat gördük; ama hastalığın bulaştığı dünyanın bütünü için ölüm dışında başka hiçbir yeniden doğuş yolu öngöremiyorum. Bir canlı türü olarak insanın neslinin tükenmemesi için “yeniden doğmak” dışında başka çıkar yol göremiyorum.

O halde, benim güzel, biricik sevgilim, ruhlarımızı her gün hayallerle meşgul ettiğimiz artık açık değil mi? Başlangıçta, Yeryüzünün Uygarlık-yarasının izini taşıyan yüzünün geomet-

---

¹ Mısır’ın güneyi ile Sudan’ın bir kısmını kaplayan Nil nehri ile Kızıldeniz arasındaki bölge. Poe’nun yaşadığı dönemde Nübye ve Etiyopya uygarlığının Mısır uygarlığından eski olduğu düşünülüyordu. (ç.n.)

² Poe’nun dipnotu: Yunanlar tarihten yalnızca eski olayların bilgisini anlamaz, aynı zamanda destanların, masalların, mitolojinin bilgisini de anlarlar.

rik çirkinliklerini tek başına silip yok edebilecek o arınmaya¹ maruz kaldıktan sonra dağ yamaçları ve bayırlarda ve Cennetin gülümseyen nehirlerinde kendisini baştan aşağı yeniden yaratacağı ve insana tamamen uygun bir yaşama alanı haline geleceği günlerden konuştuğumuz artık çok açık değil mi? – Lâkin Ölümden arınmış insana elbette– yani, artık yüce bir nitelik kazanmış aklını bilginin zehirlemediği insana– arınmış, yeniden doğmuş, sonsuz mutluluğa ermiş ve artık ölümsüz ama gene de maddi olan insana.

Una. Bu sohbetleri elbette hatırlıyorum sevgili Monos; ama ateşle yok oluş dönemi inandığımız kadar yakın, eli kulağında değildi ve senin işaret ettiğin bozulma da kesinlikle bizi buna inanmama konusunda uyarmıştı. İnsanlar yalnız yaşadılar ve teker teker öldüler. Mesela sen hastalandın ve mezara girdin; senin vefakâr Una'n da çabucak senin peşinden geldi. O zamandan beri geçen ve sonunda bizi bir kez daha bir araya getiren yüzyıl, uyuklayan duygularımıza hiç acele etmeden yavaş yavaş, oyalanarak işkence ettiyse bile, benim canım Monos'um gene de tek bir yüzyıldı ancak.

Monos. Daha ziyade belirsiz sonsuzlukta bir nokta diyelim istersen. Hiç şüphesiz Yeryüzünün güçsüzlüğü yüzünden öldüm. Yaşanan kargaşa ve çöküşle bağlı kaygılar ve endişeler nedeniyle aşırı bitkin düşüp ateş içinde kıvrılarak can verdim. Birkaç gün acılar içinde kıvrandıktan ve senin belirtilerini karıştırarak acı zannettiğin, benimse özlemini çektiğim ama seni ikna edecek gücü bulamadığım, düşlerle dolu esrik hezeyanlar içinde yaşadıktan sonra –geçen bu günlerin ardından, senin de dediğin gibi, nefes alamadığım, kıvıldayamadığım bir hissizlik ve atalet, bir uyuşukluk çöktü üzerime; etrafımdakiler buna *Ölüm* diyordu.

---

¹ Poe'nun dipnotu: "Arınma" sözcüğü burada Yunanca πυρ (ateş) köküne gönderme ile kullanılmıştır.

Kelimeler muğlâk şeyler. Durumum beni duyumsamadan yoksun bırakmış değildi. Bence durumumun, uzun ve derin bir uykuya dalmış, yazın ortasında öğle sıcağında kıvıldamadan yüzükoyun yatan ve dışsal etkenlerin rahatsız edip uyardırması yerine sırf uykusunu yeterince aldığı için bilincini fark ettirmeden yavaş yavaş geri kazanmaya başlayan birisinin aşırı hareketsizliğiyle uzaktan yakından alâkası yoktu.

Artık nefes almıyordum. Nabzım durmuştu. Kalbim atmayı bırakmıştı. İradem¹ hâlâ yerindeyse de gücünü tamamen yitirmişti. Duyularımsa alışılmadık biçimde keskindi ama –zaman zaman rastgele birbirlerinin işlevini üstlenerek– tuhaf bir şekilde çalışıyorlardı. Tat ve koku duyum birbirine karışmış, iç içe geçmişti, anormal ve yoğun tek bir duyuya dönüşmüşlerdi. Bana olan şefkatinden ötürü, dudaklarım kurumasın diye son âna dek sürmeye devam ettiğin gül suyu bana güzel çiçek hayalleri kurdurdu –bunlar yaşlı Yeryüzünün çiçeklerinden çok daha güzel, artık ilk örnekleri dört bir yanımızda açmakta olan fantastik çiçeklerdi. Kanın tamamen çekildiği şeffaf göz kapaklarım artık görüşüme engel teşkil etmiyordu. İradem gücünü yitirdiğinden, gözlerim yuvalarında dönemiyordu –fakat görüş alanımın içindeki bütün nesnelere belli belirsiz görebiliyordum; retinanın dışına veya gözün kenarına düşen ışık gözün önüne veya iç yüzeyine düşenlerden daha parlak görünür. Gene de daha önceki örnekte bu etki o kadar anormaldi ki yalnızca ses olduğu sonucuna varmıştım –ahenkli ya da ahensiz bir ses, oysa yan tarafımda bana bakan cisimler açık ya da koyu gölgeler olarak görünüyordu –dış hatları yuvarlak ya da köşeliydi. Ama işitme duyum hassaslaşmış olsa da kesinlikle bozulmuş değildi –gerçek sesleri aşırı duyarlılık denebilecek ölçüde keskin algılıyordu. Dokunma duyusu daha tuhaf bir değişim geçirmişti. Uyarıları gecikmeli alımlıyor ama ısrarla

---

¹ Davranışlarla ilgili itkilerden bir bölümünü tutup ötekileri eyleme dönüştürme gücü. (ç.n.)

hafızada tutuyordu ve her defasında azami fiziksel hazla sonuçlanıyordu. Dolayısıyla, ilk başta yalnızca görsel olarak algıladığım güzel parmaklarının göz kapaklarımın üzerindeki basıncı sonunda sen parmaklarını çektikten uzun süre sonra bile tüm varlığımı sınırsız bir duyuşal hazla doldurdu. Evet duyuşal bir hazla diyorum. Tüm algılarım artık tamamen duyuşaldı. Artık ölü olan anlayış, duyuşların artık etkin olmayan beyne ilettiği bilgileri azıcık da olsa kesinlikle şekillendiremiyordu. Acıya gelince, çok azdı diyebilirim; haz ise çok fazlaydı; ama manevi (fiziksel olmayan soyut) acı veya hazdan eser yoktu. Bu yüzden acı (şiddetli) hıçkırıkların matem havasının tüm tonlarıyla havada süzülerek kulağıma çalınıyordu; hüznü melodisinin bütün ayrıntılarını seçebiliyordum –tatlı müzikal seslerdi sadece; varlıklarını borçlu oldukları (onları doğuran) kederi, üzüntüyü bitmiş (artık var olmayan) aklıma sezdiremediler; ama yüzüme düşen iri ve ardı arkası kesilmeyen ve etrafımdaki insanlara kırık bir kalbi anlatan gözyaşları bedenimin her zerresini aşırı coşkuyla ürpertti. Dolayısıyla aslında bu, etrafımdakilerin alçak sesle birbirlerine fısıldayarak huşuyla söyledikleri gibi Ölümdü –oysa sen tatlı Una'm yüksek sesli hıçkırıklara gömülmüş kesik kesik ağlıyordun.

Beni tabut için giydirip hazırladılar –üç, dört karaltı sürekli bir şeylerle meşgul, sağa sola koşuşturuyordu. Karaltılar doğrudan görüş alanımdan geçerken ancak bir şekle bürünüyorlardı; ama yan tarafımdan geçerken görüntülerini çığlık, inilti ve başka meşum korku, dehşet veya felaket ifadeleri olarak algılıyordum. Bembeyaz elbisenle yalnızca sen etrafımda her yöne ahenkle dolanıyordun.

Hava karardı; gün ışığı soluklaşırken, belli belirsiz bir tedirginlik beni ele geçirdi –içimi kaplayan, hani kişinin uykusunda kulağına sürekli –uzaktan ama eşit aralıklarla gelen ve melankolik rüyalarla iç içe geçen alçak çan sesleri gibi– kederli sesler çalındığında hissettiğine benzer bir kaygıydı. Gece oldu; ka-

ranlığı aşırı rahatsız ediciydi. Elle tutulur, kasvetli bir ağırlıkla kollarıma, bacaklarıma baskı yapıyordu. Ayrıca bir inilti sesi vardı, ama uzaktan gelen dalgaların yankısına benzemiyordu; daha kesintisizdi, alacakaranlık çökerken başlamış karanlıkla birlikte giderek güçlenmişti. Ansızın odaya ışık doldu ve bu yankı derhal aynı sesin daha kasvetsiz, daha belirsiz, eşit olmayan sık patlamalarına bölündü. Üzerimdeki ezici baskı büyük ölçüde hafifledi; her lambanın (çok lamba vardı) alevinden ahenkli monoton bir ezgi kesintisizce kulaklarıma süzülüyordu. Ve sevgili Una'm boylu boyunca yattığım yatağa yaklaşır, usulca başucuma oturarak, güzel kokulu nefesinin yayıldığı tatlı dudaklarını alnıma bastırmanın an bağına bir ürperti doldu ve durumun yol açtığı fiziksel duyumlarla iç içe geçti, bizatihi duyguya benzer bir şeydi –senin içten sevgini ve üzüntünü kısmen takdir eden, kısmen karşılık veren bir histi; ama bu duygunun atmayan kalbimde bir kökü yoktu ve aslında gerçekten çok hayale benziyordu ve hızla kaybolup önce aşırı sükûnete, ardından eskisi gibi saf duyusal bir *hazza* dönüştü.

Ardından, bildik duyuların kaosu ve enkazından içimde mükemmel bir altıncı his belirmiş gibi oldu. Bu histen çılgınca bir haz aldım –kavrayışla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen gene de fiziksel bir hazdı. Fiziksel beden hareket etmeyi bütünü kesmişti. Tek bir kas oynamıyor; hiçbir sinir uyarıları iletmiyor; nabız hiç atmıyordu. Ama sanki beyinde salt insan zekâsıyla açıklanamayacak belli belirsiz bir kavrayış belirmişti. Buna zihinsel serbest salınım adını vereyim. İnsanın soyut *Zaman* anlayışının manevi maddileşmesiydi. Bu devinimin –ya da bir benzerinin– mutlak eşitlenmesi yoluyla göksel cisimler kendi döngülerini düzenlerler. Onun yardımıyla şömüne rafî üzerindeki saat ile orada bulunan insanların kollarındaki saatler arasındaki aykırılığı hesaplayabildim. Saatlerin tik takları yankılanarak geliyordu kulağıma. Doğru orandan en ufak sapma –ki böyle sapmalar çoktu– beni tıpkı yeryüzünde soyut hakikat ihlallerinin manevi hissiyatı etkilediği gibi etkiliyordu.

Odadaki saatlerin ikisi bile saniyeleri birlikte doğru tutturamasa da, ben zihnimde tek bir saniye vuruşunu sektirmeden hepsinin sesini ve dolayısıyla her birinin zamanlama hatasını saptayabiliyordum. Dolayısıyla bu –bu şaşmaz, kusursuz, kendiliğinden var olan süre duygusu– (büyük bir olasılıkla insan onun varlığını fark edemese de) olayların her türlü ardışık olaydan bağımsız var olan bu his –bu sezgi– diğerlerinin küllerinden doğan bu altıncı his, zamana-aşkın ruhun zamansal SONSUZLUĞUN EŞİĞİNDEKİ İLK BELİRGİN VE KEŞİN ADIMIYDI.

Geceyarısı olmuştu ve sen hâlâ başucumda oturuyordun. Diğer herkes ölüm odasını terk etmişti. Beni tabuta koymuşlardı. Lambalar titrek bir ışıkla ortamı aydınlatıyordu; bunu tekdüze ağıtların titremesinden anlamıştım. Ama birdenbire bu ağıtların sesi azaldı, giderek zor işitilir oldular. Sonunda tamamen kesildiler. Burun deliklerimdeki koku yavaş yavaş yok oldu. Biçimler artık görüşümü etkilemiyordu. Artık bağrımda Karanlığın baskısını hissetmiyordum. Elektrik verilmiş gibi hafif bir şok vücudumu kapladı ve ardından temas hissi tamamen kayboldu. İnsanın duyu olarak adlandırdığı şeylerin tümü tek bir kendilik bilincinde ve tek bir daimi (sabit) zaman (süre) hissinde toplandı. Ölümlü beden sonunda ölümcül *Yok-oluşun* sillesini yedi.

Gene de, duyumsama tamamen yok olmadı; çünkü bilinç ve duygudan arta kalanlar, uyuşuk bir sezgi aracılığıyla onun işlevlerini görüyordu. Bu kez de, fiziksel bedenim üzerinde faaliyet gösteren korkunç değişimi algıladım; rüya görenin bazen üzerine eğilen birisinin somut fiziksel varlığını hissetmesi gibi, ben de tatlı Una'm, yanımda oturduğunu belli belirsiz de olsa duyumsuyordum. Böylece, ikinci günün öğlen vakti geldiğinde, yanımdan ayrıldığının, tabutun içinde yapayalnız kaldığımın, cenaze arabasına taşındığımın, mezara götürüldüğümün, mezarın içine indirildiğimın, üzerimin toprakla tamamen örtüldüğünün, burada böyle insafsızca karanlığa ve kurt-

larla baş başa kederli ve yapayalnız bir uykuya terk edildiğimin tamamen bilincindeydim.

Ve burada, keşfedilecek birkaç gizemin daha kaldığı bu hapisanede günler haftaları, haftalar ayları kovaladı; böylece ruh her bir ânı saniyesi saniyesine izledi ve uçuşu sırasında hepsini hiç çaba harcamadan –zahmetsizce ve nedensizce– inceden inceye kaydetti.

Tam bir yıl geçti. *Varlık* bilinci anbean belirsizleşti ve *bu yere aidiyet* hissi [*mekân* bilinci] büyük ölçüde zorla onun yerini aldı. Mevcudiyet hissi mekân hissine karışıp onunla bütünleşti.

Eskiden beden olan şeyi kuşatan sıkışık mekân şimdi bedeninin kendisi haline geliyordu. Nihayetinde, uyuyan kişinin başına sıkça geldiği gibi (ne de olsa, Ölümü ancak uykuya ve onun âlemine benzetebiliriz) –nihayetinde, yeryüzünde derin bir uykuya dalmış kişiye bazen olduğu gibi, hani titreşen bir ışık uyuyanı kısmen uyandırıp, kısmen rüyalarının içinde bırakır ya!– işte bana da öyle olmuştu, Karanlık beni sınımsız sarmaladığında beni tek başına korkutup şaşırtma gücüne sahip olan o ışık geldi –Sevginin kalıcı ışığı. İnsanlar karanlıkta yattığım mezarı gelip kazdılar. Üzerimdeki nemli toprağı kaldırıp attılar. Çürüyen kemiklerimin üzerine Una'mın, senin tabutunu indirip koydular.

Ve şimdi her şey gene hiçlik oldu. O muğlak ışık tamamen söndü. O cılız heyecan son bir titreyişle yerini sükûnete bıraktı. Nice *beş yıllar* geçti. Toprak toprağı döndü. Kurdun yiyebileceği bir şey kalmadı geride. Varlık hissi sonunda tamamen yok oldu ve onun yerine –her şeyin yerine– baskın ve kalıcı –mütehakkim Mekân ve Zaman egemen oldu. Olmayan şeye –biçimi olmayana– düşüncesi olmayana –duygusu olmayana– her şeye rağmen ölümsüz olan tüm bu hiçliğe Mezar gene de bir yuvadır, çürüten zaman bir arkadaştır.

EIROS İLE CHARMION'UN SOHBETİ¹

Πῦρ σοι προσοισῶ (Sana ateşi getireceğim)
Euripides –*Andromak*

EIROS

Bana neden EIROS diye hitap ediyorsun?

CHARMION

Bundan sonra sana hep böyle diyecekler. Sen de, *benim* yer-yüzündeki adımları unutmalı ve bana CHARMION demelisin.

EIROS

Bu gerçekten bir rüya değil galiba!

---

¹ Eiros ve Charmion, Shakespeare'in ünlü tragedyası *Antonius ve Kleopatra*'da Kleopatra'nın iki sadık hizmetkârıdır. Poe'nun bu öyküsü Poe'nun Platonik Diyalogları olarak adlandırılabilir üç öyküsünün birincisidir ve ilk kez 1939'da yayımlanmıştır. Poe henüz hayattayken 1847 yılında Fransızcaya tercüme edilecek kadar popüler olmuştur. (ç.n.)

CHARMION

Bundan böyle rüyalarla işimiz yok; –ama bu yeni gizemlere gelince, seni hâlâ yaşıyormuşçasına canlı ve akılcı görmek hoşuma gitti doğrusu. Gözlerindeki hayal perdesi çoktan kalkmış. Yürekli ol ve hiçbir şeyden korkma. Uyuşuk geçen günlerin bitti artık; seni yeni varoluşunun bütün hazları ve mucizeleriyle yarın bizzat tanıştıracam.

EIROS

Doğru –kendimi uyuşuk hissetmiyorum– hem de hiç. O berbat hastalık hali ve o korkunç karanlık geçti, artık “gürül gürül akan suların sesini”¹ andıran o azgın, çağıl çağıl, korkunç sesi işitmiyorum. Gene de, CHARMION bu yeni varoluşu algılayışlarındaki kesinlik yüzünden duyularım afalladı.

CHARMION

Birkaç gün sonra tamamen geçer; –ama seni ve hissettiklerini gayet iyi anlıyorum. Senin yaşadıklarını yaşayalı tam on dünya yılı geçti –gene de, anısı hâlâ tazeliğini koruyor. Ama böylece, Cennette çekeceğin acının, ıstırabın hepsini çekmiş oldun.

EIROS

Cennette mi?

CHARMION

Cennette.

EIROS

Aman Tanrım! –acı bana, CHARMION!– bilinmeyenin şimdi biliniyor olması –kurgusal Geleceğin şimdi görkemli ve belli

---

¹ *Kutsal Kitap, Vahiyler, 1:15. (ç.n.)*

Şimdiyle iç içe geçip birleşmesi– tüm bunların ihtişamı bana fazla geldi, bunların ağırlığı altında eziliyorum.

CHARMION

Şu an bu tür düşüncelerle cebelleşmeyi bırak artık. Bunları yarın konuşuruz. Şu anda kafan çok karışık ve yaşadığın bu sarsıntıyı basit anıları hatırlayarak yeneceksin. Etrafına bakma, ileriye de bakma –sadece geriye, geçmişe bak. Seni buraya, aramıza getiren o şaşırtıcı (harikulâde) olayı tüm ayrıntısıyla dinlemek için heyecanla yanıp tutuşuyorum. Bunu anlat bana. Böylesine korkunç bir şekilde yok olan dünyanın eski bildik diliyle bildik şeylerden konuşalım.

EIROS

Son derece korkunçtu, sahiden korkunçtu! –Bu bir rüya değil demek.

CHARMION

Rüyalar son buldu artık. Sevgili EIROS, arkamdan çok yas tuttular mı?

EIROS

Yasını tuttular mı, CHARMION? –Hem de nasıl tuttular. Son âna kadar, yoğun bir keder, gerçek bir matem bulutu çöktü evinin üstüne.

CHARMION

Peki, o son an –onu anlat bana. Ama şunu unutma, o çıplak gerçekten, yani felaketin kendisinden başka hiçbir şey bilmiyorum. İnsanlardan ayrılıp Mezara ve böylece Gecenin karanlığına gömülünce –şayet doğru hatırlıyorsam, tam o sırada insanı

tamamen etkisi altına alan bela kesinlikle öngörülemiyor. Ama aslında o zamanların kurgusal felsefesine dair bilgim kıttı.

EIROS

Tam da senin söylediğin gibi, başa gelen o felaket büsbütün öngörülemezdi; ama benzeri talihsizlikler uzun süredir gökbilimcilerin tartışma konusuydu. Sana söylemem bile gereksiz sevgili dostum, ama sen aramızdan ayrıldığında, insanlar kutsal metinlerde her şeyin ateşle nihai yok oluşundan söz eden kısımların sadece yeryüzünü kapsadığı konusunda çoktan uzlaşmaya varmışlardı. Ne var ki, konu yıkımın ana etkenine gelince, gökbilimin kuyruklu yıldızları ateş korkusunun mağduru olmaktan kurtardığı dönemden beri, düşünülenler yanlıştı. Bu gökcisimlerinin yoğunluğunun düşük olduğu, yani kütlelerinin ağır olmadığı kanıtlanmıştı. Jüpiter'in uydularının arasından geçerken bu uyduların kütlelerinde veya yörüngesinde ayırt edilebilir herhangi bir değişikliğe neden olmadıkları gözlemlenmişti. Uzunca bir süre bu gezginleri akıl almaz (algılanamayacak) incelikte buharsı yaratılar olarak görmüştük ve hepsi birlikte dünyamıza çarpsalar bile ona zarar veremeyeceklerini düşünmüştük. Çarpışma biraz olsun korkuyla beklenmiyordu; çünkü bütün kuyruklu yıldızları oluşturan elementler tümüyle biliniyordu. Ateşle yok oluş tehdidinin etkenini onların arasında aramamız gerektiği, uzun yıllar kabul edilemez bir fikir addedildi. Ne var ki, son günlerde insanlar arasında endişeler ve yersiz kuruntular tuhaf bir şekilde giderek arttı ve gökbilimcilerin yeni bir kuyruklu yıldız bulunduğunu duyurması yalnızca birkaç cahilin korku duymasına yol açsa da, genel olarak benim bildiğim kadarıyla bir telaş, bir kargaşa yaratmadı, hiç şüphe uyandırmadı.

Bu tuhaf gökcisminin elementleri derhal hesaplandı ve tüm gözlemciler hep bir ağızdan yörüngesinin güneşe en yakın noktasında kuyruklu yıldızın yeryüzüne iyice yaklaşacağını

açıkladılar. Alt düzeyde birkaç gökbilimci bir çarpışmanın kaçınılmaz olduğunu savunma kararlılığını gösterdi. Bu bilginin insanlar üzerindeki etkisini sana kelimelerle ifade edemem. Bu kadar uzun bir süre dünyevi meselelerle meşgul olan akıllarının kesinlikle kavrayamadığı bir iddiaya kısacık birkaç gün için bile inanamadılar. Ama hayati önem taşıyan bir olayın gerçekliği kısa sürede en duyarsız olanın bile idrak edebileceği bir hal alır. Astronomik bilginin yalan olmadığını nihayet herkes anladı ve hep birlikte kuyruklu yıldızı beklemeye başladılar. Başlangıçta sanki hızlı yaklaşmıyor gibiydi; görünüşünde de pek alışılmadık bir yan yoktu. Rengi mat kırmızıydı, kuyruğu zar zor seçilebiliyordu. Gözle görebildiğimiz kadarıyla yedi, sekiz gün boyunca çapında önemli bir artış gözlelemedik, ama renginde kısmi bir değişiklik oldu. Bu esnada insanlar her zamanki işlerini bir kenara bıraktılar ve tüm ilgilerini felsefecilerin kuyruklu yıldızların doğasına dair başlattığı, giderek büyüyen bir tartışmaya verdiler. Kara cahil olanlar bile yarım akıllarıyla bu tür değerlendirmeleri anlamaya çabaladı. Bilgili olanlarınsa artık akıllarında –ya da kalplerinde– ne korkularını yatıştırmak ne de sevdikleri teoriyi desteklemek gibi dertler vardı. Doğru görüşleri bulmaya çalışıyorlardı –onların özlemini çekiyorlardı. Yana yakıla doğru ve eksiksiz bilgi talep ediyorlardı. Hakikat, gücünün ve ihtişamının tüm çıplaklığıyla şaha kalktı ve bilgiler önünde eğilip ona taptilar.

Korkuyla beklenen çarpışmanın gezegenimize veya sakinlerine fiziksel zarar vereceği fikri, bilge kişiler arasında anbean gerçekliğini yitiriyordu; artık kalabalığın aklını ve hayal gücünü istedikleri gibi yönetme yetkisi bilge kişilere verilmişti. Kuyruklu yıldızın çekirdeğinin kütesinin en nadir gazımızınkinden bile çok daha düşük olduğu ve onun gibi bir ziyaretçinin Jüpiter'in uydularının arasından zarar vermeden geçtiği, ısrarla vurgulanan ve korkunun büyük ölçüde dinmesini sağlayan bir husus olduğu açıklık kazandı. Dinbilimciler korkunun körüklediği

bir hararetle Kutsal Kitap'taki kehanetler üzerinde duruyor ve o âna kadar emsali görülmedik bir açıklık ve sadelikle bunları halka açıklıyorlardı. Yeryüzünün nihai yok oluşuna ateşin yol açacağı, her yerde inancı pekiştiren bir havayla anlatılıyordu; kuyruklu yıldızların (artık herkesin bildiği gibi) birer ateş topu olmaması ise, insanların kehanetlerde anlatılan büyük felakete duydukları korkuyu büyük ölçüde hafifleten bir hakikatti. Salgın hastalıklar ve savaşlarla ilişkili yaygın önyargılar ve umumi hataların –yani, her kuyruklu yıldız görüldüğünde yaygınlaşan hataların– artık hiç görülmemesi dikkat çekiciydi. Akıl âdeta beklenmedik sarsıcı bir hamleyle batıl inancı bir anda tahtından indirmişti. En zayıf akıl bile aşırı meraktan güç kazanmıştı.

Çarpışmanın ne tür küçük kötülöklere yol açabileceği titiz tartışmalara konu oluyordu. Bilgili kişiler ufak tefek jeolojik bozulmalardan, olası iklim değışikliklerinden ve buna bağı bitki örtüsü değışimlerinden ve muhtemel elektromanyetik etkilerden söz ediyordu. Ama ne olursa olsun hiçbir görünür veya fark edilir sonuç yaşanmayacağını savunan birçok kişi vardı. Bu tartışmalar süredursun, tartışmaların konusu da giderek yaklaşıyor, kuyruklu yıldızın görünür çapı gitgide büyüyor, parıltısı durmadan artıyordu. O yaklaştıkça insanlar soluyor, betleri benzleri atıyordu. Herkes işi gücü bırakmıştı.

Tüm bunlar yaşanırken insanların genel kanısında, kuyruklu yıldızın sonunda önceden kaydı tutulmuş diğeri ziyaretçilerinkini¹ aşan bir boyuta ulaştığı bir an oldu. O zaman insanlar, gökbilimcilerin yanılmış olabileceğine dair umutları akıllarından çıkararak, kötülüğü tüm kesinliğiyle duyumsadılar. Korkularının hayalî boyutu tamamen kayboldu. Neslimizin en gözü kara olanlarının bile kalbi göğüs kafeslerinde korkudan çılginca çarpıyordu. Bu tür hislerin daha dayanılmaz duygulara dönüşmesine birkaç gün yetip de artarken, biz de bu tuhaf

¹ Diğeri kuyruklu yıldızlar. (ç.n.)

gök cismini mutad düşüncelerle açıklayamayacağımız bir noktaya geldik. Tarihsel nitelikleri yok olmuştu. Korkutucu bir alışılmadıklık duygusuyla bize zulmediyordu. Onu gökyüzündeki bir gökbilimsel fenomen olarak değil, yüreğimize çöken bir kâbus, aklımızı karartan bir bela olarak görüyorduk. Akıl almaz bir hızla düşük yoğunluklu dev bir alev örtüsüne dönüşüp tüm ufku kaplamıştı.

Aradan bir gün geçti ve insanlar rahat bir nefes aldı. Çünkü açıkça kuyruklu yıldızın etkisi altına girmiş olmamıza rağmen, bize bir şey olmamıştı. Üstelik içimizi alışılmadık bir rahatlık, bir zindelik kaplamıştı. Korku nesnemiz incecikti, cılız mı cılızdı; zira ona rağmen arkasındaki tüm gök cisimlerini rahatça görebiliyorduk. Bu sırada bitki örtümüz hissedilir bir değişim geçirmişti; böylece önceden tahmin edilen bu durum nedeniyle tekrar akıllı, bilgili kişilerin öngörüsüne inanmaya başladık. Tüm bitkilerin üzeri daha önce hiç görülmemiş bir biçimde sık ve gür yapraklarla kaplanmıştı.

Bir gün daha geçti –felaket henüz tam anlamıyla başımıza gelmemişti. İlk önce çekirdeğinin bize ulaşacağı artık aşikârdı. Herkes kendisini çileden çıkartan bir değişim geçiriyordu; toplu keder ve dehşetin bastırılmaz belirtisi, hissedilen ilk sancıydı. İlk acı, şiddetli bir göğüs ve akciğer sıkışması ve tahammül edilmez bir cilt kuruluğu biçiminde hissedildi. Atmosferimizin tamamen etkilendiği yadsınamazdı; atmosferin yapısı ve maruz kalabileceği olası değişimler, yeni tartışma konularıydı. İnsanlığın evrensel kalbine tüyler ürpertici en korkunç korkuyu salan ise, araştırmamızın sonucu oldu.

Soluduğumuz havanın atmosferin her yüzlük dilimi için yüzde yirmi bir oksijen ve yüzde yetmiş dokuz azot (nitrojen) oranında olmak üzere oksijen ve azot gazları bileşiminden oluştuğu uzunca süredir bilinen bir gerçektir. Yanma olayının etken maddesi ve ısının iletkeni olan oksijen, fiziksel yaşamın sürdürülmesinin olmazsa olmaz koşuluydu ve doğadaki en

güçlü ve en aktif etkin maddeydi. Oysa azot ne fiziksel yaşamın ne de yanmanın destekleyicisiydi. Doğal olmayan oksijen fazlalığının tam da sonradan deneyimlediğimiz gibi heyecanın yükselmesi türünden bir durumla sonuçlandığı kesin olarak kanıtlanmıştı. Korkuya yol açan, bu fikrin ilgi uyandırarak yaygınlık kazanması olmuştu. Peki, azotun tamamen ayrılması nasıl sonuçlanırdı? Karşı konulamaz, her şeyi yok eden, her yere etkileyen, dolaysız bir yanma tepkimesiyle –Kutsal Kitap'taki kehanetlerin ateşe dair, dehşet veren ikazlarının tüyler ürpertici, irili ufaklı bütün ayrıntularıyla aynen gerçekleşmesiyle sonuçlanırdı belki.

Charmion, insanlığın zincirinden boşanmış bu aşırı heyecanını neden abartayım ki, niçin onu allayıp pullayayım? Kuyruklu yıldızın önceden bize umut veren inceliği artık tahammül edilmez bir acının, bir umutsuzluğun kaynağıydı. Onun elle tutulmaz gaz halinde Yazgının akıbetini açıkça kavradık. Bu sırada bir gün daha geçti –son umut kırıntısını da yanında götürdü. Havadaki hızlı değişim nefesimizi kesti. Kırmızı kan dar damarlarda çılginca akıyordu. Şiddetli bir hezeyan hali tüm insanları ele geçirdi; herkes kaskatı kollarını tehditkâr gökyüzüne doğru uzatmış bir yandan tir tir titreyerek acı çığlıklar atıyordu. Ne var ki, yok edicinin çekirdeği artık tam tepemizdeydi; –hattâ burada Cennette bile, şu an bunları anlatırken hâlâ titriyorum. İzinle kısa keseyim –zira bizi mahveden yıkım da bu kadar kısaydı. Bir an için sadece aşırı parlak bir ışık her şeyi yalayıp yuttu. İşte o zaman –Charmion, gel yüce Tanrı'nın huzurunda diz çökelim, büyüklüğüne boyun eğelim!– işte o zaman, sanki Tanrı'nın ağzından çıkmışçasına her yeri kaplayan gümbür gümbür bir ses duyuldu; bu esnada, içinde var olduğumuz atmosfer bir anda, emsalsiz parlaklığını ve her şeyi yakıp kavuran sıcaklığını mutlak bilgiye dayalı Cennetin en yüksek katındaki meleklerin bile adlandıramadığı yoğun bir alevle kaplandı. Her şey böyle son buldu.

“O ADAM SENSİN”¹

Şimdi Rattleborough esrarını çözen Oidipus’u oynayacağım.² Size Rattleborough mucizesine –Rattleboroughluların imansızlığına kesin olarak son veren o eşsiz, gerçek, kabul edilmiş, tartışmasız ve şüphe götürmez mucizeye– yol açan kurnazlığın sırrını açıklayacağım –çünkü bunu sadece ben yapabilirim.

Hafife alarak uygunsuzca anlatmaya başladığım için affınıza sığındığım bu olay 18– yazında gerçekleşti. Kasabanın en varlıklı ve en saygın kişilerinden birisi olan Bay Barnabas

---

¹ Poe’nun bu öyküsü ilk kez Kasım 1844’te *Godey’s Lady’s Book* dergisinde yayımlanmıştır. Mizahi unsurlar barındıran ilk dedektifik öyküsü olarak kabul edilmektedir. (ç.n.)

² Yunan mitolojisinde Oidipus Sfenks’in bulmacasını çözerek Thebai şehrinin kralı olur. Sfenks Thebai şehrinin geçidini tutan yarı insan, yarı hayvan bir canavardır ve şehre gelen yolculara bir bulmaca sorar, bilemeyenleri uçurumdan atarak öldürür. Soru şöyledir: “Dört, iki ve üç ayak üzerinde yürüyen nedir?” Oidipus “bebek emekler, yetişkin iki ayak üzerinde yürür, yaşlı ise baston kullanarak yürür yani insandır” diyerek soruya doğru yanıtı verir. Bunun üzerine Sfenks uçurumdan atlayarak kendisini öldürür ve Oidipus da şehrin kralı olur. (ç.n.)

Shuttleworthy, sebepsizce günlerce ortadan kayboldu ve bu durum cinayete kurban gittiği şüphesini uyandırdı. Bay Shuttleworthy bir Cumartesi sabahı erkenden atına atlayıp, yaklaşık on beş mil uzaktaki – – şehrine günü birliğine gidip akşam dönmek üzere, meramını açıkça dile getirip, Rattleborough’tan yola çıkmıştı. Fakat kasabadan ayrıldıktan iki gün sonra atı tek başına, sahibi ve yola çıkarken sırtına bağlanmış olan heybeler olmadan geri döndü. Üstelik hayvan yaralanmıştı ve her tarafı toz toprak içindeydi. Tüm bunlar doğal olarak ortadan kaybolan adamın eşinin dostunun paniğe kapılmasına yol açtı; hâlâ ortalıkta görünmediği Pazar sabahı bulunduğuydaysa, tüm kent *toplucu* ayaklanıp cesedini aramaya başlamıştı.

Bay Shuttleworthy’nin canciğer dostu Bay Charles Goodfellow¹ ya da herkesçe bilinen ismiyle “Charley Goodfellow,” daha doğrusu “Yaşlı Charley Goodfellow” araştırmanın başını çekiyor ve herkesten çok çaba sarfediyordu. İmdi, şaşırtıcı bir tesadüf sonucu mu, yoksa bizatihi ismin adamın üzerindeki görünmez etkisinden mi olduğunu hiçbir zaman tam anlayamamış olsam da kesin olan bir gerçek var: ismi Charles olup da, içten, yiğit, dürüst, iyi huylu ve içi dışı bir olmayan ve doğrudan gözünüzün içine bakıp, tok ve berrak bir sesle “Vicdanım rahat, kimseden korkum yok, kimseye kötülük yapmadım” diyemeyen birisine şimdiye dek hiç rastlamadım. Dolayısıyla, samimi, tasasız her “yardımcı erkek oyuncuya” kesinlikle Charles adı verilmeli.

Rattleborough’a yerleşeli ancak altı ay kadar geçmiş olmasına ve buraya gelip yerleşmeden önce ne yaptığına dair hiç kimsenin en ufak bir fikri olmamasına rağmen “Yaşlı Charley Goodfellow” kasabadaki itibarlı kişilerin dostluğunu kazan-

---

¹ *Good fellow* iyi dost anlamına gelir; aynı zamanda İngiliz halk masallarında bazen yolcuları yanlış yönlere yönlendiren *Robin Goodfellow* adında yaramaz bir peri vardır. Shakespeare’in *Bir Yaz Gecesi Rüyası*’nda ortalığı karıştıran bir karakter olarak da karşımıza çıkar. (ç.n.)

mada hiç zorluk çekmemiştir. Bu adamların birisi bile, hiçbir zaman onun bir dediğini iki etmezdi; kadınlara gelince, “Yaşlı Charley Goodfellow”u memnun etmek için yapmayacakları şey olmadığını söylemek hiç abartı olmaz. İşte tüm bunları Charles adıyla vaftiz edilmiş olmaya ve tabiri caizse tam da “en iyi tavsiye mektubu” olan samimi, dost canlısı, dürüst bir yüze sahip olmasına borçluydu.

Bay Shuttleworthy’nin Rattleborough’taki en saygın insanlardan birisi olduğunu ve hiç kuşkusuz kentin en zengin adamı olduğunu, ama buna rağmen “Yaşlı Charley Goodfellow”un da ona bir kardeş kadar yakın olduğunu zaten söylemiştim. Yaşını başını almış bu iki centilmen kapı komşusuydu; gelgelelim, Bay Shuttleworthy “Yaşlı Charley”nin evine ancak nadiren giderdi ve o evde yemek yediği hiç görülmediyse de, az önce belirttiğim gibi bu durum ikisinin çok yakın olmasını engellememiştir; üstüne üstlük “Yaşlı Charley” komşusunun nasıl olduğunu görmek için günde üç, dört kez evine uğramadan tek bir gün geçirmezdi ve gittiğinde de çoğunlukla ya kahvaltıya ya da çaya kalırdı; bunun yanısıra, neredeyse her gün akşam yemeğini orada yerdi; iki kafadarın bir oturuşta içtikleri şarabın gerçekten haddi hesabı yoktu. Yaşlı Charley’nin favori içkisi *Château Margaux*’ydu ve görünüşe bakılırsa, yaşlı dostunun aynen kendisi gibi kadehleri birbiri ardına devirdiğini görmek Bay Shuttleworthy’i sevindiriyordu; öyle ki, bir gün şaraplar gırla içilmiş, haliyle kafalar dumanlanmışken Bay Shuttleworthy sırtına bir şaplak indirip dostuna şöyle dedi: “Bak sana ne diyeceğim Yaşlı Charley, sen tüm tuhaflığına rağmen doğduğum günden beri tanıdığım en candan dostsun; şarabı böyle fondip yapıp içmeyi sevdiğin için, sana koca bir kasa *Château Margaux* hediye etmezsem ne olayım! Tanrı belamı versin!” –(Bay Shuttleworthy’nin yemin etmek gibi kötü bir alışkanlığı vardı, ama ekseriyetle bu yeminler “Tanrı belamı versin,” “Tanrı şahidim olsun,” “Tanrı hakkı için”den öteye gitmezdi)– “Hemen bu öğleden sonra ellerindeki en iyi şarap-

tan iki kasa sipariş edip, birini sana hediye etmezsem, Tanrı belamı versin!” dedi, “Bunu yapacağım, sakın itiraz etme –bak ne diyeceğim, lamı cimi yok, bunu mutlaka yapacağım; gör bak! –şaraplar hiç beklemediğin bir anda elinde olacak!” İki arkadaş arasında nasıl bir yakınlık olduğunu size göstermek maksadıyla Bay Shuttleworthy'nin cömertliğinden bir nebze bahsettim.

Bay Shuttleworthy'nin cinayete kurban gittiğinin tam anlamıyla anlaşıldığı Pazar sabahına dönersek, “Yaşlı Charley Goodfellow” kadar derinden etkilenen başka hiç kimseye rastlamadığımı söyleyebilirim. Atın sahibi ve heybeleri olmadan döndüğünü, tabancayla vurulan zavallı hayvanın göğsünü sıyı- rıp geçen bir kurşun yarası yüzünden her tarafı kan revan için- de olduğunu ilk öğrendiğinde –tüm bunları duyduğunda, san- ki kayıp adam öz kardeşi veya babasıymış gibi beti benzi attı ve sıtma nöbetine tutulmuş gibi her tarafı titremeye başladı.

İlk başta üzüntüden eli kolu bağlandı, hiçbir şey yapama- yacak haldeydi, yerinden kımlıdayamıyordu; uzun süre Bay Shuttleworthy'nin diğer arkadaşlarını hiçbir şey yapmamaya ikna etmeye çalıştı; ortalığın velveleye verilmesini engellemek istiyordu ve yapılacak en doğru şeyin bir süre beklemek ol- duğunu düşünüyordu –örneğin birkaç hafta ya da bir, iki ay bekleyip bir şey olup olmadığını görmek veya Bay Shuttle- worthy'nin ortaya çıkıp, atını niçin önden gönderdiğine dair açıklamasını dinlemek en iyisiydi. Sanırım dehşet ve ıstırap içindeki insanların sorunu yadsımaya veya ötelemeye çalıştı- ğını çok sık gözlemlemiştir. Akılları sanki tüm gücünü yitirip uyuşmuş haldedir, eyleme geçmekten ödleri kopar ve hiçbir şey yapmadan yatakta yatıp, yaşlı hanımefendilerin de- diği gibi “acılarını emzirmek” –yani sorunları üzerine uzun uzun düşünmek– kadar onlara iyi gelen başka bir şey yoktur.

Gerçekten de, Rattleborough halkı “Yaşlı Charley”in aklına ve bilgisine o kadar değer veriyordu ki halkın büyük çoğunluğu onun dediğini yapmaya ve dürüst yaşlı centilmenlerin dile getirdiği gibi “bir şey oluncaya kadar” iş dünyasında bir çalkantı yaratmamaya zaten hazırды; sefahat düşkünü olmasını saymazsak bile karakteri kötü bir genç olan Bay Shuttleworthy’nin yeğeninini aşırı kuşku müdahalesi olmasaydı, genel sonuç bu olurdu diye düşünüyorum. Pennifeather adındaki bu yeğen “hiçbir şey yapmadan yatma” konusunda aklın sesine kulak asmayacaktı, bilakis “öldürülen adamın cesedini” bulmak için acilen bir araştırma başlatılmasında diretti; kullandığı ifade tam da buydu; işte o zaman Bay Goodfellow “bu çok *tuhaf* bir ifade” diyerek zekice bir saptamada bulundu. Yaşlı Charley’in bu açıklaması da kalabalığın üzerinde son derece etkili oldu; oradakilerden birisinin herkesin duygularına tercüman olacak şekilde şöyle dediği işitildi: “Nasıl oluyor da Bay Pennifeather zengin amcasının ortadan kayboluşuyla ilgili her şeyi, amcasının ‘öldürüldüğünü’ açık ve kesin bir dille iddia etme yetkisini nereden buluyor? Olayı nasıl bu kadar ayrıntılı bilebiliyor?” Bunun üzerine kalabalıktan küçük bir serzeniş, bazı kişiler, özellikle de “Yaşlı Charley” ile Bay Pennifeather arasında bir tartışma gürültüsü yükseldi –aslında ikisi arasındaki anlaşmazlık kesinlikle yeni bir şey değildi, nitekim son üç, dört aydır aralarının pek iyi olduğu söylenemezdi; aralarındaki mesele gerçekten de, Bay Pennifeather’in kendisinin de yaşadığı evde laubaliliğe varacak denli aşırı rahat davrandığı iddiasıyla amcasının dostunu yumruklayıp yere sereceği kadar ileri gitmişti. Yaşanan bu olay karşısında “Yaşlı Charley”in soğukkanlı davranıp tam bir olgunluk gösterdiği ve Hıristiyanlara yakışır bir affedicilik sergilediği söyleniyordu. Yediği yumruğa rağmen ayağa kalkmış, üstünü başını düzeltmiş ve hiç karşılık verme girişiminde bulunmamıştı –sadece “ilk uygun fırsatta bunun öcünün çabucak alınacağına” dair bir şeyler mırıldanmıştı–

bu, doğal ve çok haklı bir öfke patlamasıydı, ama hiçbir anlamı yoktu ve hiç şüphesiz çok geçmeden unutuldu gitti.

Aralarındaki mesele ne olursa olsun (ki konumuzla hiç ilgisi yok), esasen Bay Pennifeather’ın Rattleboroughluları ikna etmesi üzerine nihayet civardaki araziye dağılıp sırta kadem basan Bay Shuttleworthy’yi aramaya karar verildiği çok açıktı. İlk başta buna karar verildiğini söylüyorum. Arama çalışmalarına başlanması gerektiği açıklık kazandıktan hemen sonra, bölgenin didik didik aranabilmesi için arama ekibinin dağılarak –daha doğrusu, gruplara bölünerek– aramaya devam etmesinin daha doğru olacağına neredeyse karar verilmek üzereydi. Gelgelelim, “Yaşlı Charley” sonunda hatırlayamadığım dahiyane bir gerekçeyle bunun izlenebilecek en aptalca plan olduğuna oradakilerini ikna etti –kuşkusuz Bay Pennifeather dışında herkesi– böylece, “Yaşlı Charley”in önderliğinde halkın *tamamının* katılacağı dikkatli ve çok kapsamlı bir araştırma başlatılmasına karar verildi.

Bu konuya gelince, bir vaşağın gözlerine sahip olduğu herkesin malumu “Yaşlı Charley”den daha iyi bir öncü düşünülemezdi; ama onları var olduğundan bile kimsenin haberi olmadığı yollardan götürüp, kıyıda köşede kalmış, gizli saklı en ücra yerlerin hepsinden geçirmesine ve neredeyse bir hafta boyunca aramaya gece gündüz aralıksız devam etmelerine rağmen, Bay Shuttleworthy’nin izine rastlanamamıştı. Fakat izine rastlanmadığını söylediğimde, bu söylediğimi harfiyen anlamayın sakın; çünkü her zaman bir “iz” vardır. Atının kendine has ayak izleri sayesinde zavallı centilmenin izi şehre giden ana yol boyunca kasabanın doğusuna doğru yaklaşık üç mil boyunca izlenebilmişti. Burada iz ağaçlık bir alana giden bir patıkaya sapıyordu –ileride tekrar ana yolla birleşiyordu ve herhangi bir yöne sapmadan yarım mil sonra birden kesiliyordu. Bu yolda adamın ayakkabı izlerini takip eden arama ekibi sonunda yolun sağ tarafındaki çalılığın kısmen gizlediği, gözden irak durgun bir su birikintisine –bir gölete– ulaştı; su-

yun tam karşısında ayak izleri de tamamen kesiliyordu. Ama görünüşe bakılırsa burada bir tür boğuşma yaşanmıştı ve iri, ağır bir gövde, anlaşılan o ki bir insanınkinden çok daha iri ve ağır bir gövde patikadan suya sürüklenmişti. Bu ne ise, dikkatlice iki kez sürüklenmişti, ama hiçbir şey bulamadılar; böylece herhangi bir sonuca ulaşamamanın çaresizliğiyle oradan ayrılmak üzerelerdi ki Tanrının bir lütfu sonucu Bay Goodfellow'un aklına suyun tamamen boşaltılması fikri geldi. Bu fikir tebriklerle karşılandı ve "Yaşlı Charley" zekâsı ve düşüncesinden ötürü büyük övgüler aldı. Kasabalıların çoğu muhtemelen toprağa gömülü bir ceset çıkarmaları gerekeceği düşüncesiyle yanında kürek getirdiği için suyun tahliyesi hızlı ve kolay oldu; çukurun dibi görünür görünmez de, çamurun tam ortasında, orada bulunan herkesin Bay Pennifeather'a ait olduğunu hemen fark ettiği ipekli kadifeden siyah bir yelek bulundu. Yelek lime limeydi ve kana bulanmıştı, orada bulunanlar arasında, tam da Bay Shuttleworthy'nin şehre gitmek için kasabadan ayrıldığı sabah Bay Pennifeather'ın bu yeleği giydiğini açık ve net olarak hatırlayan kişiler vardı; ayrıca, Bay P.'yi o unutulmaz günün *geri kalanında* herhangi bir vakit söz konusu yeleği giyerken görmediğine dair gerekirse yeminli tanıklık edebilecek kişiler de vardı; üstelik Bay Shuttleworthy'nin ortadan kaybolmasından sonraki günlerde Bay P.'nin üzerinde bu yeleği gören hiç kimse yoktu.

Olaylar artık Bay Pennifeather için şüpheli bir hal almaya başlamıştı ve betinin benzinin atıp renginin solması ve bunları nasıl izah ettiği sorulduğunda tek laf edememesi de ona karşı duyulan şüpheleri açıkça kanıtlar nitelikteydi. Bunun üzerine, sefih yaşam tarzından kalma son birkaç arkadaşı da onu hepten terk etti –üstelik bunlar, Bay P.'nin eskiden beri düşmanı olduğu bilinen kişilerden bile daha fazla yaygara kopararak genç adamın derhal tutuklanmasını talep ettiler. Oysa, bu durum Bay Goodfellow'un ne kadar yüce gönüllü olduğunun daha da

belirginleşip, diğerlerinin karşısında ıslıl ıslıl parlamasına yaradı. Bay Goodfellow, Bay Pennifeather’ı hararetle ve mükemmel bir şekilde savundu; tabii bu vesileyle, adamın (yani bu genç centilmenin) hiç kuşkusuz hırstan gözü dönerek kendisine (yani Bay Goodfellow’a) reva gördüğü saldırıdan ötürü bu yaramaz genç centilmene –Bay Shuttleworthy’nin değerli mirasçısına– gösterdiği samimi bağışlayıcılığa birçok kez atıfta bulunmayı da ihmal etmedi. “Bu davranışından ötürü onu tüm kalbiyle affettiğini” söyledi ve şunu da ekledi: “Söylemek onu üzse de, geçekten de Bay Pennifeather’ın aleyhine gelişmiş olan şüpheli durumları derinleştirmek şöyle dursun, sahiden son derece şaşırtıcı bu işin en kötü taraflarını yu – yu –yu –yumuşatmak için kendisi (yani Bay Goodfellow) gücü yettiğince her türlü çabayı gösterecekti, bunun için elinden geldiğince dil dökenecekti, elbette bunu vicdanın elverdiği ölçüde yapacaktı.”

Bay Goodfellow yarım saat kadar daha kendi aklına ve kalbine övgüler düzerek bu minvalde devam etti; ama iyi kalpli insanların saptamaları pek sağlam olmaz –bir dosta yardım edeceğim diye heyecanlanıp telaşa kapılır ve binbir türlü pot kırarlar, *gaf*yaparlar, her şeyi birbirine karıştırırlar –dolayısıyla, tüm iyi niyetlerine rağmen kaş yapacağım diye göz çıkartırlar ve dostlarına yardım etmek şöyle dursun, bilakis zarar verirler.

Mevcut durumda da aynısı oldu; “Yaşlı Charley”in sahip olduğu tüm hitabet gücüyle şüphelinin lehine dil dökmesine rağmen sonunda nasıl olduysa, söylediği her söz, dinleyenler üzerinde olumlu bir etki bırakıp konuşmacıyı çoşturması bir kenara, savunduğu kişiye çoktan yapışmış olan şüphelinin derinleşmesine ve kalabalığın ona yönelik öfkesinin daha da artmasına neden oldu.

Hatibin izahı en zor hatalarından birisi de şüphelinin “muhterem yaşlı centilmen Bay Shuttleworthy’nin varisi” olduğuna değinmesi olmuştu. Aslında bu konu daha önce insanların aklına hiç gelmemişti. Bir, iki yıl önce (yeğeni dışında yaşayan

başka hiçbir akrabası olmayan) amcanın mirastan mahrum etmesiyle ilgili bazı tehditler savurduğunu hatırlıyorlardı sadece ve bu nedenle, mirastan mahrum edilmeye hep hallolmuş bir mesele olarak bakmışlardı –Rattleburghlular işte bu kadar saf ve temiz insanlardı; ama “Yaşlı Charley”in bunu dile getirmesi bir anda tüm dikkatlerini bu konuya çevirmelerine yol açtı ve onlara Bay Shuttleworthy’nin tehdidin boş bir tehdit olmaya-bileceğini görme fırsatını verdi. Ve doğal olarak bunun *cui bono* (yani “kimin yararına?”) olduğu sorusu hemen gündeme geldi –bu soru, korkunç suçu genç adamla bulunan yelekten bile daha fazla ilişkilendiriyordu. İzninizle bir anlığına konudan saparak, kullandığım son derece kısa ve yalın Latince terimin hep yanlış tercüme edildiğini ve yanlış anlaşıldığını belirteyim belki böylece yanlış anlaşılmanmayı başarırım. Bir muammanın çözüldüğü (birinci sınıf) tüm romanlarda ve başka yerlerde –sözgelimi, Keldaniceden tutun da *Chickasaw*¹ diline kadar bütün dillerden alıntı yapabilen ve “ihtiyaç olduğunda” Bay Berckford’un² yardımıyla sistematik bir plan hakkında bilgi sahibi olabilen bir hanımefendi olan (“Cecil”in yazarı) Bayan Gore’un romanlarında– yani, Bulwer’den³ Dickens’a ya da Turnapenny’den Ainsworth’inkilere kadar “birinci sınıf” tüm romanlarda diyorum– *cui bono*, bu iki kısa Latince sözcük *cui bono*, “hangi maksatla” veya (sanki *cui bono* değil de, *quo bono*’ymuş gibi) “ne işe yarar” diye aktarılır. Gelgelelim, asıl anlamı “kimin yararına”dır. *Cui* “kimin” demektir, *bono* da “bir faydası var mı” anlamına gelir. Büsbütün hukuki bir terimdir ve tam da şu an ele aldığımıza benzer vakalarda kullanılır, yani bir fiilin faili olma olasılığının, bu kişiye fayda sağlama olasılığına dayandığı ya da failin söz konusu fiili yerine getirmekten

¹ Kuzey Amerika’da Oklahoma civarında yaşayan bir yerli kabilesi. (ç.n.)

² William Berckford: 1760-1844 yılları arasında yaşamış olan İngiliz romancı ve gezgin. (ç.n.)

³ İngiliz romancı, şair, oyun yazarı ve politikacı Edward George Earle Lytton Bulwer-Lytton (1831-1841). (ç.n.)

bir fayda sağlaması olasılığına dayandığı durumlarda kullanılır. Şimdi önümüzdeki örnekte *cui bono* sorusu çok açık bir biçimde Bay Pennifeather’ı işaret ediyordu. Amcası yeğenin lehine bir vasiyet hazırlattırmasına rağmen onu mirasından men etmekle tehdit etti. Gelgelelim, bu tehdit asla gerçekten yerine getirilmedi; görünüşe bakılırsa, ilk vasiyetnamede herhangi bir değişiklik yapılmamıştı. Değiştirilmiş olsaydı bile, şüphelinin cinayet işlemesi için yegâne olası sebep sıradan bir oç alma dürtüsünden öteye gitmezdi; ki bu bile amcasının gönlünü yeniden kazanma umuduyla engellenebilirdi. Ne var ki, aslında vasiyetname değişmemiş olsa da, mirastan mahrum edileceği tehdidi yeğenin aklında belirsizliğini koruduğu için, hâlâ olası en güçlü cinayet sebebi olarak görülüyordu: Rattle kasabasının değerli vatandaşları da çok akıllıca işte bu sonuca vardılar.

Bunun üzerine Bay Pennifeather hemen oracıkta tutuklandı ve kalabalık etrafı biraz daha araştırıp, tutukluyla beraber kasabaya doğru yola çıktı. Ama dönüş yolunda şüpheleri doğrulayan başka bir olay daha yaşandı. Enerjikliğiyle topluluğun hep bir adım önünde olan Bay Goodfellow ansızın birkaç adım öne fırladı, hafifçe yere eğildi ve sanki otların arasında bulduğu küçük bir nesneyi eline aldı. Çabucak inceledikten sonra, sanki ceketinin cebine saklamaya çalışıyormuş gibi göründü, ama dediğim gibi böyle yaptığı fark edildi, o zaman bunu yapmaktan vazgeçti ve bulduğu nesneyi oradakilere gösterdi –bir İspanyol bıçağıydı ve orada bulunanların arasında bir düzine kişi bunun Bay Pennifeather’a ait olduğunu hemen fark etti. Üstelik sapına isminin baş harfleri kazanmıştı. Bıçağın kını yoktu ve üzeri kanlıydı.

Artık yeğenin suçlu olduğuna dair hiç şüphe kalmamıştı ve Rattleborough’a varır varmaz sorgulanmak için sorgu yargıcının karşısına çıkarıldı.

Burada işler bir kez daha sarpa sardı ve yeğen için olabilecek en olumsuz şekle büründü. Bay Shuttleworthy’nin orta-

dan kaybolduğu sabah nerede olduğu sorulan tutsak bu soruya küstahça yanıt vererek, tam da o sabah Bay Goodfellow'un zekâsı sayesinde kana bulanmış yeğin bulunduğu su birikintisinin yakınlarında tüfeğiyle geyik avına çıktığını söyledi.

Bunun üzerine Bay Goodfellow gözünde yaşlarla öne çıkarak sorgulanmak için izin istedi. İnsanlar kadar Tanrıya da borçlu olduğu güçlü görev bilincinden ötürü daha fazla sessiz kalamayacağını söyledi. O âna dek, (kendisine, yani Bay Goodfellow'a yönelik kötü muamelesine rağmen) genç adama duyduğu içten sevgi yüzünden, düpedüz Bay Pennifeather'ın aleyhinde görünen kuşkulu durumlarda aklına gelen bütün varsayımlara tutunmuştu; ama bu şüpheli durumlar artık *kesinlikle* inkâr edilemez –*kesinlikle* şüphelinin aleyhinde– bir hal almıştı; artık Bay Goodfellow bunu daha fazla inkâr edemezdi –(Bay Goodfellow'un) yüreği parçalansa da, bildiği her şeyi anlatacaktı. Böylece ifadesine şöyle devam etti: muhterem yaşlı beyefendi Bay Shuttleworthy kasabadan ayrılmasından önceki gün öğleden sonra (Bay Goodfellow'un) işittiği kadarıyla yeğenine ertesi sabah “Çiftçi - Tamirci Bankası”na¹ yüklü miktarda para yatırmak için şehre gideceğinden söz etmişti ve bunu söyledikten sonra da, söz konusu Bay Shuttleworthy, söz konusu yeğene ilk yaptırdığı vasiyetnameyi iptal ettirme ve ona tek bir şilin bile vermeme konusunda kesinlikle kararlı olduğunu açıkça söylemişti. O (yani tanık) anlattıkları konusunda zanlının ifade vermesini ve söylediği her şeyin tek tek doğru olup olmadığının kanıtlanmasını resmî olarak istiyordu. Bay Pennifeather'ın söylenen her şeyin doğru *olduğunu* dürüstçe kabul etmesi orada herkesi şaşkına uğrattı.

Bunun üzerine sulh yargıcı bir çift zabıt gönderip zanlının amcasının evindeki odasının araştırılmasını görev addetti.

---

¹ Poe gerçek bir banka ismi kullanır: *Farmer's and Mechanics Bank*; banka 1824'te Philadelphia'da Chestnut Sokağı'nda kurulmuştur. (ç.n.)

Araştırmaya giden zabitler çok geçmeden yaşlı beyefendinin yıllardır yanından hiç ayırmadığı herkesçe bilinen uçları çelik kaplı fındık kabuğu renginde deri cüzdanla çıkageldiler. Ama içinde değerli hiçbir şey yoktu ve sulh yargıcı, bunları ne yaptığını, nereye gizlediğini öğrenmek için mahkûma boşuna baskı yaptı. Aslında mahkûm ısrarla bu konuda hiçbir bilgisi olmadığına diretti. Zabitler de talihsiz adamın yatağı ile döşeginin arasında isminin baş harflerinin işlendiği bir gömlek ve eşarp buldular –her ikisi de korkunç bir şekilde kurbanın kanına bulanmıştı.

Cinayete kurban giden adamın atının aldığı yaraların sonucunda ahırda öldüğü haberi işte tam bu kritik anda geldi ve bir kez daha Bay Goodfellow’un önerisiyle, kurşunun bulunabilmesi için hayvana derhal otopsi yapılmasına karar verildi. Böylece otopsi yapıldı; Bay Goodfellow sanki zanlının suçluluğunu kesin olarak kanıtlama görevi kendisine verilmişçesine hayvanın göğüs boşluğunu epey bir araştırdıktan sonra çok sıradışı büyüklükte bir mermiyi bulup çıkardı; yapılan karşılaştırmadan sonra bunun kasabadaki ve çevresindeki başka bir kişinin tüfeği için çok büyükken, Bay Pennifeather’ın tüfeğindekiyle tamamen aynı kalibrede olduğu saptandı. Gene de bu konuyu daha da kesinleştirmek için yapılan tetkikte merminin üzerinde birleşme noktasını enlemesine kesen ve dikiş izine benzeyen ince bir çatlak izine rastlandı; yapılan incelemede bu çatlak izinin, zanlının kendisine ait olduğunu kabul ettiği bir çift kalıptaki rastlantısal yükseltiye veya kırışıklığa birebir uyduğu anlaşıldı. Soruşturma yargıcı mermiye ilişkin bulgular üzerine daha fazla tanık dinlenmesine gerek kalmadığı sonucuna ulaştı ve gözaltındaki zanlının derhal mahkemeye çıkarılmasına karar verdi –bu davada kefaletle salıverilme şartını kesinlikle reddetti; gelgelelim Bay Goodfellow bu müsamahasızlığa hararetle karşı çıktı ve kefalet bedeli ne olursa olsun kefil olmayı teklif etti. “Yaşlı Charley”in gösterdiği bu yüce gönüllülük, Rattle kasabasında ikamet ettiği süre

boyunca sergilediği dost canlısı ve asil davranışlara büsbütün uygundu. Bu muhterem adam bu sefer kendisini başkasının derdini paylaşma işine öyle coşkulu bir şekilde kaptırmıştı ki, genç dostunun kefaletini ödemeyi teklif ederken bu dünyada tek kuruşluk mülkü olmadığı bile aklından uçup gitmişti.

Cinayet işlediği sonucuna ulaşıldığını tahmin etmek zor değil. Bay Pennifeather sonraki duruşmaların hepsinde bütün Rattleborough halkının yağdırdığı yüksek sesli lânetler eşliğinde mahkemeye getirildi; (Bay Goodfellow'un hassas vicdanının maalesef mahkemeden saklamasına izin vermediği bir dizi mahkûm edici kanıtla desteklenen) ikinci derece kanıtların öylesine sağlam, öylesine kesin olduğu sonucuna varıldı ki jüri değerlendirmeye bile gerek görmeden şüpheliyi "Birinci derecede cinayetten Suçlu" buldu. Talihsiz zavallı adam derhal ölümüne mahkûm edildi ve yasanın acımasız intikamının alınmasını beklemek üzere ilçe hapisanesine gönderildi.

Bu arada, Yaşlı Charley Goodfellow bu asil davranışıyla kuşkusuz kasabanın dürüst vatandaşlarının takdirini kazandı. Bu sayede, o zamana dek olduğunun on misli fazla sevildi; kendisine gösterilen misafirperverliğin sonucunda doğal olarak bir rahatlama yaşadı, o güne dek fakirliğinin kendisini uymaya zorunlu kıldığı aşırı tutumlu davranışlarını biraz da mecburen gevşetti ve evinde sık sık küçük *anma toplantıları* düzenlemeye başladı; bunlar nüktelerin ve neşenin eksik olmadığı buluşmalardı –ama *elbette* cömert ev sahibinin yası henüz taze canciğer dostunun yeğenini pençesine alan lânet hazin yazgının arasına hatırlanışı bu neşeli ortama biraz gölge düşürüyordu.

Bu cömert yaşlı beyefendi günün birinde şu mektubu alınca haklı olarak şaşırıldı:

Alıcı: Sayın Charles Goodfellow, Rattleborough.

Gönderen: H.F.B. & Co.

Chat. Mar. A – No. 1. – 6 düzine şişe (1/2 Grosa).

"Sayın *Charles Goodfellow Beyefendi* –

"*Sayın Bayım – Yaklaşık iki ay önce saygıdeğer müşterimiz Barnabus Shuttleworthy'nin firmamızdan sipariş ettiği antelope marka mor mühürlü iki kutu Château-Margaux'yu bu sabah adresinize gönderdiğimizizi bildirmekten gurur duyuyoruz. Kutular numaralıdır ve kenarları damgalıdır.*

"*Her zaman hizmetinizdeyiz*"

En sadık hizmetkârınız,

HOGGS, FROGS, BOGS & Co.

– Şehri, 21 Haziran, 18–.

* Not – *Kutu, siz bu mektubu alır almaz ertesi gün araba ile adresinize teslim edilecek. Bay Shuttleworthy'ye en derin saygılarımızı sunarız.*

H. F. B. & Co.

İşin doğrusu, Bay Shuttleworthy öldükten sonra Bay Goodfellow kendisine vaat edilen Château Margaux'ları alacağından umudunu kesmişti; dolayısıyla, *şimdi* bu duruma kendi adına Tanrının özel bir lütfu gözüyle bakıyordu. Elbette çok memnun olmuştu ve yaşadığı bu mutluluğun heyecanı ile eski iyi dostu Bay Shuttleworthy'nin hediyesini açıp içmek maksadıyla hemen ertesi gün kalabalık bir arkadaş topluluğuna *küçük bir ziyafet* vermeye karar verdi. Arkadaşlarını davet ederken "eski iyi dostu Bay Shuttleworthy" ile ilgili hiçbir şey söylemedi. Aslında, bunun üzerine epey bir kafa yorduktan sonra hiçbir şey söylememenin daha iyi olacağına karar vermişti. Château Margaux'ların kendisine *hediye* geldiğini –yanlış hatırlamıyorsam– hiç kimseye söylememişti. Sadece şehirden birkaç ay önce sipariş edilmiş olan ve yarın teslim edileceği

haberini aldığını söylediği son derece iyi kalite, güzel içimli bir miktar şarabı içmesi için arkadaşlarından gelip kendisine yardımcı olmalarını istemişti. “Yaşlı Charley”in şarapların eski dostunun hediyesi olduğunu söylemekten *niçin* kaçındığı çok sık aklımı kurcalasa da, neden sessiz kaldığını hiçbir zaman tam anlayamadım –mutlaka çok asil ve mükemmel *bir* nedeni olsa gerekti!

Nihayet sabah oldu ve beraberinde saygın kişilerden oluşan çok büyük bir kalabalık Bay Goodfellow’un evinde toplandı. Gerçekten de, kasabanın yarısı oradaydı –aralarında ben de vardım– “Yaşlı Charley”in verdiği muhteşem akşam yemeği geç bir vakit konukların beğeniyle sona erdiği halde, Château Margaux’ların hâlâ gelmemiş olması ev sahibinin canını epey sıklamıştı. Ama sonunda geldiler –dev gibi kocaman bir sandık şarap işte orada öylece duruyordu– herkesin keyfi fazlasıyla yerindeydi ve sandığın masaya taşınıp içindekilerin hemen içilip bitirilmesine hiç kimse itiraz etmedi.

Geciktirmeden işe koyulduk. El atıp taşınmasına ben bile yardım ettim; sandığı kaşla göz arasında masanın üzerine taşıırken o karmaşada kırılan şişelerin ve bardakların tam ortasına yerleştirdik. Neredeyse kafayı tamamen bulmuş olan “Yaşlı Charley” kıpkırmızı bir suratla ve yapmacık bir ağırbaşlılıkla masanın başköşesindeki yerine kuruldu ve bir içki sürahisini sertçe masaya vurarak “hazinenin çıkarılması töreninde” herkesi sessiz olmaya davet etti.

Biraz şamatanın ardından sonunda sükûnet tamamen sağlandı ve benzer durumlarda çok sık yaşandığı gibi ortama tuhaf derin bir sessizlik hâkim oldu. Ardından sandığın kapağını güç kullanarak açmam istendiğinde elbette “çok büyük bir memnuniyetle” kabul ettim. Kapağın kenarından içeri bir keski soktum ve çekiçle diğer ucuna hafifçe vurarak çivileri söktüm ki kapak beklenmedik biçimde hızlıca açıldı ve aynı anda sandıktan fırlayan, cinayete kurban giden Bay Shuttle-

worthy'nin her tarafı yara bere içinde, kana bulanmış ve neredeyse çürümüş cesedi sandığın içinde oturmuş pozisyonda ev sahibine bakmaya başladı. Ceset çürümekte olan fersiz gözlerini üzgün bir ifadeyle birkaç saniye boyunca dosdoğru Bay Goodfellow'un gözlerine dikti; tane tane ama açık ve etkileyici bir fisiltıyla “O adam sensin!” dedi ve sonra âdeta vazifesini tamamlamış olmanın verdiği huzurla sandıktan dışarı düştü ve kolları, bacakları titreyerek masanın üzerine serildi.

Bundan sonra olanları kelimelerle ifade etmek mümkün değil. İnsanların kapılara, pencerelere üşüşmesi korkunçtu, odadaki güçlü sağlıklı adamların çoğu sırf dürüstlükten ötürü oracıkta bayılıverdiler. Ama yaşanan âni korkunun zaptedilemez ilk şiddetli paniği geçtikten sonra, bütün gözler Bay Goodfellow'a çevrildi. Bin yıl yaşasam da, az önce zafer sevinci ve şarabın etkisiyle kanlı canlıyken bir anda beti benzi atıp ölü gibi sararıp solan o yüzde beliren dehşet ifadesini asla unutamam. Birkaç dakika boyunca kaskatı kesildi ve sanki mermerden bir heykelmiş gibi kıvıldamadan durdu; boşluğa dikilmiş gözleri sanki içine dönmüş, kendi sefil canı ruhunu izlemeye dalmıştı. Nihayet dış dünyaya döndüğünde yüzündeki bu ifade birdenbire parlayıp söndü ve bir sıçrayışta koltuğundan fırladı ve sertçe masanın üzerine kapaklandı, kafası ve omuzlarıyla cesede temas eder etmez, Bay Pennifeather'ın tutuklanmasına ve ölüme mahkûm edilmesine neden olan hunharca suçu kendisinin işlediğini anlatan ayrıntılı bir itiraf çabucak ve hararetle bir şekilde ağzından döküldü.

Özetle şunları anlattı: –Kurbanını su birikintisinin yakınına kadar takip etmişti; orada atı tabancayla ateş ederek vurmuştu; binicisinin işini de gene tabancanın kabzasıyla vurarak bitirmişti; sonra cüzdanını almıştı; atın öldüğünü zannederek birbir çabayla su birikintisinin yanındaki çalılığa sürüklemişti. Bay Shuttleworthy'nin cesedini de kendi yük hayvanına –atına– yüklemiş ve böylece ormandan geçerek uzakta gizli güvenli bir yere götürmüştü.

Yelek, bıçak, cüzdan ve kurşunu, Bay Pennifeather'dan in-tikamını almak niyetiyle buldukları yere bizzat kendisi koy-muştu. Ayrıca, kanlı fular ve gömleğin bulunmasını da o plan-lamıştı.

İnsanın kanını donduran öykünün sonuna doğru alçak suç-lunun sesi titremeye başladı ve konuşması giderek anlamsız-laştı. Sonunda anlatacak bir şeyi kalmayınca ayağa kalktı, ma-sadan uzaklaşarak geriye doğru sendeledi, yere düştü ve öldü.

Tam zamanında alınan bu itiraf etkili ama aslında basit yol-lardan zorla elde edilmişti. Bay Goodfellow'un aşırı dürüstlü-ğü beni işkillendirmiş ve en başından itibaren kuşkulanmama neden olmuştu. Bay Pennifeather ona yumruk attığında ben de oradaydım ve sonrasında bir anlık da olsa yüzünde beli-ren zalim ifade, savurduğu oç alma tehdidini mümkün olursa katı bir biçimde yerine getireceğine inanmama neden oldu. Bu yüzden "Yaşlı Charley" in hilelerini dürüst Rattleborough-luların aksine farklı bir ışıktaki görmeye hazırdım. Bir anda fark ettim ki suçlayıcı bulguların hepsi şöyle ya da böyle, doğrudan ya da dolaylı olarak hep ondan kaynaklanıyordu. Ama olayın iç yüzüne gözlerimi tam anlamıyla açmamı sağlayan, gerçeği kavramamı sağlayan olgu, Bay G.'nin atın gövdesindeki kur-şunu bulması oldu. Ata isabet eden kurşunun girip çıktığı yer-de bir delik olduğunu Rattleboroughlular unutmuş olsa da ben unutmamıştım. Girip çıkmış olmasına rağmen atın gövdesin-de bulunabiliyorsa, onu bulan kişi tarafından oraya koyulmuş olmalıydı. Kana bulanmış gömlek ve fular kurşunun işaret ettiği fikri pekiştiriyordu; çünkü incelendiğinde kanın aslın-da kırmızı Bordo şarabı olduğu anlaşıldı. Tüm bunları ve Bay Goodfellow'un son zamanlarda eli açıklığındaki ve harcamal-arındaki artışı düşünmeye başladığımda, her ne kadar sadece kendime saklasam da son derece güçlü bir kuşkuya kapıldım.

Bu sırada Bay Shuttleworthy cesedini bulabilmek için ken-dim titiz bir inceleme yaptım ve haklı nedenlerle, Bay Good-

fellow’un arama ekibini yönlendirdiği yerlerden mümkün olduğunca farklı yerleri araştırdım. Nitekim birkaç gün sonra bu çabam sonuç verdi ve eski kurumuş bir kuyu buldum, kuyunun ağzı çalı çırpıyla neredeyse tamamen gizlenmişti ve aradığım şey tam orada, kuyunun dibindeydi.

İki arkadaş arasındaki o konuşma, yani Bay Goodfellow’un kendisine bir kutu Château Margaux hediye etmesi için ev sahibini kurnazca bir planla kandırdığı o konuşma nasıl olduysa bir şekilde kulağıma çalınmıştı. Bu ipucundan yola çıktım. Bir yerlerden sert balina çubuğu¹ buldum, cesedin boğazından soktum ve cesedi eski bir şarap sandığına tıktırdım –ölü bedeni eğip bükerken boğazından tıktığım balina çubuğunun da ikiye katlanmasına çabaladım. Sandığın kapağını çivi çakıp sağlam bir şekilde kapatmaya çalışırken cesedi sandığın içinde tutabilmek için kapağına bastırmam gerekti; böylece çiviler sökülür sökülmez, kapağın kendiliğinden açılmasını ve içindeki cesedin de oturuyormuş gibi dik bir pozisyona gelmesini umuyordum.

Kutuyu bu şekilde düzenleyip işaretledim, numaralandırdım ve anlattığım gibi adresi yazdım; sonra Bay Shuttleworthy’nin alışverişi yaptığı tüccarların ağzından bir mektup kaleme alarak, hizmetkârıma vereceğim işaret üzerine kutuyu bir el arabasıyla Bay Goodfellow’un kapısına kadar götürüp bırakması talimatını verdim. Cesedin konuşup bir şeyler söylemesi bakımından vantrilokluk becerilerime sonuna kadar güveniyordum; ne derece etkili olacakları bakımındansa alçak katilin vicdanına güveniyordum.

Açıklanacak başka bir şey kaldığını sanmıyorum. Bay Penifeather hemen serbest bırakıldı, amcasından kalan miras kendisine verildi, bu yaşadıklarından önemli dersler çıkardı, hayatında yeni bir sayfa açtı ve ömür boyu mutlu oldu.

---

¹ Giysilerin dik ve düzgün durması için bazı yerlerine özellikle yakalarına konulan sert, esnek, yassı, dar, uzun çubuk. (ç.n.)

ASLANLAŞMA¹

– Bütün halk dikildi,
On parmağının ucunda, hayretler içinde.
Piskopos Joseph Hall, *Satires*²

Büyük bir adamım ben –daha doğrusu, büyük bir adamdım, demeliyim; oysa ne yazar Junius'um, ne de maskeli adamım; ismime gelince, Robert Jones –ya da ben öyle sanıyorum– Fum-Fudge kentinde bir yerde doğdum.³

---

¹ Bu öykü ilk kez New Haven şehrinin gazetesi *Daily Herald*'ın 17 Ağustos 1833 tarihli baskısında yayımlanmıştır. Poe'nun mizahi öykülerinin en iyisi olarak kabul edilmektedir. (ç.n.)

² İngiliz Piskopos Joseph Hall, aynı zamanda ahlâk bilimi uzmanı ve hiciv yazarıdır. Poe'nun öykünün başlığında yaptığı alıntı 1597 yılına ait *Satires* (Hicivler) isimli kitabındandır. (ç.n.)

³ Junius, 1769-1772 yılları arasında bir Londra gazetesi *Public Advertiser*'de yayımlanmış olan bir dizi ünlü siyasi mektubun yazarının mahlasıydı. Junius'un gerçekte İngiliz siyasetçi ve risale yazarı Sir Philip Francis olduğu düşünülmektedir. Maskeli adam, daha doğrusu Demir Maskeli Adam, Fransız Devrimi'nde gizemli bir tutsaktı, gerçek kimliği hâlâ bilinmemektedir; aralarında Alexandre Dumas'nın aynı adlı ünlü kitabının da bulunduğu birçok edebiyat eserine ve yanısıra tiyatro oyununa ve filme konu olmuştur. Kentin adı ise Poe'nun Benjamin Disra-

Hayatımın ilk eylemi iki elimle birden burnumu tutmaktı. Bunu gören annem benim bir dahi olduğumu söyledi: –Babam ise sevinç gözyaşları döktü ve bana Nozoloji¹ hakkında bir kitap hediye etti. Daha pantolon giymeye bile başlamadan bu kitabı hatmettim.

Bu bilim dalında yavaş yavaş ilerlemeye başladım ve bir insanın yeterince büyük bir burnu varsa sırf burnunun dikine giderek bile Aslanlaşabileceğini kavramam çok sürmedi. Ama sadece işin kuram tarafıyla ilgilenmiyordum. Her sabah burnumu birkaç kez çekiştiriyor ve beş, altı fırt içki içiyordum.

On sekizimi bitirdiğimde, bir gün babam beni ışığına götürdü.

İkimiz de oturunca, “Oğlum,” dedi, “hayattaki en büyük amacın ne?”

“Nozoloji eğitimi almak, babacığım,” diye yanıtladım.

“Söyle o zaman Robert, Nozoloji nedir?” diye sordu.

“Burun bilimidir, efendim,” dedim.

“Peki öyleyse, söyler misin bana, burun ne demektir?” diye sordu.

“Burun babacığım,” dedim, çok yumuşak bir sesle, “binlerce yazar tarafından binlerce farklı şekilde tanımlanmaktadır.” [Saatimi çıkarıp baktım.] “Şu an neredeyse öğlen olmak üzere –demek ki gece yarısına kadar hepsini teker teker ele almaya

---

eli'nin ilk romanı *Vivian Grey*'de Londra'dan söz ederken kullandığı *Foaming Fudge*'e (Köpüklü Krema veya Krema Köpüğü anlamına gelir) bir göndermeyi akla getirir. Ayrıca Thomas Moore'un ünlü kitabı *The Fudge Family in Paris*'e [Fudge Ailesi Paris'te] bir gönderme de olabilir. (ç.n.)

¹ Nozolojinin tam anlamı hastalıkların bilimidir; yani hastalıkları sınıflandırarak inceleyen bilim dalıdır; sayrı bilim olarak da bilinir. Bununla birlikte, Poe “Nosology” ile (burun anlamına gelen) “Nose” sözcüğü arasında bir kelime oyunu yapar ve “Nosology”yi burun bilimi olarak tanımlar. (ç.n.)

zamanımız yeter. Öyleyse başlayayım: –Bartholinus¹’a göre burun tam da şu çıkıntı –şu yumru– şu şişkin fazlalık – şu - - -”

Bu iyi kalpli yaşlı centilmen “Kâfi Robert!” diyerek sözümü kesti, “emin ol, bilginin derinliğiyle yıldırım çarpmışa döndüm –aman Tanrım!” [Gözlerini kapattı ve elini kalbinin üzerine koydu.] “Gel bakalım buraya,” [Kolumdan tutup beni yanına çekti.] “Artık eğitimi tamamladığını düşünebiliriz –Kendi ayakların üzerinde durmanın zamanı gelmiş –artık burnunun dikine gitmekten başka bir şey yapmana gerek yok –madem öyle –madem öyle –madem öyle –” [Kıçıma bir tekme vurup beni merdivenlerden aşağı itti, sonra da kapı dışarı etti.] –madem öyle evimden git, Tanrı yardımcın olsun!”

İçimde tanrısal bir *vahiy* hissettiğimden, bu tesadüfü kısmetim olarak gördüm. Baba nasihatının ışığında yürümekte kararlıydım. Böylece, burnumun dikine gitmeye karar verdim. Hemen oracıkta birkaç kez burnumu çekiştirdim ve hiç zaman kaybetmeden Nozoloji üzerine bir risale kaleme aldım.

Bütün Fum-Fudge ayaklandı.

Quarterly gazetesi “Müthiş Deha!” diye manşet attı.

Westminster “Süper Fizyolog!” diye yazdı.

Foreign “Cin Fikirli!” diye duyurdu.

Edinburgh “Mahir Yazar!” dedi.

Dublin “Engin Düşünür!” dedi.

Bentley “Büyük Adam!” dedi.

Fraser “Mübarek Adam!” dedi.

Blackwood “Canımız, Gururumuz!” dedi.

Mrs. Bas-Bleu “Acaba Kim?” dedi.

Büyük kızı Miss Bas-Bleu “Acaba Ne İş Yapıyor?” dedi.

---

¹ Caspar Bartholinus (1585-1629) koku alma sinirinin işleyişini açıklayan ilk bilim insanıydı. (ç.n.)

Küçük kızı Miss Bas-Bleu “Acaba Nerede Yaşıyor?” dedi. – Ama ben bu insanlara, bu yazılanlara hiç kulak asmadım – ve hemen bir ressamın atölyesine yollandım.

Bless-my-Soul Düşesi¹ portresi için oturmuş poz veriyordu; Filanca Markisi Düşesin kanışını tutuyordu; Falanca Kontu, Düşesin esprilerine gülüyordu; Kral Hazretleri Ellemeyin-Beni Düşesin oturduğu koltuğun sırtına dayanıyordu.

Ressamın yanına gittim ve burnumu çevirip gösterdim.

Düşes Hazretleri “Ah çok güzel!” diye iç geçirdi.

Dili dolanan Marki “Aman Tanrım!” diyerek şaşkınlığını dile getirdi.

Kont “Of, çok sarsıcı!” diye ofladı.

Kral Hazretleri “Ah, berbat!” diye gürledi.

Ressam “Bunun için ne istiyorsun?” diye sordu.

“*Burnu* için mi?” diye bağırdı Düşes Hazretleri.

“Bin pound,” dedim, otururken.

Ressam “Bin pound mu?” diye sordu, derin düşüncelere dalarak.

“Evet bin pound,” dedim.

“Ne kadar güzel!” dedi, hayran hayran.

“Bin pound,” dedim.

“Garanti ediyor musun?” diye sordu, burnu ışığa çevirirken.

“Ediyorum,” dedim ve güzelce bir sümkürdüm.

Hürmetle burnuma dokunurken “*Tamamen* sahici mi?” dedi.

---

¹ Poe burada bir kelime oyunu yaparak İrlandalı romancı ve gazeteci Marguerite Gardiner’a gönderme yapıyor. Marguerite Gardiner, Blessington Dükü ile evlenerek Blessington Düşesi olur. Poe Blessington’dan *Bless-my-Soul* deyişini türetir. *Bless-my-Soul*’un birebir çevirisi “Ruhumu Kutsa” anlamına gelir, ama aynı zamanda bir şaşkınlık ifadesi olarak kullanılmaktadır. (ç.n.)

“Öf!” dedim, burnumu kıvrarak.

Büyüteçle inceleyerek “Başka kopyası yok mu?” diye sordu. Burnumu havaya dikerek “Yok,” dedim.

Bu hareketimin güzelliği karşısında gardını tamamen düşürüp “*Fevkalâde!*” diye bağırdı.

“Bin pound,” dedim.

“Bin pound mu?” dedi.

“Kuruşu kuruşuna!” dedim.

“Demek bin pound!” dedi.

“Aynen öyle,” dedim.

“Bu parayı alacaksınız,” dedi ve ekledi “Bu bir *sanat şahaseri!*” Ardından hemen oracıkta bana bir çek yazdı ve burnumun eskizini çizmeye koyuldu. Jermyn Sokağı’nda¹ bir oda kiraladım, Kraliçe Hazretlerine “Nozoloji” kitabımın doksan dokuzuncu baskısının bir kopyasını gönderdim, yanına da burnumun bir resmini ekledim. –Şu zavallı küçük zampara, Galler Prensi beni akşam yemeğine davet etti.

Hepimiz aslandık, hepimiz *nadideydik!*

Modern bir Platoncu vardı. Porfirios, Iamblicus, Plotinos, Proklos, Hierokles, Maximus Tyrius ve Syrianus’tan² alıntılar yapardı.

Aramızda bir de, insanı-mükemmelleştirme uzmanı vardı. Turgot, Price, Priestley, Condorcet, De Staël ve “Hırslı Hasta Öğrenciden”³ alıntılar yapardı.

---

¹ Jermyn Sokağı, Londra’da birçok kulüp binasının yer aldığı gözde yerlerden birisidir. Birçok seçkin insan orada oda kiralamıştır. (ç.n.)

² Ölümü MS 437. Yunan Yeni Platoncu filozof. Platon’un Atina’daki Akademisinin başındaydı. Plutharkos’un öğrencisi, Proklos’un hocasıydı. (ç.n.)

³ İngiliz romancı, şair, oyun yazarı ve politikacı Edward George Earle Lytton Bulwer-Lytton’un bir eseri. (ç.n.)

Bir de, Sir Pozitif Paradoks vardı. Bütün aptalların filozof, bütün filozofların aptal olduğunu iddia ederdi.

Estetikus Etiks¹ vardı. Ateşten, birlikten ve atomlardan söz ederdi; ruhun ikiliği ve önceden varoluşu hakkında konuşurdu; yakınlık ve uyumsuzluk, ilkel zekâ ve homöomeria² gibi konulardan bahsedirdi.

Teologos Teoloji³ vardı. Eusebius'u ve Arianus'u anlatırdı; sapkınlık ve Birinci İznik Konsili⁴ hakkında konuşurdu; Puseycilik⁵ ve eş-tözcülük⁶ hakkında söylevler verirdi; Homousios⁷ ile Homouioisios'a⁸ dair açıklamalar yapardı.

Rocher de Cancale'den⁹ Fricassée¹⁰ vardı. Kırmızı dilli Muriton'dan söz ederdi; *velouté*¹¹ soslu karnabahar hakkında konu-

---

¹ Muhtelif kaynaklara göre bu kişi Lord Henry Peter Brougham'dır (1778-1868). (ç.n.)

² Öz maddelerin bütüne benzer parçalardan oluştuğunu savunan öğretisi. (ç.n.)

³ Muhtelif kaynaklara göre Horace Smith'tir (1779-1849). (ç.n.)

⁴ MS 325 yılında İmparator Konstantin tarafından Roma İmparatorluğu'nda resmî din olacak Hıristiyanlığın içerisinde tartışılan bazı konuları netleştirmek amacı ile toplanmıştır. İznik Konsili'nin ana konusu İsa'nın gerçek Tanrı olup olmadığıdır. (ç.n.)

⁵ İngiliz papaz ve ilahiyatçı Edward Bouverie Pusey'in (1800-1882) görüşlerinden oluşan doktrin. Pusey 19. yüzyılda İngiliz Anglikan Kilisesi içindeki Protestan eğilimlere karşı Katolik öğretinin canlandırılmasını savunan Oxford Hareketinin başlatıcılarından. (ç.n.)

⁶ Consubstantialism: İsa'nın etinin ve kanının âyindeki ekmeğe ve şaraba dönüştüğünü savunan doktrin. (ç.n.)

⁷ MS 4. yüzyılda Hıristiyanlar arasında Hz. İsa ile Tanrı'nın aynı olduğunu savunan öğretisi. (ç.n.)

⁸ Baba tanrı, Oğul İsa ve Kutsal Ruh'un bir ve aynı olduğunu savunan öğretisi. (ç.n.)

⁹ Kuzeybatı Fransa'da bir yer. Aynı zamanda Paris'te ünlü simaların boy gösterdiği tanınmış bir restoranın ismidir. (ç.n.)

¹⁰ Yahni. (ç.n.)

¹¹ Un ve tereyağı, bazen de krema ile kıvamı artırılan beyaz bir sos. (ç.n.)

şurdu; St. Menehoul¹ tarzı dana eti, St. Florentin tarzı terbiye karışımı ve *orange jellies en mosaïques*² hakkında konuşurdu.

Bibulus³ O'Bumper vardı. Nelere değinmezdi ki! Latour'a mı desem, Markbrünnen'e mi? Mousseux'ya mı desem, Chamberlin'e mi? Richbourg'a mı? St. George'a mı? Haubrion'a Le-onville'e ve Medoc'ya mı? Ah, kimlere değinmezdi ki! Barac'a mı desem, Preignac'a mı? Grâve'ye, Sauterne'e, Lafitte'e mi desem? Kimlere, kimlere kimlere değinmezdi! St. Peray'a ve daha nicelerine. Clos de Vougeot'yu anlatırdı ve gözlerini kapatıp Sherry ile Amontillado arasındaki farkı anlatırdı uzun uzun.

Floransalı Senyör Tintontintino vardı. Cimabue, Arpino, Carpaccio ve Argostino üzerine nutuk çekerdi –Caravaggio'nun karamsarlığını, Albano'nun letafetini, Titian'ın renklerini, Rubens'in spatulalarını ve Jan Steen'in nüktelerini anlatırdı uzun uzun.

Fum-Fudge Üniversitesi'nin rektörü vardı bir de. Ay'a Trakya'da Bendis, Mısır'da Bubastis, Roma'da Dian ve Yunanistan'da Artemis adının verildiği görüşündeydi.

İstanbulu Büyük Türk vardı. Meleklerin at, horoz ve boğa olduğunu düşünmeden edemezdi; altıncı cennette yetmiş bin başlı birisinin yaşadığından başka bir şey düşünmezdi; yeryüzünün sayılamayacak kadar çok yeşil boynuzu olan gök mavisi renkli bir öküzün üzerinde olduğunu düşünürdü hep.

Delphinus Polyglott vardı. Eshilos'un kaybolmuş seksen üç tragedyasına ne olduğunu anlatırdı; İsaeus'un⁴ kaybolmuş elli dört söylevinin başına ne geldiğini anlatırdı; söylevci Ly-

---

¹ Fransa'nın kuzeydoğusunda bir yerleşim yeri. (ç.n)

² Farklı şekillerde portakal jölesi tatlısı. (ç.n.)

³ Roma tarihinde Markus Kalpernius Bibulus isimli bir devlet adamı olmakla birlikte, Poe burada "ayyaş" veya "içki müptelası" anlamına gelen İngilizcedeki "bibulous" sözcüğüyle bir kelime oyunu yapıyor olabilir. (ç.n.)

⁴ Atinalı on söylevciden biri. (ç.n.)

sias'ın kaybolmuş üç yüz doksan bir söylevine ne olduğunu anlatırdı; Theophrastus'un¹ kaybolmuş yüz seksen risalesinin başına gelenleri anlatırdı; Apollonios'un² koni kesitleri üzerine çalışmasının sekizinci cildinin başına ne geldiğini anlatır; lirik şair Pindar'ın ilâhilerinin ve ditiramplarının³ ve Küçük Homeros'un⁴ kaybolmuş kırk beş tragedyasının başına ne geldiğini anlatırdı.

Ferdinand Fitz-Fossillus Feltspar vardı. Bize iç ateşler ve üçüncül jeolojik zamana ait oluşumlar hakkında her türlü bilgiyi verirdi; gazlar, akışkanlar ve katılar (biçimler) hakkında bizi bilgilendirirdi; kuvars ve killi toprağa dair bilgiler verirdi; yaprakkayaç ve siyah turmalini anlatırdı; alçitaşı ve siyah volkanik kayanın ne olduğunu anlatırdı; talk pudrası ile kalsiyum hakkında bilgilendirirdi; çinko sülfid ile silikat karışımları hakkında açıklamalar yapardı; mika taşı ve yuvarlak çakıllı taş konusunda bilgi verirdi; siyanit ve lepidolit hakkında; hematit ve tremolit hakkında; antimuan ve kalsedon hakkında; mangan ve daha aklınıza gelen her şey hakkında bilgi verirdi.

Aralarında bir de ben vardım. Kendimden söz ederdim; – hep kendimden, hep kendimden, hep kendimden söz ederdim; –Nozoloji hakkında, yazdığım kitapçık hakkında ve kendim hakkında konuşurdum. Burnumu çevirip gösterirdim ve kendimi anlatırdım.

Prens “Olağanüstü dahi!” dedi.

---

¹ Aristoteles'in halefi; Aristoteles'in ölümünden sonra Akademi'nin başına geçmiştir. (ç.n.)

² Tuvanalı Apollon ya da Tuvanalı Apollonius, Roma İmparatorluğu'nun Kapadokya ilindeki Tuvana kentinde doğmuş, Yeni Pythagorasçılığın en önemli temsilcilerinden Yunan filozof. Konik kesitleri (daire, elips, hiperbol, parabol) üzerine sekiz ciltlik bir eser (konika) yazmıştır. (ç.n.)

³ Eski Yunanların Dionysos şerefine okudukları tören şarkısı. (ç.n.)

⁴ Homeros'un oğlu. (ç.n.)

Prensın konukları “Muhteşem!” dedi: –ertesi sabah Ruhumu-Kutsa Düşesi beni ziyaret etti.

Düşes hafifçe çeneme dokunarak “Güzel yaratık, Almack’s’a¹ gelir misiniz?” diye sordu.

“Onur duyarım,” dedim.

“Burnunuzu da getirecek misiniz?” diye sordu.

“Yaşadığım sürece evet,” diye yanıt verdim.

“Öyleyse, şu davetiyeyi buyrun, hayatım. Orada olacaksınız değil mi?”

“Saygıdeğer Düşes, tüm kalbimle evet diyorum.”

“Öf bırakın kalbinizi! –ama tüm burnunuzla gelin?”

“Her parçasıyla aşkım,” dedim: –ardından bir, iki kez burnum kıvrırdım ve kendimi Almack’s’ta buldum.

Salonlar nefes alamayacak kadar kalabalıktı.

Basamaklarda duran birisi “İşte geliyor!” dedi.

Biraz daha uzaktaki birisi “İşte geliyor!” dedi.

Ondan da biraz daha uzaktaki birisi “İşte geliyor!” dedi.

“Geldi!” diye bağırdı Düşes. “Geldi küçük sevgilim!” –ve beni iki eliyle sıkıca tutup burnumdan üç kez öptü.

Ortamı hemen belirgin bir heyecan dalgası kapladı/sardı.

Kont Capricornutti “Şeytan!” diye bağırdı.

Don Stiletto² “Tanrı bizi korusun!” diye mırıldandı.

Prens de Grenouille “Bin yıldırım!” diye haykırdı.

Seçmen Prens Bluddennuff “Bin Şeytan!” diye gürlledi.

Artık tahammül edilmez bir hal almıştı. İyice sinirlendim. Derhal Bluddennuff’a döndüm.

¹ İngiliz sosyetesinin katıldığı davetlerin ve baloların düzenlendiği toplantı salonu. Leydi Blessington da bu davetlere sıkça katılırdı. (ç.n.)

² Lord Byron. (ç.n.)

“Bayım!” dedim ona, “siz bir babunsunuz.”¹

“Bayım,” diye karşılık verdi, biraz duraklamadan sonra ve ekledi “*Gök gürültüsü ve şimşek!*”

Bundan başka bir şey de isteyemezdim doğrusu. Birbirimizi düelloya davet ettik. Ertesi sabah Chalk-Farm’da² onu burnundan vurdum –ve sonra arkadaşlarımı ziyaret ettim.

“*Bête!*”³ dedi birincisi.

“Budala!” dedi ikincisi.

“Mankafa!” dedi üçüncüsü.

“Dangalak!” dedi dördüncüsü.

“Avanak!” dedi beşincisi.

“Sersem!” dedi altıncısı.

“Defol!” dedi yedincisi.

Bunun üzerine kendimi küçük düşmüş hissettim ve babama koştum.

“Baba,” dedim, “varoluşumun temel amacı nedir?”

“Oğlum,” dedi babam, “her halükârda Nozoloji eğitimi almaktır; ama Seçmen Prensi burnundan vurarak hedefini ıskaladın. doğrusu, güzel bir burnun var; ama ne var ki Bluddennuff yok. Bak şu aksiliğe, günün kahramanı o oldu. Fum-Fudge’da bir aslanın büyüklüğünün burnunun büyüklüğüyle ölçüldüğü konusunda sana katılıyorum –ama Tanrı aşkına söyle bana, burnu olmayan bir aslanla hiç aşık atılır mı?”

---

¹ Babun: Afrika ve Arabistan’da yaşayan iri gövdeli, kısa kuyruklu, suratı köpeğe benzer, yanakları şişkin bir cins maymun. (ç.n.)

² Londra’nın ünlü parklarından Regent’s Park’ın kuzeyinde bulunan ünlü düello yeri. Lord Byron ünlü hiciv şiiri English Bards and Scotch Reviewers’ta Thomas Moore ile edebiyat eleştirmeni ve yargıç Lord Francis Jeffrey arasındaki kansız düelloyu anlatır. (ç.n.)

³ Aptal. (ç.n.)

METZENGERSTEIN¹

*Pestis eram vivus – moriens tua mors ero*²

Martin Luther

Korku ve ölüm ezelden beri etrafta dolanıyor. Size anlatacağım bu öykünün tarihini belirtmeme gerek var mı öyleyse? Bırakalım da, dediğim dönemde Macaristan'ın iç bölgelerinde Ruh Göçü öğretilerine ilişkin gizli ama yerleşik bir inanış olduğunu söylemek yeterli olsun. Bizatihi öğretilere –yani, yanlışlıklarına veya doğru olma ihtimallerine– dair hiçbir şey söylemiyorum. Ne var ki, kuşkuculuğumuzun büyük bir kısmının –La

---

¹ Poe'nun bu ünlü öyküsü yazarın yirmi üçüncü yaşgününden birkaç gün önce ilk kez 1832 yılında yayımlanmıştır. Poe'nun Almanca'dan türettiği "Metzengerstein" sözcüğünün belirli bir anlamı yoktur. "Metz" in Türkçesi "un" dur. "Metzger" in anlamı "kasap" tır; "ger" in anlamı ise "mızrak" tır. "Stein" "taş" demektir. Bu durumda, "Metzengerstein" "Metz' in Kasaptaşı" veya "Metz' in Taş Mızrağı" anlamına geliyor olabilir. (ç.n.)

² Martin Luther bunu Papa'ya ithafen söylemiştir; altı ayaklı şiirinden alınmadır, Papa'nın bu şiiri okuyup okumadığı tam olarak bilinmese de, Luther bu dizeyi farklı bağlamlarda dile getirmiştir; anlamı ise şudur: "Yaşarken başına bela oldum, Ölürken ölümün olacağım." (ç.n.)

Bruyère'e göre mutsuzluğumuzun tamamının– “yalnız kalamamızdan¹ kaynaklandığını”² iddia edeceğim.³

Ama bu Macar batıl inancının hızla absürtleşmeye meyilli bazı yönleri vardı. Bu inaniş benimsyen halk –Macarlar– ile bu konunun erbabı Doğulular arasında çok temel bir farklılık söz konusuydu. Sözelimi, ilki –yani, Macarlar– –kavrayışı derin, zeki bir Parislinin sözüyle ifade edecek olursam– “ruh”, derlerdi, “*ne demeure qu'une seul fois dans un corps sensible: au reste – un cheval, un chien, un homme même, n'est que la ressemblance peu tangible de ces animaux.*”⁴

Berlifitzing⁵ ve Metzengerstein aileleri asırlardır kavgalıydı. Ama böylesine ünlü iki soylu ailenin, böylesine ölümcül bir düşmanlıkla birbirinden nefret etmesi daha önce hiç görülmemiş bir şeydi. Belki de bu düşmanlığın sebebi eski bir kehanetin satırlarında gizliydi: “Metzengersteinlerin faniliği, atına binmiş süvari gibi, Berlifitzinglerin ölümsüzlüğüne karşı zafer kazandığında, asil bir soyadı korkunç bir son yaşayacak.”

---

¹ Yalnızlık korkusundan. (ç.n.)

² “...vient de ne pouvoir être seuls.” Jean de la Bruyère (1645-1696), *Les Caractères*, Pasaj 99. (ç.n.)

³ Mercier “*L'an deux mille quarte cents quarante*”ta [İki Bin Dört Yüz Kırk Yılından Anılar] Ruh Göçü öğretilerini ciddi bir biçimde savunur ve J. D'Israeli de şöyle der: “Akla bu kadar az aykırı, bu kadar yalın başka bir sistem yok.” “Yeşil Dağın Oğlu” Albay Ethan Allen'ın da ciddi bir ruh göçü savunucusu olduğu söylenmektedir. –Poe'nun dipnotu. [Louis Sebastien Mercier: d. 1740, ö. 1814, Fransız yazar; *Green Mountain Boys*: Yeşil Dağın Oğulları, Amerikan İç Savaşı'nda savaşmış gayriresmî bir vatanperver milis kuvvetidir. (ç.n.)]

⁴ Poe'nun kastettiği kimliği meçhul zeki Parisliye ait olan Fransızca cümle. Ruh “maddi bir bedende yalnızca bir kereliğine yaşar –geri kalanına gelince– bu ister bir at, ister bir köpek, isterse bir insan olsun –bu canlıların fiziksel olmayan, gayrimaddi suretidir.” (ç.n.)

⁵ *Berlifitzing* Poe'nun uydurduğu bir isimdir. Mealen “Ayının Oğulcuğu” gibi bir anlamı vardır. (ç.n.)

Elbette sözcükler tek başlarına pek bir şey ifade etmiyordu, hattâ tamamen anlamsızlardı. Ama daha saçma nedenlerin bile –üstelik çok eskiden de değil– aynı ölçüde olaylı sonuçlara yol açtığı olmuştı. Ayrıca, malikâneleri komşu olan bu iki aile işgüzar bir hükümette uzunca bir süredir eşit güç sahibiydi. Gelgelelim, yakın komşular nadiren dost olur; Berlifitzing Şatosu'nun sakinleri şatonun yüksek surlarından Metzengersteinlerin sarayının pencerelerinden içerisini görebiliyorlardı. Onların feodal debdebeyi aşan bir ihtişama sahip olduklarını bu şekilde keşfetmeleri, mazisi pek de eskiye dayanmayan, daha varlıksız bir aile olan Berlifitzinglerin duygularını daha beter incitti. Ne kadar saçma olursa olsun bu kehanette söylenenlerin, atadan kalma bir kıskançlık yüzünden zaten her an kavga etmeye hazır bu iki aile arasında nifak tohumlarını ekip onları birbirine ilelebet düşman etmesinde şaşılacak bir şey olmasa gerek. Kehanet zaten daha güçlü olan ailenin nihai zafer kazanacağını kastediyordu sanki –tabii gerçekten bir şey kastediyorduysa– dolayısıyla, daha zayıf ve daha nüfuzsuz olan aile tarafından daha şiddetli bir nefretle hatırlanıyordu elbette.

Kont Wilhelm Berlifitzing soylu bir aileden gelse de bu öykünün geçtiği dönemde güçten, kuvvetten düşmüş ihtiyar bir bunaktı; ailesinin hasmı olan aileye duyduğu sonsuz müzmin nefret ve buna mukabil, atlara ve avlanmaya duyduğu sonsuz tutkulu sevgi dışında kayda değer hiçbir özelliği yoktu; ne fiziksel güçsüzlüğü, ne ilerlemiş yaşı, ne de bunaklığı, her gün ava çıkma riskini göze almasının önüne geçiyordu.

Diğer taraftan, Baron Frederick Metzengerstein henüz reşit değildi. Babası Bakan G... genç yaşta ölmüştü. Annesi Leydi Mary de onun peşinden gitmekte acele etmişti. Frederick o sırada on sekiz yaşındaydı. On sekiz yılın çok da uzun zaman sayılmadığı bir şehirde –bir çocuk on sekizinde de hâlâ çocuk

sayılabilir: ama kırsalda¹ bir yerde –hele de bu yaşlı krallık gibi uçsuz bucaksız bir kırsalda– on sekiz yaş çok daha derin bir anlama sahiptir.

Babasının yönetimine eşlik eden bazı tuhaf durumlar sonucunda genç Baron, babası ölür ölmez sınırsız malın, mülkün yasal sahibi oldu. Önceden Macaristan’da bir soylunun böylesine bir servete sahip olması görülmüş şey değildi. Sayısız şatosu vardı. İhtişamı ve büyüklüğüyle en dikkat çekici olanı Metzengerstein Şatosu’ydu. Baronun mülkünün sınırları tam olarak belli değildi; ama ana yaşam alanının sınır uzunluğu elli mildi.

Kendisi bu kadar iyi bilinen bu kadar genç bir varisin, sınırları bu kadar belirsiz bir malın, mülkün sahibi olunca ne yapacağı merak konusu oldu ve ağızdan ağıza muhtelif fikirler dolaşmaya başladı. Gerçekten de, varis üç günde “kraldan çok kralcı”² davrandı ve en coşkulu sevenlerinin beklentilerinin bile epey üzerine çıktı. Yüz kızartıcı ahlâksızlıklar –rezil ihanetler– hiç *görülmedik* hunharca zalimlikler³ korkudan ödü patlayan tebaasının bir şeyi çabucak anlamasını sağladı: bundan böyle ne hiçbir şeye ses çıkarmadan köle gibi boyun eğmeleri –ne de variste görülecek bir vicdan kısıntısı– onları küçük Caligula’nın⁴ acımasız sivri dişlerinden koruyacaktı. Dördüncü günün akşamında Berlifitzing Şatosu’nun ahırlarında yangın

---

¹ Az insanın barındığı, genellikle kır durumunda olan yer; yaban ve gelişmemiş bölge. (ç.n.)

² Shakespeare’in *Hamlet*’inden bir alıntı. Tam karşılığı “Zalimlikte Herod’a rahmet okutmak”tır. Herod, İsa’nın dönemindeki Yahudi Kralıdır. Poe çok sevdiği bu alıntıyı “William Wilson” ve “Kızıl Ölümün Maskesi” öykülerinde de kullanır. (ç.n.)

³ Geçmişte zalimlikleriyle kötü bir şöhrete sahip Macar soylular olduğu biliniyor. (ç.n.)

⁴ Çılgın Roma imparatoru Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus, Caligula takma adı ile bilinir. O da Metzengerstein gibi zalimlikleri ve atlara düşkünlüğüyle tanınırdı. (ç.n.)

çıktı; bunun üzerine yöre halkı Baronun zaten tüyler ürpertici olan suç ve kötülük listesine oybirliğiyle kundakçılık suçunu da ekledi.

Ama bu olayın yol açtığı kargaşa sırasında genç asilzade, Metzengerstein ailesinin muhteşem malikânesinin gözlerden uzak geniş üst katına yerleşti –anlaşılan o ki evine kapanıp sessizliğe gömülmüştü. Duvarlardan kasvetle sarkan değerli solmuş duvar halılarının üzerine sayısız şanlı atanın ihtişamlı karanlık resimleri dokunmuştu: kâh mutlakiyetçilerle ve monarşistlerle samimi bir pozda kafa kafaya vermiş, dindar olmayan bir kralın isteklerini veto eden veya Baş düşmanın isyankâr saltanatını yüce papanın emriyle yasaklayan değerli as¹ kürkleri içinde rahipler ve papalık ileri gelenlerinin resimleri; kâh en soğukkanlı kişiyi bile korkutacak sert bir yüz ifadesiyle –düşman cesetlerinin üzerinde dörtnala koşan güçlü iri atlarına binmiş– boylu poslu Metzengerstein prenslerinin karanlık resimleri; kâh hayalî bir ezginin eşliğinde hayalî bir dansla kuğu gibi süzülen şehvetli eski zaman kadınlarının resimleri.

Ama Baron, Berlifitzing ahırlarından artarak gelen gürültü patırtıya kulak kabartmışken veya onu dinlermiş gibi yaparken –kim bilir belki de daha acayip, daha cüretkâr bir kötülük planlarken– bakışları farkında olmadan duvar halılarından birisindeki tuhaf renkli devasa bir atın resmine takıldı –ailesinin düşmanı olan ailenin bir Sarazen² atasının atıydı. At resmin önplanında bir heykel gibi kıvıldamadan duruyordu –daha geri planda ise atın bir Metzengerstein atasının hançeriyle can vermiş yerde yatan binicisi görünüyordu.

---

¹ Sansargillerden, yazın esmer kırmızı, kışın beyaz renkli kürkü değerli, etçil hayvan. Kakım olarak da bilinir. (ç.n.)

² Haçlı Seferleri zamanında Hıristiyan askerlerin Müslümanlara veya Araplara taktığı, “Hıristiyan-olmayan” anlamına gelen sözcük. (ç.n.)

Bakışlarının farkına varmaksızın nereye takıldığını fark edemez Frederick'in dudaklarından zalimce bir söz döküldü. Gene de bakmaya devam etti. Üzerine kara bir bulut gibi çöken bunaltıcı huzursuzluğu kendisine bir türlü izah edemiyordu. Dalgın ve dağınık duygularını uyanıklığın kesinliğiyle bağdaştırmakta zorlandı. Baktıkça resim onu daha çok büyü-lüyordu –bakışlarını halidaki resmin çekiminden asla kurtaramayacakmış gibi geliyordu. Ama dışarıdaki kargaşa bir anda daha şiddetli bir hal alınca, kendisini zorlayarak dikkatini alevler içindeki ahırlardan pencerelere yansıyan parlak kızıl ışığa vermeye çalıştı.

Ne var ki bu, bir anlık bir eylem oldu ve bakışlarını mekanik olarak yeniden duvara çevirdi. Bu esnada dev atın kafasının konumunun değişmiş olması tarifsiz bir korkuya kapılarak donakalmasına neden oldu. Biraz önce sanki şefkatle sahibinin yerde yüzükoyun yatan bedeninin üzerine eğilmiş gibi duran hayvanın kafası şimdi boylu boyunca Barona doğru uzanmıştı. Önceden görünmeyen gözleri şimdi alışılmadık kırmızı bir renge bürünmüş insana özgü kıpır kıpır bir ifadeyle alev alev parlıyordu; öfkesi aşikâr atın açılmış ağzında, mezarındaki iskeleti andıran kocaman iğrenç dişlerinin tümü görünüyordu.

Korkudan suratı allak bullak olan genç asilzade yalpalayarak kapıya koştu. Kapıyı açınca içeriye girip odanın en uzak köşesine kadar uzanan kırmızı parlak bir ışık huzmesi, bir anda duvardaki kıpır kıpır halılardan birinin üzerine tüm ana hatlarıyla Baronun gölgesini düşürdü –bir süre eşikte afallayıp–resimdeki Sarazen Berlifitzing'i öldüren acımasız muzaffer Metzengerstein ile tamamen aynı pozda donakalınca onunla örtüşen gölgeyi fark eden Baron korkudan ürperdi.

Yaşadığı buhrandan kurtulmak için alelacele açık havaya çıktı. Malikânenin ana kapısında üç ahır bakıcısıyla karşılaştı. Öfkeden çılgına dönmüş çırpınan ateş rengi dev bir atı, canları pahasına güç bela zaptetmeye çalışıyorlardı.

Gözlerinin önündeki bu çılgına dönmüş hayvanın odadaki duvar halısının üzerindeki gizemli atın tıpatıp aynısı olduğunu hemen fark eden genç asilzade hırçın, boğuk bir sesle “Kimin atı bu? Onu nereden buldunuz?” diye sordu.

Bakıcılardan biri “Sizin atınız efendim,” diye yanıt verdi, “En azından sahibi olduğunu iddia eden birisi çıkmadı. Onu öfkeden kudurmuş bir halde ağızından köpükler saçarak Berlifitzing Şatosu’nun yanan ahırlarından kaçarken yakaladık. Önce yaşlı Kontun harasından kaçmış yabancı damızlık atlardan birisi olduğunu sandık ve onu geri götürdük. Ama oradaki seyisler bu hayvanı tanımadıklarını söylediler ama bu da çok tuhaftı, çünkü alevlerden kıl payı kurtulduğunun izleri hâlâ tazeydi.”

Bir diğer bakıcı araya girerek, “Üstelik alnına çok belirgin bir şekilde W.V.B. harfleri damgalanmıştı. Elbette bunların Wilhelm Von Berlifitzing’in baş harfleri olduğunu düşündüm –ama şatodaki herkes atı kesinlikle tanımadığını söyledi.”

“Gerçekten çok garip!” dedi genç Baron düşüncelere dalmış ve söylediklerinin ne anlama geldiğinin farkında değilmiş gibi bir havayla. “Dediğiniz gibi dikkat çekici bir at –muazzam bir at! Gerçi şunda çok haklısınız, şüpheli bir yanı var ve pek uysal olduğu da söylenemez, ama gene de benim olsun,” dedi ve biraz duraksadıktan sonra ekledi, “kim bilir belki de Berlifitzinglerin ahırından gelen bir şeytanı ehlileştirmek ancak Metzengerstein ailesinden Frederick gibi bir binicinin harcıdır.”

“At hakkında yanılıyorsunuz, Lordum; dediğimiz gibi, Kontun harasındaki atlardan birisi *değilmiş*. Öyle olsaydı, sizin ailenizden bir soylunun huzuruna çıkmamayı mutlaka akıl ederdik.”

Baron alaycı bir ifadeyle “Doğru!” diyerek fikrini belirtti ve tam o anda özel hizmetkârlarından biri renkten renge giren bir yüzle koşar adım malikânenen yanlarına geldi. Sorumlu-

luğundaki odalardan birindeki bir duvar halısının küçük bir parçasının tuhaf bir şekilde ortadan yok olduğunu efendisinin kulağına fısıldadı; bu sırada konuyla ilgili önemsiz ayrıntılara girdi; fakat bunları söylerken sesini daha da alçalttığından, ahır bakıcılarının artan merakını giderecek tek bir kelime ağzından kaçmadı.

Görüşme boyunca genç Frederick türlü duygu sarsıntıları geçirmiş göründü. Ama kısa sürede kendisini toparlamayı başardı ve o odanın kapısının derhal kilitlenmesini ve anahatarının da kendisine getirilmesi için kesin emirler yağdırırken yüzüne kötücül bir kararlılık ifadesi yerleşmişti.

Hizmetkâr yanlarından ayrıldıktan sonra, asilzadenin sahiplendiği öfkesi iki misli artmış şaha kalkan dev atı şatodan Metzengerstein ahırlarına giden uzun yola doğru zorla sürüklerken, tebaalarından birisi Barona “Yaşlı avcı Berlifitzing’in talihsiz ölümünü duydunuz mu?” diye sordu.

Baron “Hayır!” diyerek âniden soruyu sorana döndü ve “ölümünü mü dedin?” diye sordu.

“Evet, Lordum; gerçi bu sizin gibi aynı aileden bir asilzade için hoş olmayan bir bilgi olsa gerek.”

Dinleyicinin yüzünü bir gülümseme yalayıp geçti. “Peki nasıl ölmüş?”

“Ava çıkarken bindiği en sevdiği atını yangından kurtarmak için hiç düşünmeden alevler arasına daldığında talihsiz bir şekilde hayatını kaybetmiş.”

Baron sanki heyecan verici bir fikrin gerçekliğini yavaş yavaş ve çekinerek idrak ediyormuş gibi “G-e-r-ç-e-k-t-e-n-m-il!” diyerek bağırdı.

“Gerçekten,” diye yineledi vassal.

Genç efendi buz gibi bir sesle “Çok korkunç!” dedi ve sessizce şatoya döndü.

O günden sonra zevkine, eğlencesine düşkün genç Baron Frederick Von Metzengerstein'in dışa dönük tavırlarında büyük bir değişim yaşandı. Gerçekten de, davranışları bütün beklentileri boşa çıkarıyordu ve gizli niyetleri olan entrikacı annelere pek ümit vaat etmiyordu; civardaki soylulara karşı hâli tavrı eskisine kıyasla daha az cana yakındı. Kendi arazisinin dışına çıktığı hiç görülüyordu –o zamandan beri üzerinden neredeyse hiç inmediği o tuhaf, çabuk sinirlenen ateş rengi at esrarengiz bir biçimde arkadaşlık sıfatını hak etmiyorsa– şu koca dünyada tek bir dostu yoktu.

Gelgelelim, uzunca bir süre civardaki komşulardan aldığı davetlerin arkası kesilmedi. Ama “Baronun varlığıyla şölenimizi onurlandırmasından şeref duyarız.” “Baronun domuz avı partimize katılmasını temenni ederiz.” türünden davetlere “Metzengerstein avlanmayacak!” “Metzengerstein gelmeyecek!” gibi kısa ve küstah yanıtlar verildi sadece.

İmparatorluğun bir soylusu böyle üst üste aşağılanmaya katlanamazdı. Bu tür davetler giderek içtenliğini yitirmeye başladı, giderek azaldı ve sonunda hepten kesildi. Hattâ talih-siz Kont Berlifitzing'in dul eşinin bir temenniye dile getirdiği bile işitilmişti: “Madem kendi denkleminin arkadaşlığını küçük görüyor, umarım evde kalmak istemediğinde bile evinden çıkamaz olur; madem bir atın arkadaşlığını tercih ediyor, ata binmek istemediğinde bile ata binmek zorunda kalır.” Elbette bu nesilden nesile geçen çok aptalca bir öfkenin patlamasıydı ve aşırı etkileyici olmaya çalıştığımızda ağızımızdan çıkan sözlerin ne kadar saçma ve anlamsız olduğunu kanıtlamaktan başka işe yaramadı.

Mamafih merhametli olanlar genç asilzadenin tavırlarındaki değişikliği, anne babasını zamansız kaybeden bir evladın doğal üzüntüsüne yordular –nedense, bu büyük kaybı izleyen kısa dönemde gencin sergilediği pervasız ve tüyler ürpertici

zalimlikleri unutmuşlardı. Hattâ bu tavır değişikliğini kendini önemseme ve asaletin beslediği bir aşırı kibre bağlayan bazı kişiler de oldu. Bazı başka kişiler de (aile hekiminin de bunlar arasında olduğunu söylemekte fayda var) marazi bir melankoliden ve kalıtsal bir hastalıktan dem vurmakta tereddüt etmedi; halkın çoğunluğu ise üstü kapalı imalarda bulunuyordu.

Aslında, Baronun yeni edindiği savaş atına olan sapkınca denebilecek aşırı düşkünlüğü –sanki hayvanın kudurmuş gibi, çılgınca davranışlarının her yeni örneğinden yeni bir güç alıyormuşa benzeyen bir sevgiydi bu– nihayetinde bütün akılselim insanların gözünde çirkin, ürpertici ve doğal olmayan anormal bir tutkuya dayanıyordu. Genç Metzengerstein cüretkâr taşkınlıkları kendi mizacına uygun o koca atın dizginleri her zaman –öğlen güneşinin altında –gecenin köründe –hastalıkta, sağlıkta –iyi günde, kötü günde– âdeta eline yapıştı.

Ayrıca bu son olaylarla üst üste gelen başka gelişmeler küheylanın gücüne ve binicisinin tutkulu düşkünlüğüne doğaüstü ve insanüstü bir nitelik de kazandırdı. Atın bir sıçrayışta geçtiği mesafe tam tamına ölçülmüş ve hayal gücü en güçlü kişinin tahayyül edebileceğinin bile çok ama çok ötesinde olduğu görülmüştü. Üstelik Baron hayvana bir isim dahi takmamıştı, oysa sahip olduğu atların hepsinin kendine özgü bir ismi vardı. Ayrıca diğerlerinden uzakta kendine ait bir ahırda kalıyordu; atın tımarı ve diğer gerekli işleri sahibi bizzat yapıyordu, zira hiç kimse bırakın bunları yapmayı, bu özel ahırın yakınına yaklaşmayı bile göze alamıyordu. Berlifitzing ahırındaki yangından kaçarken atı yakalayan üç seyis yular ve kement yardımıyla atı dizginleyip durdurmayı başarmış olsa da, hiçbirinin atla girdikleri bu tehlikeli mücadele sırasında veya sonrasında herhangi bir zaman elini atın göğsüne koyduğunu kesin olarak söyleyemediği de dikkatlerden kaçmadı. Asil ve oynak bir atın davranışlarındaki alışılmadık zekâ belirtilerinin aşırı dikkat çekmesi beklenmez –bu özellikle de ava çıkmaya alışkın olan ve bu nedenle bir atın zekâsına âşına olan insan-

lar için böyledir— ama isteseler de, istemeseler de en kuşkucu, en soğukkanlı kişilere bile kendilerini zorla kabul ettiren bazı durumlar da oldu; hattâ bazen hayvanın ayağını korkunç bir şekilde anlamlı anlamlı yere vurarak etrafında toplanan meraklı kalabalığı korkutarak geri kaçırdığı dahi söylendi —böyle zamanlarda genç Metzengerstein'in beti benzi atar ve atın bir insaninkini andıran, ciddi, keskin bakışlı, fıldır fıldır gözlerine bakamazdı.

Ne var ki, Baronun maiyetindekilerin arasında, genç asilzadenin atının birdenbire parlayan öfkesine olağanüstü hararetle bir sevgi beslediğinden hiç kimse kuşku duymuyordu —en azından, fikirlerine neredeyse hiç değer verilmeyen ve fiziksel kusurları hiç kimsenin gözünden kaçmayan, çarpık çurpuk, önemsiz, küçük bir uşak dışında hiç kimse! O da (tabii ne düşündüğünü zikretmenin bir anlamı varsa) edepsizce efendisinin izah edilemeyen, neredeyse hiç fark edilmeyen bir titremeye yakalanmadan atın eyerine oturamadığını iddia etmiş ve alışkanlık haline getirdiği, günlük uzun at gezintisinden her dönüşünde yüzündeki tüm kasların zafer kazanmış bir kötülük edasıyla çarpıldığını söylemişti.

Fırtınalı gecelerden birinde derin uykusundan uyanan Metzengerstein delirmiş gibi odasından fırlayıp telaşla aşağıya indi ve alelacele atına atlayıp ormanın derinliklerinde gözden kayboldu. Bu çok sık yaşanan bir olay olduğundan, özel bir dikkat çekmedi, fakat saatler süren yokluğunun ardından Metzengerstein Şatosu'nun heybetli ve görkemli burç duvarlarının zapt edilemeyen kıpkırmızı yoğun bir ateş kütesinin etkisiyle çatlayıp temeline kadar sallandığını görünce büyük bir endişeye kapılan hizmetkârlar Baronun dönüşünü dört gözle beklemeye başladılar.

Alevler ilk görüldüğünde, zaten her yeri sardığından şatonun herhangi bir bölümünü kurtarmanın boşuna bir çaba olduğu aşikârdı; bu yüzden, hayretler içindeki çevre halkı çıt

çıkarmadan hazin bir merakla dikilip izlemekten başka bir şey yapamadı. Ama çok geçmeden yeni ve korkunç bir nesne kalabalığın dikkatini çekti ve cansız bir nesneye ilişkin en korkunç manzaralara kıyasla bir insanın can çekişmesini izlemenin kalabalığın duygularını daha fazla etkilediği ve çok daha şiddetli bir heyecana yol açtığını gösterdi.

Ormandan Metzengerstein Şatosu'nun ana girişine kadar gelen yıllanmış meşelerin arasındaki uzun yolun yukarısında üstü başı darmadağın, şapkasız bir binici taşıyan bir at, Ölüm Meleği Azrail'i bile geride bırakacak kadar büyük bir hızla son sürat koşuyordu.

Doludizgin koşan atın kontrolünün binicisinde olmadığı çok açıktı. Binicinin yüzündeki acı ifade ve vücudunun boğuşurcasına çırpınması insanüstü bir çabanın belirtisiydi: ama bırakın tek bir çığılı, korkudan ısıarak tamamen yaraladığı dudaklarından tek bir çıt çıkmıyordu. Bir anlığına cayır cayır yanan alevlerin sesi ve rüzgârın uğultusunu bastırarak yankılanan tiz ve keskin nal tıkırtıları işitildi –ardından, tek sıçrayışla şatonun ana kapısını ve hendeği geçen atın, binicisiyle birlikte malikânenin çökmek üzere olan merdivenlerinden yukarıya çıkıp kaotik bir alev hortumunun içinde gözden kaybolduğu görüldü.

Şiddetli fırtına ânında dindi ve kasvetli bir ölüm sessizliği kapladı ortalığı. Beyaz bir alev tıpkı bir kefen gibi şatoyu sarıp, dingin atmosfere doğru yükselmeye devam ederken, doğaüstü parlak bir ışık çıkardı; bu sırada bir duman bulutu mazgallı siperlerin üzerine çöktü ve yavaş yavaş ama açık seçik bir biçimde bir şekle büründü –heykel gibi kıvıldamadan duran devasa bir atın şekline.

Seçkiye ismini veren “Kelimelerin Gücü” Poe’nun Platonik diyaloglar tarzında yazdığı üç öyküden biri... belki de en çarpıcısı! —diğer ikisi: “Monos ve Una’nın Diyalogu” ve “Eiros ile Charmion’un Sohbeti.” Gelecekte —dünyanın yok oluşundan sonra— ruhlar Cennette birbirleriyle felsefi diyaloglara girerek yaratılış meselesini tartışıyorlar. Ruha en büyük mutluluğu veren şeyin bilme arzusu olduğunu, işte bu yüzden ruhun bilgi arayışı asla son bulmadığını anlatıyorlar bize. Bu öyküleri Poe’nun kendine özgü düzyazı-şiirleri olarak okumak da mümkün. Poe âdetâ düşsel bir sıçramayla analitik aklın sınırlarını aşıp felsefi meseleleri şiirsel bir yaklaşımla sunuyor.

Seçkide yer alan bir diğer yapıt, “Morella” Poe’nun ilk dönemlerinde Arabesk tarzda yazdığı muhteşem öykülerinden birisi. Kendisi bir mektubunda şöyle diyor: “Yazdığım son öykü Morella ve en iyisi olduğuna inanıyorum.” Diğer pek çok öyküsü gibi bunda da ölümden sonraki yaşam ve Ruh göçü temasını işliyor. Poe “Sfensk”te bize hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığını ve duyularımızın oyunlar oynayarak bizi yanıltabileceği fikrini kendine özgü kurgusuyla ele alıyor. “O Adam Sensin” edebiyat tarihinin en önemli öykülerinden biri, çünkü ilk mizahi dedektiflik öyküsü olarak kabul ediliyor. Fakat Poe’nun suçlu psikolojisini ele alışı ve dedektiflik öykülerine pek çok yeni unsur katması bakımından da özgün bir öneme sahip. Ve “Bon-Bon” Poe’nun hem en ünlü mizahi öykülerinden birisi hem de felsefe birikimini bize gösteren ve onu salt bir edebiyatçı olarak göremeyeceğimizi anlamamıza yol açan zengin bir başyapıt.

ISBN: 978-605-2133-73-6

E D E B İ Y A T